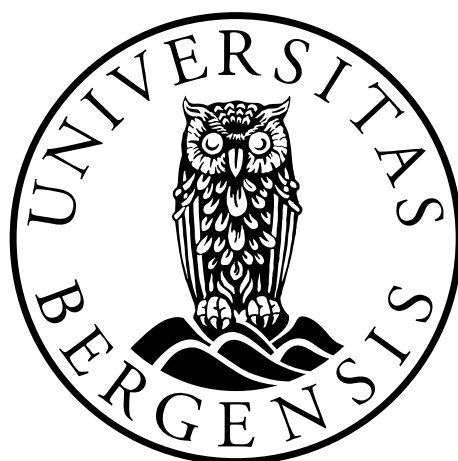

Samvær i barnevernssaker – en vanskelig balansegang

Kontaktpersoners erfaringer

Hilde Hasfjord Aamodt Nybakk

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Vår 2019

Det psykologiske fakultet
HEMIL - Senteret

Forfatter: Hilde Hasfjord Aamodt Nybakk

Veileder: Ragnhild Hollekim

Forord

Arbeidet med masterprosjektet har vært en krevende og lærerik prosess. Jeg har igjennom arbeidsprosessen fått større respekt for forskning og forskere. Jeg tar ikke lenger for gitt hva forskning er og hvordan det påvirker meg og verden.

Jeg ville takke alle informantene i denne undersøkelsen som tok seg tid i en ellers hektisk arbeidshverdag og gjorde prosjektet til en realitet. I tillegg til at dere gav meg mye god data har dere gitt meg ny innsikt og lærdom.

Jeg vil gi en meget stor takk til min veileder Ragnhild Hollekim for at du har holdt motivasjonen min oppe med råd og konstruktive tilbakemeldinger underveis i arbeidet.

Jeg vil også takke familien min for at dere har trodd på meg og gitt meg forståelse for at masterprosjektet har tatt mye av min fritid. Spesielt vil jeg takke Silvert og Tinka for at dere har gitt meg en pause fra masteren når det har trengtes. Til slutt vil jeg takke mine gode venner for at dere har gitt oppløftende ord og støtte i en ellers krevende prosess.

Bergen, mai 2019

Hilde Hasfjord Aamodt Nybakk

Sammendrag

Formålet med dette masterprosjektet er å få bedre innsikt i hva kontaktpersoner mener er gode samvær og hva som er viktig for å få dette til. Det kan gi ny viten om fenomenet samvær i saker etter omsorgsovertakelse jf. barnevernloven § 4 – 12. Problemsstillingen er: «Hvordan erfarer kontaktpersoner gode samværsordninger og hva er viktig for å få dette til for barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. barnevernloven § 4 – 12?». Siden fokus har vært på samværsordninger som har fungert godt, har masteroppgaven vært inspirert av «best-practice» - forskning.

Dette masterprosjektet er en kvalitativ semistrukturert intervjustudie. Utvalget består av tre ulike fokusgrupper med til sammen elleve kontaktpersoner. Det ble i tillegg foretatt tre individuelle intervjuer i ulike barneverntjenester. Kontaktpersonene var ansatt i det kommunale barnevernet i tre fylker. Tematisk analyse ble benyttet som analytisk tilnærming og fremstillingen bygges opp i henhold til Kvale og Brinkmann (2015) sine tre analysenivåer.

Fire hovedtemaer med flere undertemaer ble identifisert i henhold til kontaktpersonenes beskrivelser. Hovedtemaene er: balansekunst (å balansere barnets interesser med foreldrenes interesser), viktigheten av den gode relasjonen, tilretteleggingen av selve samværet og støtte (institusjonell/organisatorisk støtte). Temaene ble diskutert i lys av den økologiske beslutningsmodellen, barnets beste som skjønnsmessig begrep og profesjonell kompetanse.

Mine funn viser at gode samværsordninger i saker etter omsorgsovertakelse er et resultat av en rekke påvirkningsfaktorer. Den viktige rollen kontaktpersonene har for å bygge tillit og gode relasjoner mellom de involverte, er en særlig viktig forutsetning for å få til gode samvær. Mine funn viser også at kontaktpersonene står ovenfor mange komplekse dilemmaer i tilretteleggingen av gode samværsordninger. Det anbefales videre forskning på hvordan ulike samværsordninger oppleves av sentrale aktører.

Nøkkelord: samvær, barnevern og omsorgsovertakelse.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 <i>Problemsstilling</i>	<i>2</i>
1.2 <i>Oppgavens oppbygging</i>	<i>2</i>
2.0 Regulering av samvær	3
2.1 <i>Historisk tilbakeblikk på samværsretten</i>	<i>3</i>
2.2 «Barnets beste» som rettslig og normativt prinsipp	5
2.3 <i>Lov og konvensjoner</i>	<i>6</i>
2.3.1 Fylkesnemnda og samværssaker	7
2.4 <i>Viktige dommer i norsk høyesterett og EMD av betydning for samværsspørsmål etter omsorgsovertakelse</i>	<i>10</i>
3.0 Forskningsgjennomgang.....	12
3.1 <i>Norsk forskning</i>	<i>12</i>
3.2 <i>Internasjonal forskning.....</i>	<i>18</i>
4.0 Teorikapittel	21
4.1 <i>Relasjonsorientert forståelse versus behovsorientert forståelse</i>	<i>21</i>
4.2 <i>Økologisk beslutningsprosess</i>	<i>23</i>
4.2.1 Profesjonell kompetanse	26
4.2.2 Kommunikativ kompetanse	27
4.2.3 Kommunikasjonsperspektivet	27
4.2.4 Relasjonsperspektivet og betydning i profesjonell praksis	28
4.2.5 Balanseringen mellom hjelp og kontroll	30
5.0 Metode	31
5.1 <i>Vitenskapsteoretisk forståelsesramme</i>	<i>31</i>
5.2 «Beste praksis»- forskning.....	33
5.3 <i>Metodisk tilnærming</i>	<i>34</i>
5.3.1 Fokusgrupper og individuelle intervjuer som innsamlingsmetode	35
5.3.2 Utvalg og utvalgsstørrelse.....	36
5.3.3 Intervjuguide	37
5.3.4 Rekrutteringsprosessen	38
5.3.5 Praktisk gjennomføring.....	39
5.4 <i>Tematisk analyse.....</i>	<i>40</i>
5.5 <i>Egen posisjon og forforståelse.....</i>	<i>43</i>
5.6 <i>Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet</i>	<i>44</i>
5.7 <i>Forskningsetiske hensyn og vurderinger</i>	<i>46</i>
6.0 Fremstilling av funn og drøfting	48

6.1 <i>Balansekunst – å balansere barnets interesser med foreldrenes interesser</i>	49
6.1.1 Vedtaket fra Fylkesnemnda som utgangspunkt jf. barnevernloven § 4 – 12.....	50
6.1.2 Det biologiske prinsippets forrang.....	51
6.1.3 Vektleggingen av barnets tålegrense.....	53
6.1.4 Først og fremst fokus på barnet og se på andre muligheter.....	54
6.1.5 Samtaleprosess i stedet for rettsbehandling	56
6.1.6 Balansere rollen som kontaktperson	57
6.1.7 Diskusjon	60
6.2 <i>Tilretteleggingen av selve samværet</i>	62
6.2.1 Gi barnet en «rød tråd» i livet	63
6.2.2 Tilrettelegge for aktiviteter og deltakelse i samværet	64
6.2.3 Diskusjon	65
6.3 <i>Viktigheten av den gode relasjonen</i>	67
6.3.1 Foreldrenes aksept gir gode samvær og er til barnets beste	67
6.3.2 Aksepten avhenger av tid, barnets alder og foreldrenes livssituasjon.....	68
6.3.3 Rause fosterforeldre.....	69
6.3.4 Kontaktpersonens avgjørende rolle for et godt foreldre- og fosterhjemssamarbeid.....	73
6.3.5 Diskusjon.....	75
6.4 <i>Støtte fra ledelsen og personalgruppen</i>	76
6.4.1 Diskusjon	78
7.0 Oppsummerende drøfting.....	79
8.0 Avslutning.....	83
8.1 <i>Studiens styrker og begrensninger</i>	83
8.2 <i>Implikasjon for videre forskning</i>	84
8.3 <i>Viktige råd til praksisfeltet</i>	85
Litteraturliste	86

1.0 Innledning

Det er et stort behov for mer kunnskap når det gjelder samvær etter omsorgsovertakelse. Det er fortsatt uklart hvordan ulike samværsordninger fungerer i praksis, og hvordan barnet, foreldrene, fosterforeldre kan støttes og følges opp for at samværene skal bli bra for alle involverte parter (Gording Stang & Baugerud, 2018, s. 12). Barnevernsansattes perspektiver på samvær etter omsorgsovertakelse er også i liten grad utforsket og det eksisterer lite statistikk på hvordan samvær normalt praktiseres, for eksempel omfang (NOU 2012: 5, 2012, s. 101; NOU 2016: 16, 2016, s. 185). Samvær mellom barn og foreldre i saker etter omsorgsovertakelse berører flere aktører som sammen skal finne fram til, og samarbeide om en samværsordning. Vanligvis vil barnet måtte forholde seg til tre aktører (barneverntjenesten, foreldre og fosterforeldrene) med ulike behov og synspunkter på samvær. Hvis foreldrene er skilt, gir det enda ett sett «foreldre» barnet må forholde seg til (Koch & Walstad, 2005, s. 116 - 117). Barneverntjenesten har en maktposisjon i tilretteleggingen. Kontaktpersoner kan oppleve avgjørelsene om samvær som vanskelige og til tider smertefulle, i og med at samvær og kan ha store og utilsiktede negative konsekvenser (Haugli & Havik, 2010, s. 17 - 20).

Vurderingene barnevernsansatte står ovenfor må ta hensyn til både barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre. Beslutningene må samsvare med sentrale samfunnsverdier, internasjonale konvensjoner og norsk lovverk. Avgjørelsene er videre påvirket av gjeldende kunnskapsstatus om barns utvikling, voksnes endringspotensiale og barnets egne interesser. Høy grad av skjønn må utvises og verdimeslige forhold må gis stor plass, selv om det kan stå i motsetning til beslutningstakerens fagkunnskap (Haugli & Havik, 2010, s. 17-20).

Beskrivelser av samvær etter omsorgsovertakelse som et komplekst og følelsesmessig utfordrende felt førte til en undring over hva som bidrar til gode samværsordninger for barn plassert i fosterhjem. I mitt prosjekt løftes kontaktpersoners erfaringer av gode samværsordninger frem, som kan bidra til kunnskap om hvordan barn under omsorg av barneverntjenesten, kan få gode og trygge oppvekstvilkår (Barnevernloven, 1992, s. 1 - 1).

1.1 Problemstilling

Formålet med dette masterprosjektet er å få bedre innsikt i hva kontaktpersoner mener er gode samvær og hva som er viktig for å få dette til. Jeg har på bakgrunn av dette valgt følgende problemstilling:

Hvordan erfarer kontaktpersoner gode samværsordninger og hva er viktig for å få dette til for barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. barnevernloven § 4 – 12?

To forskningsspørsmål er videre formulert for å utdype problemstillingen. Disse har også blitt brukt som ramme i utarbeidelsen av intervjuguiden.

1. Hvordan beskriver kontaktpersoner «gode» samvær når barn er plassert i fosterhjem i saker etter omsorgsovertakelse, jf. barnevernloven § 4 – 12?
2. Hva erfarer kontaktpersoner er viktige suksessfaktorer når det skal legges til rette for «gode» samværsordninger i slike saker?

Masteroppgaven er begrenset til å gjelde samvær mellom foreldre og barn etter vedtak om omsorgsovertakelse jf. barnevernloven §§ 4 – 12 og 4 – 19, og plassering i fosterhjem jf. barnevernloven § 4 – 14 (Barnevernloven, 1992, §§§ 4 - 12, 4 - 14 & 4 - 19). I masteroppgaven er begrepet saksbehandler titulert som kontaktperson, etter ønske fra barnevernsproffene, som opplever at saksbehandlerbegrepet er stigmatiserende (NOU 2016: 16, 2016, s. 41 - 42).

1.2 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 presenteres det rettslige rammeverket for samvær etter omsorgsovertakelse jf. barnevernloven § 4 – 12. Kapittel 3 presenterer relevante og viktige forskningsartikler. I kapittel 4 presenteres begreper og teoretisk tilnærming. Kapittel 5 består av oppgavens metodedel. Her vil jeg gjøre rede for metodisk og analytisk tilnærming, samt forskningsetiske hensyn og vurderinger. Jeg vil i kapittel 6 fremstille studiens funn og diskutere funnene etter hvert hovedtema ved hjelp av teoretiske perspektiver, lovgrunnlag og sentral forskning. I

kapittel 7 har jeg en oppsummerende drøfting. Avslutningsvis i kapittel 8 belyses studiens styrker og svakheter, samt implikasjoner for videre forskning.

2.0 Regulering av samvær

Under dette punktet sier jeg først noe om hva vi vet om vedtak om samvær etter omsorgsovertakelse jf. barnevernloven § 4 – 12. Deretter gir jeg en kort historisk innføring knyttet til samvær i plasseringssaker. Begrepet «barnets beste» som et rettslig og normativt prinsipp for avgjørelser om samvær blir gjort rede for, før jeg presenterer selve rammeverket som regulerer samværsspørsmål. Ettersom fosterhjemsplasserte barn er i fokus vil jeg på lik linje med en kort presentasjon av barnevernloven § 4 – 12, også si noe kort om bestemmelsene som regulerer fosterhjemsplasseringer. Avslutningsvis inngår en kort gjennomgang av viktige dommer i Norges høyesterett og Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) som legger føringer i slike saker.

Statistisk sentralbyrå har ikke innhentet data over hvor mange barn og ungdommer som har vedtak om samvær etter omsorgsovertakelse jf. barnevernloven § 4 – 12. Mangelen på statistikk om samvær uttrykkes blant annet i NOU 2012: 5 (2012, s. 101), hvor ekspertutvalget ikke fant en helhetlig oversikt over antall vedtak i slike saker. Det er heller ikke tilgjengelig statistikk fra Sentralenheten for fylkesnemndene om omfanget av samvær som normalt fastsettes, og hvilke vilkår som settes. Det føres kun statistikk over antall saker som gjelder vedtak om nekting av samvær. I 2015 var det 158 saker som gjaldt nekting av samvær (NOU 2016: 16, 2016, s. 185). Likevel kan man anta at barn og unge med plasseringstiltak, med få unntak, vil ha ulike former for samvær. I 2017 var det til sammen 15 616 barn og unge, som hadde et plasseringstiltak utenfor hjemmet, hvorav 71, 28 % var barn som var i fosterhjem (Statistisk sentralbyrå, 2018).

2.1 Historisk tilbakeblikk på samværsretten

Retten til samvær etter omsorgsovertakelse ble ikke hjemlet før i den nye barnevernloven som kom i 1992. I barnevernloven fra 1953, var det ingen bestemmelse om samvær i slike saker (Haugli & Havik, 2010, s. 27). Dette betydde at mange plasserte barn mistet kontakten med sine biologiske foreldre i tiårene etter 1953. Det var også frem til annen verdenskrig få samværsordninger mellom omsorgsplasserte barn og deres foreldre. Under annen verdenskrig, ble mange barn i England evakuert til landsbygda, mens foreldrene måtte forbli i de

bombetruende områdene. I følge Freud og Burlingham (1944) sitert av Haugli og Havik (2010, s. 43) viste det seg at slik adskillelse var skadelig for barn. De hevdet at barn tåler bedre å leve i fare sammen med foreldrene sine, enn å leve i fysisk trygghet adskilt fra dem. Deres forskning bidrog til at samvær etter hvert ble oppfattet som grunnleggende viktig, noe som resulterte i at samvær ble vanligere utover på 1980 – tallet.

På 1990 – tallet viste nyere forskning at samvær også kunne være svært belastende for barnet. Bekymringene bestod i om hvorvidt samværet levde sitt eget liv uten å ta stilling til samværets hensikt (Haugli & Havik, 2010, s. 43 - 44). Sinclair (2005, s. 125) sier for eksempel at samværsforskningen er både kontroversiell og kompleks, samt at det vil kreve tid og innsats for å bygge opp gode og tryggere samværsordninger for barn (Sinclair, 2005, s. 85 - 95). I dag gjelder fortsatt barnevernloven § 4 – 19 første og annet ledd fra 1992, men i 2006, med virkning fra 2007 ble barnevernloven § 4 – 19 tredje ledd endret og tilføyd et nytt fjerde og femte ledd (Haugli & Havik, 2010, s. 130). Endringsloven innebar en betydelig begrensning i forhold til hvem utenom foreldrene, som kan kreve at fylkesnemnda tar stilling til spørsmålet om samvær (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006, s. 126). Tidligere var det ingen begrensninger for hvilke personer utenom foreldrene som kunne tilkjennes en samværsrett. I prinsippet var det rettslig adgang til å gi hvem som helst samvær. For fylkesnemnda var det problematisk at det skulle svært mye til for å avvise krav om samvær. Dette var grunnen til at loven ble endret (Haugli, 2003).

I 2016 ble forslag til ny barnevernlov oversendt til Barne- og likestillingsdepartementet bl.a. for å sikre barn bedre rettsikkerhet, samt skape et mer tilgjengelig og forståelig regelverk. Vedrørende samværsretten ville ekspertutvalget benytte begrepet kontakt istedenfor samvær. Andre nordiske land og England har lovfestet barnets rett til samvær med foreldre, men også søsken og andre nærstående. Norsk lov har ikke lovfestet barns rett til samvær med søsken og andre nærstående. Utvalget fant dermed en svakhet ved den norske loven når det gjelder hvem som har lovfestet rett til samvær. Videre fant utvalget svakheter i utøvelsen av samværsreguleringen. Av den grunn ville de tydeliggjøre barnevernstjenestens plikter, for eksempel ved å utarbeide en plan for samværet, hvor hensyn, omfang og gjennomføring er sentralt. Til slutt ville utvalget overføre myndigheten fra fylkesnemnda til barneverntjenesten når det gjaldt å begrense samvær med andre enn foreldre. Beslutningen kunne likevel påklages til fylkesnemnda (NOU 2016: 16, 2016, s. 5, 18, 178 & 179).

Per 1. juli 2018 ble barnevernloven endret på en rekke områder, særlig knyttet til barnet som eget rettssubjekt. Utvalgets forslag om endringer når det gjaldt samværsretten ble ikke tatt inn her (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016; Brun, Toresen & Steinrem, 2018, s. 36; NOU 2016: 16, 2016; Stortinget, u.å.). Endringene kan imidlertid ha betydning for fastsettelsen og tilretteleggingen av samværsordninger etter omsorgsovertakelse, jf. barnevernloven § 4 – 12. I ny barnevernlov § 1 - 6 skal barnet ha rett til å medvirke i alle forhold som angår barnet, deriblant samværsordningen. I § 1 – 7 lovfestes barnevernets plikt til å samarbeide med barn og foreldre og å utøve sin virksomhet med respekt, som tydeliggjør at barneverntjenesten er pliktig til å samarbeide med foreldre og barn om samværsordninger (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 40 - 47; Barnevernloven, 1992, §§ 1 - 6, 1- 7).

2.2 «Barnets beste» som rettslig og normativt prinsipp

Prinsippet om «barnets beste» kommer til uttrykk i en rekke lover og konvensjoner, som barnevernloven § 4 – 1, Barnekonvensjonen Artikkel (Art) 3 nr. 1 og Grunnlova § 104. Barnevernloven § 4 – 1 er en overordnet bestemmelse i barnevernloven, som av den grunn vil være av avgjørende betydning for vurderinger av samværsspørsmål (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013). Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak til beste for barnet, herunder vektlegge å gi barnet stabil og god voksenkontakt, og kontinuitet i omsorgen (Barnevernloven, 1992, § 4 - 1). Barnevernloven § 4 -1 samsvarer med Barnekonvensjonen Art. 3 nr.1, som har «barnets beste» som et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn (Haugli, 2016, s. 51). Konvensjonen gjelder som norsk lov, og konvensjonens bestemmelser skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning. Det gir konvensjonen en meget sterk stilling i norsk rett (Smith, 2016, s. 26).

I 2014 ble prinsippet om «barnets beste» innarbeidet i Grunnloven i et eget kapittel E om menneskerettigheter. Grunnlova § 104 annet ledd har krav om at «barnets beste» skal være et grunnleggende hensyn. Lovparagrafen går foran lovbestemmelser i annen lovgivning ved motstrid, og andre lovbestemmelser må tolkes i harmoni med Grunnlova § 104 (Grunnlova, 1814, §104; Haugli, 2016, s. 64; Stang, 2016, s. 166). «Barnets beste» er nært knyttet opp mot barnekonvensjonen Art. 12 og barnevernloven § 6 – 3, om barns rett til å bli hørt. Å ta hensyn til barnets mening, er et viktig virkemiddel for å finne fram til hva som er barnets beste (Haugli, 2016, s. 52).

«Barnets beste» er både et normativt og et empirisk spørsmål. Begrepet er ikke statisk, men dynamisk ved at det avhenger av kontekst, forskning og varierer over tid, og fra kultur til kultur. Loven må tolke hva som til enhver tid ligger i hensynet til barnets beste, som gjør prinsippet særlig komplisert. For eksempel er stabilitet og kontinuitet, som en del av «barnets beste» vurderingen, ofte vanskelig å forene, og må vektes opp mot hverandre i samværssaker (Haugli & Havik, 2010, s. 17, 81, 82 & 83). En rekke forfattere har problematisert bruken av «barnets beste» på mange og ulike måter i barnevernet. Kritikken går i hovedsak ut på at «barnets beste» som begrep er for mangetydig, vagt og kan virke universelt for alle barn. Det beskrives som et selvfølgelig ideal i barnevernet mens det er vanskelig å bli enige om innholdet. «Barnets beste» vurderinger bør i større grad ta hensyn til barnas individuelle forskjeller og må ses i lys av en utviklingspsykologisk tenkemåte (Andenæs, 2005; Bunkholdt, 2017, s. 274 - 288; Gording Stang & Baugerud, 2018, s. 17).

Raundalens-utvalgets utredning i NOU 2012: 5 (2012, s. 15 & 16) og senere signaler fra regjeringen i Prop. 106 L (2012 – 2013), tok til orde for å gi utviklingsstøttende tilknytning forrang i vurderingen, fremfor det biologiske prinsippet, i saker der samspillet, tilknytnings- og relasjonskvaliteten er skadelig for barnet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 17). Det påpekes også at bruken av «barnets beste» i barnevernssaker kan forsterke konflikter, avhenger av barnevernsarbeiderens fortolkning av begrepet, og ikke kan forstås uavhengig av barnets eget perspektiv og et barneperspektiv (Brottveit, 2013, s. 18 - 31; Kjøs, Madsen & Tjersland, 2015).

2.3 Lov og konvensjoner

Barn og foreldres rett til samvær er regulert i barnevernloven § 4 – 19 jf. Barnekonvensjonen Art. 9. I begge fremgår det at retten til samvær skal respekteres og har en egenverdi for barnet. Barnevernloven § 4 – 19 første ledd lyder slik: «Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre» (Barnevernloven, 1992, § 4 - 19). Forarbeiderne vektlegger verdien kontakten med biologiske foreldre kan ha for barnet (Barne- og familiedirektoratet, 1992, s. 113). Barnekonvensjonen (BK) Art. 9 nr. 3 sikrer samværsretten mellom barn og foreldre, barnets øvrige familie og personer barnet har nært forhold til. Bestemmelsen krever at myndighetene respekterer og gir omsorgsplasserte barn muligheten til samvær med foreldrene (Bergum, 2004; Stang, 2016, s. 172-175).

Reguleringen av samvær griper inn i foreldrenes og barnets rett til familieliv, som beskyttes av Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) Artikkel. 8 (Riiber, 2018). Etter EMK Art. 8 kan inngrep i familielivet foretas, men inngrepet må være i samsvar med loven og være nødvendig ut fra angitte formål. Et særlig formål vil være å beskytte barnets rettigheter og friheter. Videre må vedtaket være nødvendig i et demokratisk samfunn, noe som ofte er et sentralt vurderingstema i EMD (Bergum, 2004; Haugli & Havik, 2010, s. 28). I vurderingen om EMK Art. 8 er krenket tar EMD utgangspunkt i skjønnet statene har utøvd for å se om inngrepet samsvarer med konvensjonens bestemmelser. Sentrale vurderingsmomenter er om myndighetene har relevante og tilstrekkelige begrunnelser for inngrepet, og om mindre inngripende tiltak er prøvd i forkant. EMD har høyere terskler når det foretas ytterligere begrensninger etter omsorgsovertakelse. Statens skjønnsmargin er derfor snevrere ved avgjørelser om samvær (Bergum, 2004). Loven, lovens forarbeidene, rettspraksis og internasjonale konvensjoner gir overordnede føringer, men aldri konkrete svar på viktige vurderinger rundt samværs spørsmål for det enkelte barnet. De må også alltid ses i sammenheng med prinsippet om «barnets beste» (Haugli & Havik, 2010, s. 81).

2.3.1 Fylkesnemnda og samværsaker

I barnevernloven § 4 – 19 annet ledd fremkommer samværsretten etter omsorgsovertakelse. Bestemmelser om samvær anses som et ytterligere inngrep i familielivet jf. barnevernloven § 4 – 12 (Barnevernloven, 1992, § 4 - 19). Fylkesnemnda har myndigheten til å treffe vedtak om samvær. De kan beslutte at det ikke skal være samvær av hensyn til barnet, og at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet er. Fylkesnemnda kan også vedta at kun en av foreldrene får samværsrett (Barnevernloven, 1992, § 4 - 19; NOU 2012: 5, 2012, s. 101). Fylkesnemnda har og myndighet til å regulere andre typer kontakt, som telefon eller brevkontakt (Haugli & Havik, 2010, s. 150).

I barnevernloven § 4 – 19 tredje og fjerde ledd gis nærmere bestemmelser for hvem utenom foreldrene som kan ha krav på samværsrett etter endringsloven fra 2006. I tredje ledd gjelder bestemmelsen personer som ivaretok den daglige omsorgen for barnet, i foreldrenes sted forut for omsorgsovertakelsen. I fjerde ledd kan fylkesnemnda dersom foreldrene dør, hvis foreldrene er nektet samvær, eller har svært begrenset samvær ta stilling til barnets slektninger eller andre personer barnet har nær tilknytning til (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006, s. 126; Barnevernloven, 1992, § 4 - 19). Barnevernloven § 4 – 19 femte ledd gir private parter

sperrefrist på 12 måneder for endringssaker om samvær. Sperren gjelder når saken har vært behandlet av fylkesnemnda eller domstolene de siste 12 månedene (Barnevernloven, 1992, § 4 - 19). Bestemmelsens formål er å skape ro og trygghet for barnet, ettersom gjentatte rettsprosesser kan være en stor påkjenning (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006, s. 126). Barneverntjenesten kan praktisere samværsretten mer fleksibelt dersom det ikke strider imot fylkesnemndas vedtak (Barne- og familiedirektoratet, 1992, s. 113).

Fylkesnemnda og domstolene kan fastsette vilkår om at det skal føres tilsyn under samværene (Koch & Walstad, 2005, s. 147). I Forskrift om samvær med tilsyn etter barnelova (2013, § 1) er formålet å sikre tilsyn til barnets beste, og bidra til en trygg gjennomføring av tilsynssamværet. Tilsynet skal enten være beskyttende eller støttende. Beskyttet tilsyn kan brukes der barnet trenger overvåking under samværet og kan omhandle saker hvor samværforelderen har problematikk knyttet til vold, rus og psykiske lidelser. Støttet tilsyn kan brukes hvor barnet trenger støtte eller samværforelderen har behov for støtte og veiledning. Den som utøver tilsynet har myndighet til å gripe inn, korrigere uheldig atferd og avbryte samværet. Tilsynspersonen skal være en ansatt i barneverntjenesten eller en barneverntjenesten inngår avtale med (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014, s. 5 - 7; Forskrift om samvær med tilsyn etter barnelova, 2013, §§ 2 & 5).

Samværsaker har etter hvert ofte blitt behandlet i samtaleprosess, jf. barnevernloven § 7 – 25 (Barnevernloven, 1992, § 7- 25). Samtaleprosess er en saksbehandlingsform hvor nemndleder i fylkesnemnda inviterer partene i saken til samtale, for å undersøke om partene kan bli enige om en løsning til barnets beste. Istedenfor at Fylkesnemnda behandler barnevernssaker som tradisjonelle rettsaker ønsker mange mindre formelle prosesser. Målet er å skape bedre samarbeid, bedre kommunikasjonen, gi felles forståelse og enighet om en løsning for barnets beste (Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, 2017, u.å.). I en evalueringsrapport på samtaleprosesser i barnevernet og sosiale saker konkluderes det med at samtaleprosesser bør bli en varig og permanent ordning i alle fylkesnemnder på bakgrunn av at det i en del saker oppnås enighet, og at det også samtidig ivaretar rettssikkerheten til den private part på en tilfredsstillende måte (Oxford Research, 2019, s. 98).

2.3.1 Barnevernloven § 4 – 12

Barnevernloven § 4 – 12 inneholder flere vilkår, hvorav en av bokstavene i første ledd bokstav a til d må være oppfylt. Første ledd bokstav a gjelder hvor barnet ikke får den daglige omsorg, personlige kontakt og trygghet den trenger etter sin alder og utvikling. Etter bokstav b første ledd kan omsorgsovertakelse fattes når foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring (Barnevernloven, 1992, § 4 - 12). Første ledd bokstav c gjelder når barnet blir mishandlet eller utsatt for alvorlige overgrep i hjemmet. Første ledd bokstav d forutsetter at det er overveiende sannsynlig at barnets helse og utvikling kan bli skadet fordi foreldrene mangler personlige forutsetninger for å ha ansvar for barnet (Barne- og familiedirektoratet, 1992, s. 111).

Vedtaket begrenses av annet ledd, som bestemmer at det som regel først skal gjøres forsøk med hjelpetiltak jf. barnevernloven § 4 – 4. Mindre inngripende tiltak må først prøves ut (Stang, 2016, s. 173). Barnets aktuelle situasjon og barnets beste er avgjørende for vurderingen (Barnevernloven, 1992, § 4 - 12). Etter barnevernloven § 4 – 16 første punktum har barneverntjenesten etter omsorgsovertakelsen et løpende og helhetlig ansvar for oppfølgingen av barnet og foreldrene. I nytt annet punktum skal barneverntjenesten vurdere om det er nødvendig med endringer eller ytterligere tiltak for barnet, som etter forarbeiderne kan være gjennomføringen av samvær. I sjette punktum, om hensynet til barnet ikke taler imot det, skal barneverntjenesten tilrettelegge for at foreldrene kan få tilbake omsorgen etter barnevernloven § 4 – 21 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 144; Barnevernloven, 1992, § 4 - 16).

2.3.2 Fosterhjem som tiltak

Når det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse jf. barnevernloven § 4 – 12, kan barnet etter barnevernloven § 4 – 14 første ledd bokstav a plasseres i fosterhjem (Barnevernloven, 1992, § 4 - 14). Fosterhjem er etter barnevernloven § 4 – 22 første ledd bokstav a, private hjem som tar i mot barn til oppfostring både som frivillige tiltak, eller etter omsorgsovertakelse (Barnevernloven, 1992, § 4 - 22). Når et vedtak etter § 4 – 12 er satt i verk overtar barneverntjenesten omsorgen for barnet. På vegne av barneverntjenesten skal fosterforeldre utøve den daglige omsorgen for barnet i henhold til barnevernloven § 4 – 18 (Barnevernloven,

1992, § 4 - 18). I forarbeiderne gjelder den daglige omsorgen alle spørsmål om den generelle oppdragelsen av barnet (Barne- og familiedirektoratet, 1992, s. 112).

I henhold til barnevernloven § 4 – 22 annet ledd skal det velges fosterforeldre som har særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem, og som kan løse oppfostringsoppgavene i samsvar med de forutsettingene som er lagt til grunn for oppholdets varighet, jf. § 4 – 15 (Barnevernloven, 1992, § 4 - 22). I fosterhjemforskriften § 3 uttrykkes det at fosterforeldre skal ha en stabil livssituasjon, god helse og gode samarbeidsevner (Forskrift om fosterhjem, 2013, § 3). I barnevernloven § 4 – 15 skal stedet for plassering velges ut fra hensynet til barnets egenart og behov for omsorg. Det skal ta tilbørlig hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn (Barnevernloven, 1992, § 4 - 15). I fosterhjemsforskriften § 4 skal barneverntjenesten legge avgjørende vekt på «barnets beste» i valg av fosterhjem (Forskrift om fosterhjem, 2013, § 4). I nytt tredje ledd tilføyd i barnevernloven § 4 – 22 skal barneverntjenesten alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem. Barneverntjenesten skal ved slike vurderinger legge til rette for bruk av verktøy og metoder for nettverksinvolvering, dersom det er hensiktsmessig (Barnevernloven, 1992§ 4 - 22).

2.4 Viktige dommer i norsk høyesterett og EMD av betydning for samværsspørsmål etter omsorgsovertakelse

Høyesterett har tilsammen avsagt 17 dommer om samvær siden barnevernloven av 1992 (Riiber, 2018, s. 145). Ettersom høyesterett er Norges høyeste rettsenhet, er deres beslutninger om samvær retningsgivende for domstoler på lavere nivå (Sunde, 2017). Her nevnes tre høyesterettsdommer som har hatt særlig betydning for samvær etter omsorgsovertakelse. I Rt. 2004, s. 1046, se HR-2004-1112-A, la høyesterett særlig vekt på at samværsnekt etter omsorgsovertakelse kun bør anvendes i ekstraordinære tilfeller, og må ha «spesielle og sterke» grunner etter praksis fra EMD. Høyesteretts argumenterer for å nekte samvær når det er omfattende dokumentasjon om at barnet tar skade av samværsordningen, f.eks. barnets reaksjoner før, etter og i samværet. Videre var barnets mening avgjørende, og sakkyndige vurderinger gjort sentrale.

I HR-2017-2015-A eller «Jacob-dommen», la høyesterett særlig vekt på varighet av plassering, om barnet skal være kortvarig eller langvarig plassert i fosterhjemmet. I denne

dommen hvor barnet var langvarig fosterhjemsplassert, la høyesterett avgjørende vekt på å gi barnet kjennskap til sitt biologiske opphav, selv om tilknytningen var liten. I Rt. 2012, s. 1832, se. HR-2012-2309-A, la også høyesterett særlig vekt på om plasseringen skulle være kortvarig eller langvarig. Videre var barnets stabilitet versus kontinuitet et viktig vurderingsmoment i avgjørelsen. Høyesterett vurderte foreldrenes samvær til å være for omfattende til å kunne gi barnet nok stabilitet. De konkluderte også med at når foreldrene krever samvær hver for seg, må resultatet bli færre samvær for den enkelte forelder (Riiber, 2018, s. 145).

Siden 2015 har flere barnevernssaker blitt oversendt til EMD med spørsmål om det kan ha forekommet brudd på EMK Art. 8. Flere av sakene er om samvær (Søvig, 2018, s. 124 - 125). To viktige dommer i EMD av betydning for samværsretten er Adele – saken og Jansen – saken. I EMDs dom 07. august 1996 Case of Johansen v. Norway, også kjent som Adele-saken, ble Norge dømt for brudd på EMK Art. 8. Dette for fratagelse av foreldreansvaret og samværsretten med sikte på adopsjon (Haugli & Havik, 2010, s. 152). Adopsjon kutter alle juridiske bånd mellom barnet og foreldrene, herunder retten til samvær (Haugli & Havik, 2010, s. 152). Her uttalte EMD at skjønsmarginen er snevrere hvor familieband blir kuttet, enn spørsmål om omsorgsovertakelse (Søvig, 2018, s. 124). Kommisjonen fant dermed ikke vedtaket om omsorgsovertakelsen krenket, men foreldretten og besøksretten krenket. Domstolen anså at slik fratakelse kun kan bli vedtatt i særskilte tilfeller og bare kan rettfærdiggjøres hvis de er motivert av en overvekt av hensyn til barnets beste (Case of Johansen v. Norway, 1996).

I 2010 ble barnevernloven om adopsjon endret ved å åpne opp for adopsjon med samvær jf. Barnevernloven § 4 – 20 a. Hensikten er gi barnet mulighet til kjennskap med sitt biologiske oppgav (Barnevernloven, 1992, § 4 - 20; Haugli & Havik, 2010, s. 154). I EMDs dom 09. juni 2018 Case of Jansen v. Norway ble Norge dømt for krenkelse av EMK Art. 8. for samværsnekt etter omsorgsovertakelse. Domstolen vektla særlig at avgjørelsen var truffet på bakgrunn av hensynet til barnets beste, slik det var tolket i Adele-Saken. Selv om domstolen konstaterte at nasjonale myndigheter hadde tatt hensyn til barnets beste, konkluderte de med at de ikke hadde lagt avgjørende vekt på langsiktige virkninger av en permanent adskillelse. I denne saken kunne adskillelsen i tillegg føre til fremmedgjøring ovenfor barnets rom-identitet (Case of Jansen v. Norway, 2018).

3.0 Forskningsgjennomgang

Kunnskap om samvær etter omsorgsovertakelse har vi i all hovedsak fra empiriske studier om effektforskning, som undersøker om kontakt eller fravær av kontakt har en positiv eller negativ effekt på f.eks. tilbakeføring, stabilitet og utilsiktet flytting. Det mangler imidlertid forskning på hvordan samvær oppleves og erfares for involverte parter (Haight et al., 2002; Jørgensen, 2015, s. 186; Ulvik, 2002, s. 68). Forskningsfeltet om samvær fremstår, så langt jeg har funnet ut, lite oppdatert og jeg fant f.eks. ingen studier som primært fokuserte på barnevernsansattes erfaringer knyttet til spørsmål om samvær. I forskningsgjennomgangen presenterer jeg først norske studier som fokuserer på biologiske foreldre og fosterforeldres erfaringer av samvær og barneverntjenestens oppfølging. En studie fokuserer på samarbeid om samvær med fokus på barnet, mens en nyere rapport om samvær etter omsorgsovertakelse fokuserer på sentrale aktørers erfaringer på samvær. Dernest presenteres internasjonal forskning som omhandler samvær, dets konsekvenser og barneverntjenestens rolle. Til slutt presenteres en studie som undersøker mødrenes, fosterforeldrenes og barnevernsansattes subjektive erfaringer og perspektiver på samvær.

3.1 Norsk forskning

Skilbred og Moldestad (2010) studerte hvordan foreldre med barn i fosterhjem ser foreldreskapet sitt, og hvilken støtte de ønsker fra barneverntjenesten. Fokuset er på relasjonen mellom foreldre og barneverntjenesten, og hvilke forhold som oppleves som vanskelig for et samarbeid. Studien bygger på undersøkelsen «Foreldreskap på avstand - når barn er i fosterhjem» gjort av Barnets utviklingssenter på Vestlandet, Universitetet i Göteborg og East Anglia University. Studiens metode er kvalitativt intervju, individuelt og i fokusgruppeintervju. Først ble tjue norske foreldre intervjuet, seksten mødre og fire fedre, hvorav alle foreldrene hadde hatt barn under alderen ti år minst ett år i et fosterhjem. Foreldrene hadde til sammen trettiseks barn plassert i fosterhjem, i alderen seks til atten år. I etterkant ble fokusgruppeintervju gjennomført med seks saksbehandlere fra ulike barneverntjenester.

Studien fant at flesteparten av foreldrene hadde en negativ opplevelse av barneverntjenesten, som bunnet i konflikter, hyppig skifte av saksbehandlere, unge saksbehandlere uten nok livserfaring og negative erfaringer med oppfølgingen. Foreldrene opplevde generelt at barneverntjenesten hadde liten forståelse for at de var i en krisesituasjon. Foreldrene ønsket

gjensidig informasjon, innflytelse på barneverntjenestens beslutninger og kontinuitet i saksbehandlingen. I fokusgruppeintervjuet var alle saksbehandlerne enige om at informasjonsutveksling om barnet til foreldre bidro til bedre samarbeid, men at mangel på tid til samtaler med foreldrene var problemet. Noen opplevde at foreldrene kunne bruke informasjonen uheldig under samvær med barnet, og således måtte informasjonen vurderes ut fra barnets alder, plasseringens varighet og tilknytningen til foreldrene. Ingenting tydet på mangel på forståelse av foreldrenes situasjon, men derimot kunne første avvisning med tilbud om hjelp, sammen med en presset arbeidssituasjon, bidra til å fortrenge foreldrenes oppfølging til fordel for arbeidet med barnet og fosterforeldrene. Skilbred og Moldestad (2010, s. 45) hevder at refleksjoner over følelser og holdninger relatert til samarbeidet med foreldre bør være vesentlige drøftingstemaer i den enkelte barneverntjeneste. Dette kan videre resultere i bedre samarbeidsrelasjoner til beste for barnet.

Jørgensen (2015) sin artikkel «Moderskap med restriksjoner» omhandler hvordan mødre opplever sitt foreldreskap på avstand når barnet er plassert i fosterhjem. Artikkelen har som hensikt å frembringe kunnskap om et foreldreskap utøvet hovedsakelig gjennom samvær og telefonkontakt. Studien belyser foreldrenes opplevelse og kontakt med barna under samværet og hvordan fastsatte rammer rundt samværet kan påvirke barn og foreldrene. Artikkelen bygger på en sekundæranalyse av data fra undersøkelsen «Foreldreskap på avstand» innsamlet i 2008. Undersøkelsen baseres på 20 semistrukturerte individuelle intervjuer, hovedsakelig kvinner i Hordaland kommune. Kun data fra ti kvinnelige informanter mellom 21 og 51 år ble benyttet i sekundæranalysen. Kriteriene for deltakelsen var at barna hadde blitt tatt under omsorg før ti års alder, og bodd i fosterhjemmet i minst ett år. Plasseringene kunne være hjemlet som hjelpetiltak og som omsorgstiltak, men i valgte utvalg var kun en av barna frivillig plassert. Samvær var ett av ti tema i intervjuguiden, som sekundærundersøkelsen brukte som utgangspunkt for en nærmere beskrivelse av informantenes opplevelse av foreldreskap på avstand. Tematisk analyse ble benyttet i dataanalysen.

Hovedfunnet i undersøkelsen er at mødrene i studien ønsket å utøve et moderskap for sine barn også etter en fosterhjemsplassering. Samværene var mødrenes arena for foreldreutøvelse, og flesteparten anså seg selv som barnas foreldre tross fratagelsen av den daglige omsorgen. Mødrene ønsket naturlige samvær som gjenspeilet et vanlig familieliv, men restriksjonene i samværsavtalene begrenset en slik mulighet, pga. hyppighet, timeantall og stedet for samværene. Mangel på informasjon om barnet begrenset videre mødrenes mulighet til et

familieliv. Mødrene strebet etter å normalisere sin morsrolle ved å fortsatt praktisere et «vanlig familieliv», under uvanlige forhold (Jørgensen, 2015, s. 196).

Fosterforeldrene ble av flere beskrevet som nøkkelen til deltakelse i barnets liv. Aksept og forståelse fra fosterforeldrene var viktig. Barnevernets rolle som kontrollør påvirket deres foreldreskap. Selv om ikke barneverntjenesten var til stede under samværene følte mødrene seg kontrollert. Organisering og restriksjoner av samværsplanen opplevdes som en «karakter» for noen, for eksempel opplevdes overnatting som en bekreftelse på at de var gode under samværet. Kun en mor mottok veiledning for å styrke sin foreldrerolle. Flesteparten hadde liten kontakt med barneverntjenesten og ingen reell plass i samarbeidet rundt barnet. Studien viser til at barneverntjenesten må ta hensyn til hvordan bestemmelser rundt samvær kan få negative følger for foreldre, og således påvirke samværskvaliteten. Videre viser studien hvor vanskelig det er å motta hjelp fra samme instans, som påpeker manglende omsorg og utfører tvangsinngrep. Studien anbefaler en større vektlegging av foreldresamarbeid rundt samvær, og behov for bedre oppfølging av foreldre når barn bor i fosterhjem.

Havik (2007) viser i rapporten «Slik fosterforeldre ser det – 2» resultater fra en kartleggingsstudie fra 2005, hvor formålet var å få kunnskap om fosterforeldrenes erfaringer med å være fosterforeldre og deres synspunkter på barnevernets oppfølging. Spesielt for samvær var formålet å få frem hva fosterforeldre mener om ulike forhold ved samvær, samt hvordan barnevernet utfører sitt arbeid ovenfor dem og fosterbarnet. Studien er kvantitativ og har samlet inn data gjennom en landsdekkende og representativ spørreskjemaundersøkelse. Studien gir således kunnskap om det typiske, men ikke det unike individuelle. Utvalget bestod av 867 fosterfamilier. Studien er longitudinell og viser endringer i erfaringer og synspunkter fra da samme undersøkelse ble tatt i 1994.

Relevante hovedfunn viser at fosterbarn kommer med store og komplekse problemer til fosterhjemmet, som avtar etterhvert. Fosterforeldrene mener eldre barn ved plassering og barna med flere tidligere plasseringer hadde flest og størst problemer. Ni av ti fosterbarn hadde samvær med foreldrene, først og fremst mor. Ca. 34 % av fosterforeldrene sa samværsordningen ikke hadde blitt endret. Endringer til sjeldnere samvær var vanligst i langvarige plasseringer, mens endring til hyppigere samvær vanligst i kortvarige plasseringer. Tilsyn under samvær var vanligst da barna var små, men overraskende var tilsyn like vanlig da plasseringen hadde vart lenge, som da plasseringen hadde vært kortvarig. Tilsynet levde

sitt eget liv, selv om det ikke lenger er bruk for det. Generelt la fosterforeldrene vekt på at barnet skulle ha samvær, men var ambivalente i forhold til hvordan samværene virket for barnet.

Halvparten mente barnet ikke hadde for mye samvær, og tre fjerdedeler mente samværene ikke var kilde til konflikt mellom dem og barnets foreldre. Samvær opplevdes belastende da fosterforeldrene mente samværet rev ned det de selv hadde bygget opp, var kilde til konflikt, barnet ikke gledet seg og at foreldre ikke holdt avtaler. Barnets alder hadde betydning for hvor belastende samværene opplevdes. Jo eldre barnet var jo mindre opplevdes belastningen, men belastningen var større hvis barnet var eldre ved plassering, eller plassering ble gjort for sent. Fosterforeldrene mente at arbeidet i tiden rundt plasseringen har forbedringspotensial. Mange mente barnevernet holdt tilbake informasjon om barnets fortid og barnets utfordringer, og at inngåelse av avtaler og utarbeiding av planer tok for lang tid. De fleste fosterforeldre hevdet imidlertid at relasjonen til saksbehandler var god. Ni av ti mente barnevernet så dem som samarbeidspartnere, men bare halvparten mente dette absolutt. Det viktigste ved barnevernet var samarbeidet. Opplevelsen av samarbeid minket da fosterforeldrene hadde hatt flere saksbehandlere, og hvis de stod uten saksbehandler for en periode.

Havik og Moldestad (2003) sin studie omhandler barn som har vært langvarig plassert i fosterhjem. De studerte hvordan foreldre, barn, fosterforeldre og saksbehandlere opplever samværsorganiseringen og dets praktisering. Studien gir innsikt i de ulike aktørenes tanker og følelser knyttet til fosterhjemstiltaket, samt innsikt i aktørenes tanker om hva som er bra for barnet, og hvordan barnets foreldre samhandler og samarbeider. Jeg konsentrerer meg i hovedsak om saksbehandlerens opplevelser, men litt om de andres aktørenes opplevelser vil også fremkomme. Studien består av personlige intervjuer med femten fosterbarn under omsorg av barnevernet, samt deres foreldre, fosterforeldre og daværende saksbehandlere. I gjennomsnitt hadde barna vært fosterhjemsplassert i åtte år med en spredning fra fire til tolv år. Gjennomsnittsalderen var elleve år på intervjutidspunktet. Åtte var jenter, syv var gutter.

Foreldreutvalget bestod av en eller begge foreldrene til barna, langt flere mødre. De fleste foreldre hadde omfattende psykologiske vansker eller rusproblemer. Fosterforeldreutvalget bestod som regel av fostermødrene og saksbehandlerutvalget var i hovedsak kvinner. Utvalget hadde i stor grad felles forståelse og oppfatning av plasseringens nødvendighet og at det skulle være samvær, men med ulike oppfatninger av omfanget og innholdet av samværet.

Samværsordningene hadde funnet sin form gjennom forhandlinger over mange år. De fleste aktørene opplevde samværsordningene for barnet som godt. Saksbehandlerne ønsket imidlertid bedre kvalitet på samværene, for eksempel at foreldrene skulle se barnet slik det var nå, ikke var før. Barna var ambivalente eller negative til samvær, men de mente det var riktig og viktig å ha samvær med foreldrene. Barna anså fosterfamilien som sin primære familie.

Alle barna hadde samvær med minst en av foreldrene, men samværsordningene varierte i hyppighet og varighet. Barn med sjeldnere samvær skyltes at forelderen ikke maktet å overholde samværsavtalen. De aller fleste hadde erfart samværsendringer, men saksbehandlerne handlet sjeldent proaktivt for samværsendringer, men mer på initiativ fra foreldrene eller fosterforeldrene. Dette fordi de mente samværsordningen var god, dels at de var urolige for konflikter og dels som følge av hyppige skifter av saksbehandlere. Å fremme saker for fylkesnemnda ble ansett som en kilde til konflikt, uten garantier for endringer. Istedenfor å endre belastende samværsordninger for barnet investerte de tid i å få samværene til å fungere best mulig. Alle voksne aktører framholdt viktigheten av å samarbeide til barnets beste, og hadde slik sett et felles mål for samarbeidet, men fire foreldre var uenige i fosterhjemstiltaket og at plasseringsstedet var til barnets beste. Disse fire sakene var preget av gjensidig mistillit og kamp om hva som var «barnets beste» mellom foreldrene på den ene siden, og fosterhjemmet og saksbehandler på den andre siden.

Det var enklest relasjon mellom saksbehandlerne og fosterforeldrene, men minst vellykket samarbeidsrelasjon mellom saksbehandlerne og foreldrene. Saksbehandlerne opplevde kontinuerlige avveininger mellom foreldrenes ønsker og hva de mente barnet kunne tåle. Gjensidig tilfredshet hadde sammenheng med om foreldrene aksepterte barnets tilhørighet i fosterhjemmet, og at foreldrene ikke hadde mål om å ha en egen eksklusiv tilknytning til barnet. Samtidig som fosterforeldrene forstod foreldrenes situasjon som sviktende evne, for eksempel rusmisbruk, fremfor sviktende vilje. Foreldrene varierte mellom helhjertet aksept av situasjonen eller at de var nødt til å avfinne seg med den.

Studien viser at oppfatning av et godt samarbeid ikke gjenspeilte et reelt samarbeid om «barnets beste». Godt samarbeid karakterisertes av at saksbehandleren bestrebet seg på å gi foreldrene opplevelse av betydning og fellesskap, men hvor målet ofte var å gjøre foreldrene mottagelige for veiledning og endringer i samværsordningen. Målet om et godt samarbeid til

«barnets beste» var i praksis et mål om ikke å ha konflikter. Et godt samarbeidsmål var nådd når foreldresettene hadde en respektfull holdning ovenfor hverandre. Forskerne anbefaler i langvarige fosterhjem å konkretisere samarbeidet til å være et samarbeid om gjennomføring av samværsordningen, framfor et samarbeid om «barnets beste». De anbefaler informasjonsmøter om barnet, istedenfor å bestrebe likestilte drøftinger i ansvarsgruppemøter om barnets behov og hvordan behovene best kan ivaretas. Dette for å bidra til at barnevernets, fosterforeldrenes og foreldrenes roller og ansvarsområder blir tydeligere.

Gording Stang og Baugerud (2018) har på oppdrag fra Barne – og likestillingsdepartementet skrevet en rapport, hvor formålet var å utfylle NOU: 2016:16: Ny barnevernlov, ved å gi en utredning av kunnskapsgrunnlaget for regulering av samvær. Fokuset er samvær etter vedtak om omsorgsovertakelse. I denne forskningsgjennomgangen tas det kun utgangspunkt i rapportens kapittel 5 om erfaringsbasert kunnskap fra sentrale aktører i feltet (Gording Stang & Baugerud, 2018, s. 109-128). Forskerne foretok innspillmøter med Myrsnipa samværssted, Norsk fosterhjemsforening, Landsforeningen for barnevernsbarn og en fylkesnemndsleder, som representerer ulike perspektiver på samvær. Innspillmøtene ble tatt opp på bånd og transkribert, men de uttalte fagaktørene er kun noen av flere viktige. Forskerne innhentet videre innspill gjennom medlemmer av fosterhjemsforeningen på epost. Her fikk fosterhjem spørsmål om erfaringer av tilrettelegging og forberedelse av barnet før og etter samvær, og om forslag til endringer som kan implementeres for å ivareta barnets interesser.

Landsforeningen for barnevernsbarn (Lfb) fremhevet at barneverntjenesten må være mer i dialog med barnet, slik at barnets egne erfaringer på samværet kommer frem. De erfarer at barn ikke snakkes med i forkant av beslutninger om samvær, og at samvær er tøft uansett om det er negativt eller positivt for barnet. En gjentakende tendens de opplever er når barn får for lite samvær. Etter ungdommen er fylt atten år, uten ettervern, flytter ungdommen tilbake til biologiske foreldre. Der møter de en ny virkelighet de ikke er forberedt på, så de mener det er viktig barnet beholder familierelasjonen, men at det da må følges opp. Myrsnipa Samværssted drevet av Kirkens bymisjon gjennomfører samvær med tilsyn i barnevernssaker. De stiller spørsmål til hvorfor samværsordninger med tilsyn skal være så omfattende. Seks timer ad gangen seks ganger i året, når foreldrene ikke kan være alene med sine barn. De mener samvær med tilsyn ikke bør vare mer enn to til tre timer, dersom det ikke tenkes tilbakeføring av barnet.

Norsk fosterhjemsforening hevder fosterforeldre er bærebjelken i barnevernet, men har for dårlig rettssikkerhet fordi de ikke har klagerettigheter og gis ikke partsstilling på forvaltningsavgjørelser. Fosterforeldre er redde for å fortelle om utfordringer i fosterhjemmet eller stille krav til barneverntjenesten, ettersom barnet kan flyttes basert på saksbehandlerens vurdering alene, uten rettslig overprøving. Flere oppfattet at samvær utføres av hensyn til foreldrene og ikke ut ifra hensyn til barnet. De opplever at barn får det bedre når de ser at foreldrene og fosterforeldre kan samarbeide. Fylkesnemndslederen ønsker bedre utredninger av samvær for barn og unge. Samværsrapportene blir for oppramsende og fokuserer mye på hva som gjøres under samværet, men lite på innholdet og hvordan det fungerer for barnet. Fylkesnemndslederens erfaring er at mange barn blir urolige av for hyppige og lange samvær, og tror det er positivt for barnets utvikling hvis samvær innskrenkes i en del av samværene. Forskerne påpeker at det er lite kunnskap om hva som påvirker barnet når det gjelder samværets kvalitet, omfang, gjennomføring og sted.

3.2 Internasjonal forskning

Moyers, Farmer og Lipscombe (2006) diskuterer funn fra en studie i Storbritannia som omhandler ungdommer i fosterhjem. Studien evaluerer blant annet fosterhjemmets støtte og kontakten ungdommene har med biologiske foreldre i langvarige fosterhjems plasseringer. Den viser også hvordan kontakten med familien påvirkes over tid. Studien identifiserer hvilke fosterhjemsferdigheter som bidrar til suksessfulle utfall for ungdommene, og hvilken rolle barnevernet har for å påvirke utfallet positivt. Studien var finansiert av «Department of Health» og er både kvalitativ og kvantitativ. Utvalget består av 68 fosterbarn, fosterforeldre og deres sosialarbeidere. Først ble barnevernsmappene til ungdommene gjennomgått, dernest ble det utført semistrukturerte intervjuer tre måneder etter oppstart i nytt fosterhjem, og senere tolv måneder etter fosterhjems plasseringen. Svarene ble senere kvantifisert ved å gi en score av kvaliteten på kontakten og dets effekter over tid på barna og plasseringen.

Studien fant at kontakten med foreldrene var problematisk for majoriteten av ungdommene, og hadde signifikant betydning på plasseringens utfall. Når samværet ikke var under tilsyn fant forskere det viktig at fosterforeldrene og sosialarbeiderne hadde jevnlig kontakt for å vurdere effekten av kontakten. Der hvor sosialarbeiderne var aktive ble kontakten opplevd som mer positiv. Sosialarbeidernes rolle understrekes som svært viktig når det gjelder barnets kontakt med andre. De antydte at barn behøver bedre hjelp til å håndtere tidligere vanskelige

relasjoner i familien, få en «rød tråd» i livet og bygge opp selvbilde på tross av negative familieerfaringer. Studien anbefaler å håndtere kontakten mer proaktivt og at sosialarbeideren må tydeliggjøre hensikten med kontakten.

Sen og Broadhurst (2011) utførte en narrativ type litteratur review. Narrative gjennomganger integrerer forskjellige studier, men ikke på en systematisk måte. Ofte vises hovedkarakteristikker og resultater fra subjektivt valgte studier. Studien oppsummerte daværende kunnskap om samvær mellom familie og barn i fosterhjem, slekt og bostedtilknytning. Artikkelenes fokus er på samvær og dets konsekvenser for barnet. Ulike perspektiver på barnets, foreldrenes og fosterforeldrenes samvær gis. Det viste seg at samvær med familiemedlemmer av god kvalitet, kombinert med andre positive profesjonelle intervensjoner, kunne gi positive utfall for barn med tanke på tilbakeføring og plasseringsstabilitet.

Det konkluderes med at sosialarbeidere har en sentral rolle for å påvirke kvaliteten, hyppigheten og tryggheten på kontakten. Å ha samvær i seg selv er ikke alene utviklingsfremmende for barnet. Dårlig organiserte samvær uten støtte fra sosialarbeidere vil kunne være skadelig for barnet. Samvær med biologisk familie uten veiledning kan føre til at den nye omsorgssituasjonen bryter sammen. For å maksimere positive utfall på familiekontakt understrekes det at samværet må være meningsfullt og påvirke barnets behov. Ønskene og følelsene til barnet, foreldrene og signifikante andre må bli tatt hensyn til. Støtte til barnet, familiemedlemmer og omsorgsgiver må bli gitt for at kontakten skal bli suksessfull. Når samvær nektes av fare for barnets velferd, må det gis en passende forklaring ut ifra barnets alder og modenhet.

Haight et al. (2002) utforsker mødrenes, fosterermødrenes og barnevernansattes subjektive erfaringer og perspektiver på samvær. Studien er meget relevant ettersom den fokuserer på hva som kan gjøre samværsordninger bedre fra flere perspektiver. Studien er finansiert av «Children and family research center» i samarbeid med «University of Illinois school of social work» og «Illinois Department of children and family services (DCFS)». Forskerne utførte semistrukturerte intervjuer av 28 mødre med plasserte barn i fosterhjem, 13 fosterermødre og 24 barnevernsarbeidere knyttet til et offentlig barnevernskontor i en mellomstor by i Midtvesten. Fosterermødrene ble tilfeldig utvalgt fra DCFS's database og alle barnevernsarbeidere som arbeidet på DCFS ble invitert til deltakelsen. Mødrenes barn var mellom 24 og 48 måneder

gamle, og hadde vært i fosterhjemmet fra ca. en til tolv måneder, identifisert via DCFS. 25 mødre hadde ukentlig samvær, 18 hadde tilsyn og ingen hadde samværsnekt. Studien fokuserer på nye plasseringer og små barn, ikke på eldre barn med lengre plasseringer. Mødrene fikk incentiver i form av penger og et ekstra samvær for deltakelsen, som kan ha påvirket mødrenes svar. Tolv tilfeldige utvalgte intervjuer ble deretter analysert, men det oppgis ikke hvilken analytisk metode som ble benyttet.

Studien viser et komplekst bilde på hva som kan påvirke samværskvaliteten. For mødrene var det tydelig at sorg, traumer og sinne som følge av å ha blitt fratatt sine barn, samt ubehaget ved samværets lengde og overvåkning påvirket samværskvaliteten. For sosialarbeiderne opplevdes dobbeltrollen som kontrollør og hjelper som komplekst. Rollene kom ofte i konflikt da de både skulle støtte foreldre – barn interaksjonen, beskytte barna og vurdere foreldrenes progresjon. Foster mødrene og barnevernsarbeiderne identifiserte ikke spontant mødrenes komplekse sorgreaksjoner og dets påvirkning på samværskvaliteten. Snarere var det et fokus på vanskeligheter forårsaket av foreldrenes sinne.

Forberedelser til samværene var et gjennomgående viktig tema for fosterforeldrene og barnevernsansatte. Fosterforeldrene ble ansett som sentrale tilretteleggere av samværene. Hvis barna ble emosjonelt støttet i fosterhjemmene ble ofte samværene bedre. Imidlertid ble mødrene i liten grad involvert i forberedelsene. Kun halvparten av barnevernsarbeiderne diskuterte viktigheten av å forberede mor på samværene. Når mødrene var medgjørlike brukte noen barneverntjenester det som en indeks for motivasjon til å gjenforenes med sine barn. Imidlertid anså mødrene medgjørligheten som nødvendig for å opprettholde en relasjon til barnevernsarbeiderne.

Studien viser at mødrenes komplekse sorgreaksjoner på omsorgsovertakelsen kan påvirke mødrenes fokus og interaksjonen med barna under samværene. Mødrenes sorg og traumer kan manifestere seg som intens sinne og fiendtlighet mot barnevernssystemet, som kan gjøre det vanskelig og ineffektivt for barnevernsarbeidere å jobbe mot gjenforeningen. De hevder barnevernsarbeidere må få økt kunnskap om sorg, slik at ikke mødrenes fortvilelse blir misforstått. Videre bedre opplæring og kunnskap om hvordan de på en god måte kombinerer motstridende roller. De anbefaler fremtidig forskning på hvordan samvær kan bli forbedret for alle involverte.

4.0 Teorikapittel

I dette kapittelet vil først to ideologiske retninger som har hatt stor betydning for tenkning omkring og arbeidet med samvær (behovsretningen og relasjonsretningen) forklares. Deretter presenteres den økologiske beslutningsmodellen, som kan gi en bedre forståelse av det komplekse beslutningsarbeidet når det gjelder å tilrettelegge for gode samværsordninger. Deretter belyses mer inngående balanseringen mellom hjelp og kontroll, og profesjonell kompetanse, som viktige elementer inn i det å fatte gode beslutninger om samvær.

4.1 Relasjonsorientert forståelse versus behovsorientert forståelse

De ideologiske retningene behovsretningen og relasjonsretningen utviklet seg på midten av 1970 – tallet. Begge vektlegger at det er barnets beste å vokse opp med sine foreldre, samt at i kortvarige plasseringer bør barnet ha hyppige samvær for å unngå kontinuitetsbrudd med familien. Retningene har ulike synspunkter på samvær under langvarige plasseringer og barnets tilknytning (Haugli & Havik, 2010, s. 45). Tilknytning er en affektiv forbindelse som en person danner i forhold til en annen person, slik at de er forent over avstand og tid. Tilknytningen refererer til barnets relasjon til omsorgspersonen (Brandtzæg, Smith & Torsteinson, s. 20). Videre defineres deres ulike synspunkter på langvarige plasseringer.

Behovsretningen representert av Golstein, Freud og Solnit (1979) sitert i Ulvik (2002, s. 68), vektlegger barnets behov for trygghet og stabilitet. Dette oppnås best hvis barnet får en «ny start» med avbrudd i kontakten til opprinnelsesfamilien, og muligheten til å knytte seg til de nye foreldrefigurene. Barnet vil da ha kapasitet til å danne nye tilknytningsbånd hvis de får dekt sine behov. Samvær anses som en forstyrrende prosess for barnets utvikling og tilknytning til andre omsorgspersoner. Hvis barnet utvikler en forståelse av fosterforeldre som sine psykologiske fosterforeldre kan det være skadelig å flytte barnet på nytt (Haugli & Havik, 2010, s. 46). Den relasjonsorienterte forståelsen vektlegger barnets identitet og barnets første relasjoner. Retningen tar utgangspunkt i arbeidet til Mahler, Pine og Bergman (1975) og Fanshel og Shinn (1978), sitert i Haugli og Havik (2010, s. 46). Perspektivet vektlegger at kontakten med foreldrene bør opprettholdes, selv med dårlig fungerende foreldre (Ulvik, 2002, s. 68). Barnets biologiske foreldre vil for alltid forbli barnets psykologiske foreldre, selv ved tidlig adskillelse. Samværet anses som utviklingsstøttende, sikrer kontinuitet og hjelper barnet med å håndtere realiteten (Haugli & Havik, 2010, s. 46 - 47). Barn uten samvær

i langvarige plasseringer vil måtte fylle tomrommet av foreldrenes fravær med urealistiske og vonde fantasier om foreldrene, som kan gi oppgav til selvbilde- og identitetsproblemer. Hyppigere samvær kan gi barna en realistisk oppfatning av foreldrene, og gjøre barnet i stand til å bygge opp tilknytningen til fosterforeldrene (Bunkholdt, 2010, s. 138).

Behovsretningens antakelse om at barnets tilknytning utvikles av de som ivaretar deres behov har ikke forskningsmessig støtte, men har støtte i at sensitiv og ivaretakende omsorg gir trygg tilknytning og kan utvikles utover den første småbarnsalderen (Haugli & Havik, 2010, s. 48). Schofield, Beek og Ward (2011, s. 252) fant at fosterbarn kan bygge opp et nært forhold til fosterforeldrene til tross for mangel på juridiske og biologiske bånd, samt i kontakt med biologisk familiemedlemmer. Relasjonsretningen har forskningsmessig støtte i at barnet kan utvikle sin identitet gjennom samspillet med sine nærmeste omsorgspersoner (Brandtzæg, Smith & Torsteinson, 2011). Retningen har ikke fått støtte i at barnets identitetsopplevelse er uopprettelig skadet av varig første brudd (Haugli & Havik, 2010, s. 48). I meta-analysen til Juffer, Van Ijzendoorn og Cooper (2007, s. 1078) fant de ingen forskjell på selvbildet mellom adopterte barn og ikke adopterte barn, som kan forklares med resiliens og beskyttelsesfaktorer i adopsjonsfamilien. En nyere studie viser også at adopsjon kan gi bedre levevilkår for barnevernsbarna når de er voksne, sammenlignet med fosterhjems plasseringer (Helland & Skivenes, 2019, s. 193).

Det er ikke nok forskning knyttet til hvilket synspunkt som bør være styrende for samværsordninger. Identitet og behov vil slå ulikt ut, ut fra ulike forhold ved barnet, foreldrene, fosterforeldrene og oppfølgingen fra barneverntjenesten (Haugli & Havik, 2010, s. 47). Uansett synspunkt bør samværsordningen overvåkes nøye av hensyn til barnet (Bunkholdt, 2010, s. 136). I dagens barnevern er det sjeldent legitimt å spørre om det skal nektes kontakt mellom barnet og foreldrene, og det er stor enighet om at samvær er til nytte for barn under omsorg (Backe-Hansen, 1994, s. 24; Bunkholdt, 2010, s. 142; Havik, 2007; Sen & Broadhurst, 2011; Ulvik, 2002, s. 67). Det er vanligst med hyppigere samvær i kortvarige plasseringer og i langvarige plasseringer er det sjeldnere samvær (Havik, 2007, s. 106 - 107). Som tidligere nevnt har likevel EMD kommet med kritikk mot Norge hvorav flere av de kommuniserte klagene har vært knyttet til avskjæring og kutting av samvær (Søvig, 2018, s. 124 - 125). Dette kan være et uttrykk for ulike normative vektlegginger.

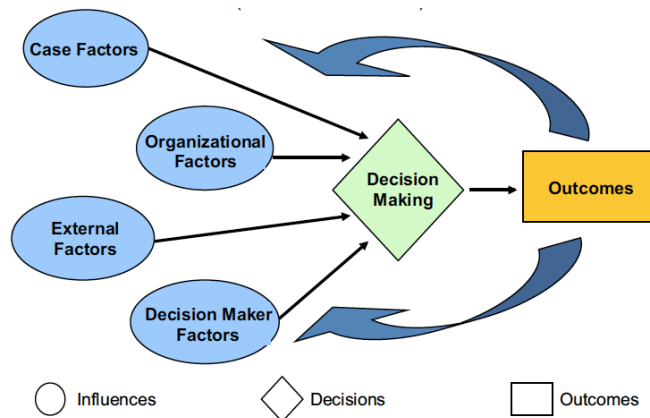
4.2 Økologisk beslutningsprosess

Beslutninger knyttet til barn under omsorg kan være vanskelige og forvirrende for barnevernsansatte. Å identifisere viktige dimensjoner ved beslutningsprosessen kan lindre noe av forvirringen (Graham, Dettlaff, Baumann & Fluke, 2015, s. 13; Haugli & Havik, 2010, s. 19). Tilretteleggingen av gode samværsordninger kan karakteriseres som et «wicked problem». Et «wicked problem» er et komplekst og mangeartet problem påvirket av mange faktorer uten et klart «stopp-punkt» (Devaney & Spratt, 2009, s. 635 - 638). Dette i motsetning til «tame problems» som har en definerbar beskrivelse av problemet og et klart «stopp-punkt» for når problemet er løst. Et hvert «wicked problem» kan betraktes som et symptom på et annet problem. “Removal of that cause poses another problem of which the original problem is symptom” (Rittel & Webber, 1973, s. 165). Det finnes ingen klar løsning. Det er heller ikke åpenbart hva som er rett og galt (Rittel & Webber, 1973, s. 163). Eksempel kan det være uenighet og forskjellige synspunkt på hva som er den beste samværsordningen for barnet mellom ulike aktører.

Fluke, Baumann, Dagleish og Kern (2014, s. 463 - 476) utviklet et teoretisk rammeverk (økologisk beslutningsmodell) ut fra hvordan barnevernets beslutninger fattes. Beslutningsmodellen ble utviklet på midten av 1900 – tallet for å forstå komplekse beslutninger i barnevernet. Fokuset er på prosessen, konteksten for hvor beslutningene fattes og konsekvensene, samt hvordan beslutningsterskler fremtrer og forandres i beslutningsprosessen. Modellen er påvirket av ikke-rasjonelle beslutningsmodeller. Simon (1955) sitert i (Munro, 2008, s. 96) introduserte for eksempel «bounded rationality» som beslutningsmodell. Denne modellen anser menneskets evne til å løse komplekse problemer som rasjonelt begrenset og feilaktig. Monro (2008) sin beslutningsmodell er forenlig med den økologiske beslutningsmodellen i det den tar hensyn til menneskelig svikt, og beslutningens kontekst. Derimot har den økologiske beslutningsmodellen et psykologisk perspektiv på beslutningsprosessen, som kan gi en bedre forståelse av kontaktpersonene i beslutningsarbeidet om samvær (Fluke et al., 2014).

Et sett av faktorer påvirker i fellesskap beslutningsprosessen og utfallet. Disse dimensjonene er saksfaktorer, eksterne faktorer, organisatoriske faktorer og individuelle faktorer (Graham et al., 2015, s. 14). I modellen i figur 1.0 viser pilene som strekker seg ut fra de blå ovalene hvordan de ulike faktorene påvirker beslutningen. Den grønne diamanten illustrerer

kontaktpersonens beslutningstaking. Det gule rektangelet viser utfallet og konsekvensene av beslutningen, og pilene som strekker seg ut fra rektangelet illustrerer at beslutningsvalget har konsekvenser på faktorene igjen (Fluke et al., 2014, s. 467)

Figur 1.0 Økologisk beslutningsprosess (Hentet fra Fluke et al., 2014, s. 467).

Saksfaktorer kan omhandle informasjon om barnet, foreldrene og fosterforeldrene. Organisatoriske faktorer kan være selve barneverntjenesten, personalet og støtten her. Eksterne faktorer kan vise til politikk, lover og ressurser. Den nye barnevernloven som setter økt fokus på barneverntjenestens samarbeid med foreldrene og barnet kan være et eksempel på dette. Eksterne faktorer kan også være barneverntjenestens ressurser, for eksempel til å ansette egne tilsynsførere i barneverntjenesten eller ikke. Individuelle faktorer dvs. karakteristikk ved saksbehandleren kan vise til holdninger, ferdigheter og kunnskaper kontaktpersonen har om samværsordninger (Fluke et al., 2014).

Fluke et al. (2014) viser til tre hovedtrekk ved beslutningsprosessen i barnevernet. Den første refereres til som «Decision Making Continuum». Den andre er beslutningsprosessens psykologiske prosess, og til slutt utfallet eller konsekvensene for beslutningen. Pilene ut fra rektanglet som viser at utfallet kan gi konsekvenser tilbake på faktorene indikerer konsekvenser for barnet, kontaktpersonen selv og byrået. For eksempel kan en konsekvens for den norske barneverntjenesten være flere dommer i EMD mot Norge i samværssaker. «Decision Making Continuum» vil si at beslutningene som tas av kontaktpersonene beveger seg gjennom et kontinuum. Kontinuum betyr noe vedvarende, ustanselig og uavbrutt. ("continuum", 2019). Kontinuumet kan starte med å vurdere en situasjon til en endelig beslutning er fattet, et eksempel kan være når en kontaktperson vurderer å utvide samværsmengden. Beslutningsprosessen ender når det tas et endelig valg, men det er ikke

uvanlig at mindre beslutninger tas i forkant av en hoved beslutning. Sammen gir det en systematisk kontekst for beslutningen (Fluke et al., 2014).

Den økologiske beslutningsprosessen inneholder den generelle vurderings- og beslutningstakingsmodellen, som kan forklare beslutningsprosessens psykologiske elementer. Den psykologiske beslutningsprosessen består av tre viktige trekk. Det første trekket omhandler det psykologiske skillet mellom å vurdere og beslutte. En vurdering er en evaluering av den nåværende situasjonen og beslutningen handler om å handle eller ikke. Selv om vurderingen av saksfaktorene kan være like kan f.eks. kontaktpersoner velge ulike handlinger. En vurdering kan omhandle mengden av bevis eller risikoer knyttet til sakens nåværende situasjon eller det generelle nivået av bekymring (Fluke et al., 2014). Det andre viktige trekket er en beslutningsterskel, som refererer til et punkt hvor vurderingen av saksinformasjonen gjør at man har nok informasjon til å kunne handle. Terskelen for å beslutte påvirkes av beslutningstakerens ulike erfaringer og tolkningen av eksterne faktorer. Dette kan være kontaktpersoners tolkning av loven, som kan variere ut fra ulike erfaringer. Hvis for eksempel beslutningsterskelen for å utvide samvær er høy, vil kontaktpersonen trenge mer bevis eller bekymring for å fatte en beslutning. Hvis terskelen er lav vil kontaktpersonen trenge mindre bevis for å fatte en beslutning.

Det tredje viktige trekket refererer til en forandring i mengden av bevis som anses å være tilstrekkelige. En ekstern påvirkning som kan føre til et terskelskifte er f.eks. hvis nye retningslinjer dikterer hvilke samværssaker som skal prioriteres. En individuell påvirkning på et terskelskifte kan være kontaktpersonens egenerfaring. En nyansatt kontaktperson kan eksempelvis godt ta gode avgjørelser, men en erfaren kontaktperson kan vite mer om hvilke konsekvenser ulike samværsordninger kan ha for barnet. Begge disse faktorene kan forandre terskelen og påvirke volumet av saker som går igjennom beslutningskontinuumet (Fluke et al., 2014).

Den økologiske beslutningsmodellen anser utfall fra tre perspektiver som er konsekvenser for beslutningstakeren, klienten og byrået. Konsekvensene påvirkes av beslutningsfaktorene som kan være ukjente eller kjente for beslutningstakeren. I hovedsak er det to typer feil som beslutningstakere prøver å unngå, som benevnes som falske positive og falske negative. La oss si at en kontaktperson vurderer å utvide samværsordningen. Hvis beslutningen blir tatt kan beslutningen være feil, som gir et falskt positivt utfall. Barnet kan ta skade av beslutningen.

Hvis barnevernet bestemmer seg for å ikke utvide samværsordningen kan det gi et falskt negativt utfall, ettersom det er en risiko for at beslutningstakeren tar feil, og barnet ville hatt utnytte av mer samvær. Uansett valg vil beslutningstakeren risikere å ta feil. Konsekvensene trenger likevel ikke være så ille, men ettersom beslutningstakerne vurderer konsekvensene ulikt kan terskelen for å beslutte variere (Fluke et al., 2014).

Jeg velger å gå dypere inn på profesjonell kompetanse som et viktig element i det å fatte beslutninger.

4.2.1 Profesjonell kompetanse

Profesjonell kompetanse knytter seg først og fremst til individuelle faktorer og saksfaktorer. Begrepet kompetanse kan defineres som:

Å kunne, vite og ville noe som har verdi i livssammenheng. Dette innebærer at en er i stand til å mestre relevante funksjoner og oppgaver og kan innbefatte utførelse av bestemte ferdigheter og handlinger, ha innsikt og dømmekraft, være kreativ og problemløsende og besitte etiske holdninger (NOU 2009:8, 2009, s. 84).

Profesjonell kompetanse har sammenheng med de forventningene som knyttes til yrket (Kokkinn, 2005, s. 101). NOU 2009:8 (2009, s. 87) inndeler den profesjonelle kompetansen i barnevernet i fire hovedkategorier som er personlig kompetanse, kommunikativ kompetanse, faglig kompetanse og etisk kompetanse. Den personlige kompetansen vil si den enkeltes personlige forutsetninger og potensialer for å kunne ivareta ansvarsoppgavene i barnevernet. Kommunikativ kompetanse omhandler samtale- og samhandlingsferdigheter og evne til å mestre vanskelige og konfliktfylte situasjoner. Faglig kompetanse omfatter den enkeltes formalkunnskap, som i barnevernfaglig sammenheng er forskningsbasert kunnskap og ulike forståelsesmåter og metoder relevant for barnevernet. Etisk kompetanse går ut på å ha innsikt og evne til å være etisk reflektert i faglige og ulike verdi- og konfliktspørsmål. De yrkesetiske prinsippene for barnevernspedagoger, sosionomer og velferdsvitere kan vise til profesjonens etiske dimensjon (Fellesorganisasjonen, 2015).

Hovedkategoriene viser at en kontaktperson i barnevernet trenger kompetanse på flere områder for å opptre profesjonelt i sin rolle (NOU 2009:8, 2009, s. 87). I NOU 2009:8 (2009,

s. 88) understrekes det at profesjonsutøvelsen i stor grad er en kommunikativ praksis, der barnevernsarbeideren skal arbeide i krevende menneskelige relasjoner. Av den grunn vektlegger jeg særlig kommunikativ kompetanse innunder den profesjonelle kompetansen.

4.2.2 Kommunikativ kompetanse

Kommunikativ kompetanse vil gjøres rede for med utgangspunkt i sosialantropologen og biologen Gregory Batesons (1904 – 1980) kommunikasjonsperspektiv referert i Jensen og Ulleberg (2011). Ifølge han er et grunnleggende relasjonsperspektiv synonymt med å ha et grunnleggende kommunikasjonsperspektiv (Ulleberg & Jensen, 2011, s. 27). Derfor vil jeg også vektlegge relasjonsperspektivet. Perspektivene kan vise til kompleksiteten i den kommunikative kompetansen og praksisen.

4.2.3 Kommunikasjonsperspektivet

Jensen og Ulleberg (2011, s. 20 - 26) benevner fem grunnleggende antakelser om kommunikasjon. Den første antagelsen er at det er umulig å ikke kommunisere. Alt du gjør og ikke gjør blir fortolket av verden. For det andre kommuniserer vi både om innhold og forhold. Parallelt med innholdet i samtalen kommuniserer vi også indirekte om hvordan vi ser relasjonen vår. Det er umulig å sette alt personlig til side i samtale om et saksforhold. Den tredje antagelsen er at kommunikasjon foregår på flere nivåer samtidig. Ordvalg, setningsoppbygging og kroppsspråk kommuniserer noe om vårt forhold til den andre. Den fjerde antagelsen omhandler at samspill må forstås sirkulært i motsatt til et lineært årsak-virkning perspektiv. Fokuset skifter fra egenskaper ved personen til samspillet mellom personene som en del av egenskapene. Til slutt er relasjonsperspektivet grunnleggende for kommunikasjonen.

To sentrale begreper i Batesons kommunikasjonsteori er informasjon og kontekst. Informasjon omhandler at alt som kommuniseres er avhengig av hva som fremtrer som informasjon for oss. For at noe skal fremstå som informasjon må det baseres på at det oppstår en «forskjell». For eksempel hvis alt i verden var grønt ville vi ikke hatt noen farger. Først når noe er forskjellig fra grønt, fremstår grønt som forskjellig fra en annen farge. En «forskjell» blir informasjon når noen reagerer på forskjellen. Konteksten betegner den kommunikasjonsmessige, meningsbærende rammen som vi forstår fenomener innenfor, og

som hjelper oss å tolke det vi ser. Mennesket vil alltid prøve å tolke og skape mening i det som observeres og erfares.

Kontekstforståelsen avgjør hva som fremtrer som informasjon og vil ut fra perspektivet være avhengig av individets observasjonsramme. Ulike forutsetninger, kunnskaper og erfaringer vil påvirke hva som fremstår som informasjon for den enkelte. En barnevernsansatt kan for eksempel oppleve en klient som vanskelig eller krevende. Alt klienten gjør og sier blir tolket innenfor denne rammen. Da risikerer den barnevernsansatte å være fanget i sin forståelsesramme og de positive sidene ved klienten mistes av syne. I motsetning kan bevissthet over at virkeligheten kan forstå på ulike måter utvikle vår forståelse av verden (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 96 - 110).

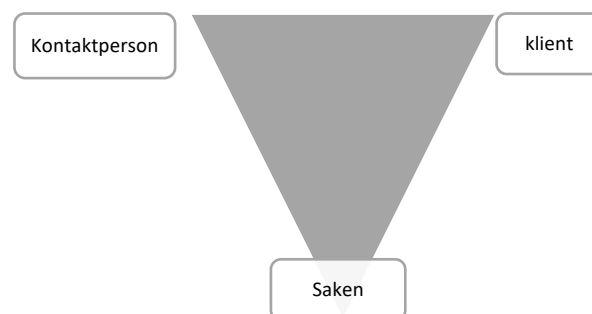
4.2.4 Relasjonsperspektivet og betydning i profesjonell praksis

Begrepet relasjon kommer fra latin – relatio – og betyr å føre tilbake. Det kan være en betegnelse på forbindelsen eller forholdet mellom to eller flere, for eksempel her kontaktpersonen i barnevernet, barnet, foreldre og fosterforeldre (Ulleberg & Jensen, 2011, s. 46). Relasjonsperspektivet er omfattende og utfordrende, men omfatter vår relasjon til fenomener, ideer og erfaringer. Individet forstås ikke isolert og løsrevet fra relasjonene. I den triadiske modellen kombineres ulike relasjoner og ses i sammenheng, som jeg til slutt vil vise til. Relasjonsperspektivet vektlegger at relasjonen er grunnleggende for menneskets utvikling og læring, som faller innunder betegnelsen dialogisme.

Dialogisme vil si at mennesket skaper sin identitet, kunnskaper, verdier og tanker i samvær med andre. Samspillet utvikler felles måter å forstå virkeligheten på, men samtidig er enhver relasjon til verden unik (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 29-31). Habitus kan vise til et av flere viktige elementer for den unike utviklingen og samspillet. Habitus betegner tillærte tanke-, atferds- eller smaksmønstre som utvikler seg i møte med andre. Habitus er dynamisk og utvikles hos ethvert menneske. Gruppehabitus kan avspeile felles oppfatninger og normer som en dominerende diskurs, f.eks. kan god oppførsel i en kultur oppfattes som dårlig oppførsel i en annen. Habitus kan vise at våre preferanser og vår praksis er sosialt betinget. Hva som regnes som godt eller dårlig er ikke objektive sannheter, men kommer an på gjeldende definisjoner innenfor en kultur eller et fagfelt (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 34 - 35).

En triadisk modell kan betegne relasjonene mellom tre elementer som til sammen utgjør en meningsfull enhet (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 40). Modellen kan benyttes for å visualisere en praktisk situasjon, for eksempel mellom klienten, kontaktpersonen og saken. Den består av forholdet mellom klienten og kontaktpersonen, mellom klienten og saken, og mellom saksbehandleren og saken, illustrert i figur 2.0 nedenfor. I tilretteleggingen av en samværsordning vil triaden bestå av flere aspekter. Da mellom kontaktpersonen, barnet, barnets foreldre og fosterforeldre.

Gjennom kommunikasjon utvikles relasjonen mellom profesjonsutøver og klient. Sentralt i dette står våre relasjoner til saken, faget og problemet. Gjennom en samtale kan ulike synspunkter gis både direkte og indirekte. Hvordan de involverte forholder seg til hverandres synspunkter utvikler relasjonen. For eksempel kan kontaktpersonen være undrende til klientens synspunkter eller fordømmende. I likhet med klienten som kan oppfatte kontaktpersonens synspunkter som avvisende eller lærerike. Relasjonen utvikles i et komplisert samspill der deres relasjon til saken og deres relasjon til den andre spiller sammen.

Figur 2.0 (Hentet fra Jensen & Ulleberg, 2011, s. 41, min oversettelse)

Samspillet kan føre til refleksjoner over egne forestillinger og holdninger, som igjen kan føre til løsninger eller problemer. Jensen og Ulleberg (2011, s. 43) sier det er igjennom triaden relasjonene med brukeren etableres og danner basis for den videre kontakten mellom den profesjonelle, klienten og hans nettverk. Relasjonen kan med andre ord være avgjørende for å lykkes i det profesjonelle arbeidet (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 40 - 44). Argumentet støttes av Norcross (2010, s. 113) som hevder relasjonen mellom terapeuten er den faktoren som bidrar mest til suksess i det terapeutiske arbeidet. Det er mulig det har gyldighet i barnevernfeltet også.

4.2.5 Balanseringen mellom hjelp og kontroll

Som profesjonell kompetanse er balanseringen mellom hjelp og kontroll et viktig element inn i den økologiske beslutningsmodellen. Balansegangen kan knyttes til både individuelle og eksterne faktorer. Begrepet rolle er sentralt for forståelsen av hjelp og kontroll. En rolle defineres som «de reaksjonsmønstre som personen utvikler når vedkommende forstår hva som er forventet av ham, hva hans oppdrag er i en sosial situasjon» (Mead & Morris, 1934) referert i Kokkinn (2005, s. 200). Roller går ofte i hverandre og er aldri rendyrkede.

En sosial situasjon kan omfatte ulike situasjoner knyttet til f.eks. kontaktpersonens arbeidssted (Kokkinn, 2005, s. 200 - 203). Forventinger kan være en forutsigelse eller et ønske og vurdering knyttet til en fremtidig tilstand. En rolle defineres da også som forventninger og normer handlingene er et svar på. Normene består av forventinger om hvordan individet skal handle og rollen blir avgrenset av summen av normene knyttet til for eksempel en bestemt oppgave. Forventingene kan få sitt uttrykk gjennom lover, reguleringer og forskrifter, men rollen kan også være uformell og bestå av sosiale trykk og det andre personers forventinger skaper (Aubert, 1979, s. 49, 81, 99, 100 & 101).

Kokkinn (2005, s. 200 - 203) trekker frem individets posisjon i rollebegrepet, som omhandler hva slags myndighet og handlingsrom en yrkesutøver har. Posisjonen kan enten utvide eller begrense muligheten til å lykkes i ulike roller. Yrkesutøveren har en viss frihet til å utforme sin rolle, men samtidig utgjør det å ha flere roller et krysspress. Dette krysspresset kan relateres til spenningsfeltet hjelp og kontroll i barnevernet, som gir en dobbeltrolle. Spenningsfelt synliggjør at fagfeltet ikke entydig relateres til en dimensjon (Levin, 2004, s. 11). Hjelp og kontroll er vevd inn i hverandre og fremstår krevende både faglig og personlig, særlig innen barnevern. Dette fordi barneverntjenesten skal både forvalte støtte- og hjelpetiltak overfor brukerne, og samtidig har et mandat til å gripe inn og regulere families privatsfære (NOU 2009:8, 2009, s. 87).

Skal man hjelpe kan det virke som en motsetning å også kontrollere. Kontrollere vil her si muligheten til å styre og vise maktutøvelse. Å eliminere den strukturelle makten som ligger innebygget i relasjonen mellom barnevernet og klientene er ikke mulig. Maktforholdene kan bli tilslørt og usynlige hvis ikke kontaktpersonen er bevisst spenningsfeltet. Da kan det bli enklere å gjøre fenomenet om til egenskaper ved for eksempel foreldrene (de forstår ikke)

istedenfor å synliggjøre prosessene. Det kan føre til at klientens kontekst og nåværende situasjon mistes av syne (Levin, 2004, s. 110 - 113). Det samme sier Kokkinn (2005, s. 200) om at balanseringen av hjelp og kontroll er en del av hjelperrollen. Måten balanseringen utføres på har imidlertid betydning for klientens opplevelse av hjelpen. I det yrkesetiske grunnlagsdokument står det blant annet om yrkesutøverens ansvar for å tydeliggjøre og vedkjenne seg maktforholdet i relasjonen til brukeren (Fellesorganisasjonen, 2015, s. 10).

5.0 Metode

I dette kapittelet skal det gjøres rede for metodiske valg foretatt fra utarbeidelsen av en prosjektplan og frem til sluttresultatet. Prosessen beskrives nærmere nedenfor med fokus på valg av metode, vitenskapsteoretisk ståsted, utvalg, rekruttering, intervjuguide og analyse. Metode er en fremgangsmåte for å innhente og etterprøve kunnskap om virkeligheten (Thomassen, 2006, s. 63). For å oppnå ny viten må vitenskapelige metoder benyttes for å få svar (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 142).

Problemsstillingen «hvordan erfarer kontaktpersoner gode samværsordninger og hva er viktig for å få dette til for barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. Barnevernloven § 4 – 12?» besvares kvalitativt. Kvalitativ metode brukes for å oppnå forståelse av sosiale fenomener, erfart av individet i deres naturlige kontekst (Malterud, 2001, s. 483; Thagaard, 2013, s. 11). Formålet med forskningsprosjektet er å få ny viten om komplekse forhold rundt et krevende tema, samvær etter omsorgsovertakelse. Å studere kontaktpersoner i deres naturlige kontekst, kan gi dypere innsikt om hva de mener er gode samvær, og hva som er viktig for å få dette til. Kvalitativ metode består av et mangfold av typer av analytiske framgangsmåter. Metoden involverer utforming av spørsmål og prosedyrer, systematisk innsamling, organisering og fortolkning av datamaterialet (Creswell, 2014, s. 4; Malterud, 2001, s. 483). Metodeopplegget preges av fleksibilitet, nærhet og sensitivitet til kildene. I kvalitative metoder fremheves prosesser og mening, som er vanskelig å måle kvantitativt med statistiske generaliseringer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47; Thagaard, 2013, s. 17 & 18).

5.1 Vitenskapsteoretisk forståelsesramme

Valget kvalitativ metode er i tillegg til formålet med min masteroppgave også påvirket av mitt vitenskapsteoretiske ståsted. Epistemologi er filosofien om kunnskap, som inneholder ulike

perspektiver på hva kunnskap er og hvordan kunnskap skapes. Epistemologiske antagelser er førende for hvordan oppgaven legges opp og hvordan funn gis mening (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 69; Thagaard, 2013, s. 3). Til grunn for denne undersøkelsen ligger et syn på virkeligheten som sosialt konstruert. Innenfor sosial konstruktivisme vektlegges kontekst, språket og den sosiale interaksjonen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 75). I tillegg plasserer jeg meg innenfor hermeneutikken, som betyr fortolkningslære. Hermeneutikken vektlegger forskernes for-forståelse og helhetsforståelse av fenomenet (Grønmo, 2004, s. 373-374).

Sosial konstruktivisme vektlegger språket og dets betydning for vår virkelighetsoppfattelse. Perspektivet antar at kunnskap produseres i en mellommenneskelig kontekst. Kunnskapen formes mellom subjekter, og mellom subjektet og verden. Interaksjonen etablerer individets selvforståelse og virkelighetsoppfattelse (Thomassen, 2006, s. 180). Sosial konstruksjonister tror individet er søkende etter en virkelighetsforståelse, og utvikler subjektive meninger basert på erfaringer gitt i deres gitte kontekst. Perspektivet synes å passe undersøkelsen hensikt og formål. Undersøkelsen fokuserer på en spesifikk kontekst ved å se direkte på kontaktpersoner, som arbeider med samvær i en kommunal barneverntjeneste. Sosiale konstruksjonister ser på kompleksiteten om emnet. De begrenser ikke meningene til få kategorier og ideer, men ser på meningene som varierte og mangeartede (Creswell, 2014, s. 8). Jeg oppfatter samværsspørsmål og samarbeid om å få til gode samvær som et komplisert felt.

Vektleggingen av at kunnskap konstrueres intersubjektivt er knyttet opp mot kontaktpersoner som subjekter, men også en del av en større organisasjon. Samvær er definert i et samspill av verdier, tankemåter og praksiser. Hvordan kontaktpersoner begrepsliggjør og forholder seg til samvær kan konstruere fenomenet (Thomassen, 2006, s. 181). Det betyr at jeg må stole på intervjudeltakernes erfaringer, men være bevisst på at subjektive meninger er forhandlet frem historisk og sosialt i interaksjon (Creswell, 2014, s. 8). Det betyr at jeg anser kunnskap som foranderlig og påvirket av flere faktorer.

Hermeneutikk omhandler tolkning, fortolkning og hva forståelse egentlig er. Tilnærmingen tar utgangspunkt i aktørenes egen for – forforståelse for meningens handling, sett opp mot aktørenes intensjoner for handlingen (Grønmo, 2004, s. 372; Thomassen, 2006, s. 157 & 159). Spesielt vektlegges forskerens for – forståelse og forskerens helhetsforståelse av fenomenet. Forskerens for – forståelse baseres ikke kun på forståelsen som etableres under studien, men på for – forståelsen forut for studien. I følge Gadamer, som er en av de mest sentrale

teoretikerne innenfor hermeneutikken, er all mening og forståelse ubevisste strukturerte fordommer, som gjør det mulig for mennesket å forstå (Thomassen, 2006, s. 86). Jeg har f.eks. med egne erfaringer og kunnskap om tidligere forskning, faglige begreper og teorier på samvær. Grønmo (2004, s. 373) sier forskeren utnytter sin for – forståelse for å forstå aktørene, deres handlinger og fortolkningen av meningsinnholdet.

Vektleggingen av forskerens helhetsforståelse vil si at aktørene og deres handlinger forstås som en del av en større helhet, og av den konteksten de inngår i. Den enkelte del kan bare forstås i lys av helheten, samtidig som helheten bare kan forstås ut i fra de enkelte delene (Grenness, 1997, s. 36). Dette kalles for den hermeneutiske sirkel, som viser hvordan forståelsen utvikler seg gjennom å gå frem og tilbake mellom helhet og del i det vi ønsker å forstå, som fører til nye forståelser. Det vil si at jeg kan under studien oppdage noe fremmedartet og nytt om fenomenet samvær, som igjen kan modifisere og fornye min forståelse (Thomassen, 2006, s. 91-92). I tillegg viser hermeneutikken at det ikke eksisterer en absolutt sannhet, ettersom fenomenet kan tolkes på flere nivåer. Det betyr jeg som forsker må prøve å fortolke deltakerne på en måte som er mest mulig treffende. Dette fordi meningsinnhold og begreper fortolkes forskjellig. Å avdekke slike forskjeller kan være avgjørende for kvaliteten på studien (Thagaard, 2013, s. 41-42).

5.2 «Beste praksis»- forskning

Masterprosjektet har som mål å identifisere og analysere eksempler på hva kontaktpersoner erfarer som «gode» samværsordninger for fosterhjemplasserte barn. Elementer fra «best-practice» forskning har inspirert dette masterprosjektet. De Boer og Coady (2007, s. 32 - 42) sin studie om gode hjelperelasjoner i barnevernet har suksesshistorier som tilnærming. Inklusjonskriterier for deltakelse i studien var blant annet å ha en sak hvor barnevernsansatte hadde utviklet en god hjelperelasjon til tross for vanskeligheter. Studien illustrerer viktigheten av forskning på hva som fungerer til tross for utfordringer i arbeidet, som mitt fokus i denne oppgaven også har vært opptatt av.

Ferguson (2003, s. 1005 - 1024) betegner tilnærmingsmåten som «Critical best practice perspective». Perspektivet er løsningsorientert og vil identifisere ressurser, samt vise hvordan profesjonelle arbeider kreativt innenfor strukturer for å utgjøre en forskjell i brukernes liv. Perspektivet tar hensyn til strukturelle barrierer for god praksis som ressurser, lovgivning og

maktforhold. Jeg lot meg inspirere av Ferguson ettersom perspektivet gir et mer analytisk bilde av god praksis, uten å idealisere. Jeg lot meg også inspirere av Dahle og Hennum (2008, s. 27), som brukte betegnelsen «god praksis» på deres metodiske tilnærming i deres prosjektrapport på «Barnevernets håndtering av seksuelle overgrep og vold i familien». Målet var å identifisere hva kontaktpersonene definerer som god praksis i vold- og overgrepssaker, som snudde fokuset fra et mangelperspektiv til et mulighetsperspektiv (Haarberg, 2009, s. 105). Dahle og Hennum (2008, s. 35) hevder perspektivet kan styrke barnevernfeltets selvrefleksjon og bevissthet rundt håndteringen av barnevernets vanskelige dilemmaer.

5.3 Metodisk tilnærming

Valgt datainnsamlingsprosedyre er kvalitativt forskningsintervju med tre fokusgrupper supplert med tre enkeltintervjuer. Et kvalitativt forskningsintervju er en særegen profesjonell form for samtale, som involverer en bestemt metode og spørreteknikk. Kunnskapen uttrykkes i språk og blir intervjuerens verktøy. Formålet er å forstå intervjupersonenes dagligliv sett ut fra hans eller hennes eget perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 41, 42 & 78). Formålet med å bruke kvalitativ metode er at det kan gi dypere forståelse av gode samværsordninger for fosterhjemsplasserte barn, fosterforeldre og biologiske foreldre.

Fokusgrupper er spesielt nyttige for å undersøke konsensus og variasjon. Deltakerne engasjerer seg i å dele og sammenligne erfaringer seg imellom. Sammenlignet med individuelle intervjuer er styrken til fokusgrupper variasjonen av perspektiver og erfaringer, som deltakerne avslører i en interaktiv diskusjon (Flick, 2018, s. 3). I individuelle intervjuer blir deltakeren sjeldent utfordret på sine synspunkter, mens i et fokusgruppeintervju vil ofte deltakerne diskutere, utfordre og modifisere hverandres synspunkter (Bryman, 2012). Imidlertid kan individuelle intervjuer gi mer dybde og detaljer for hver enkelt deltaker. Det er derimot en risiko for at enkeltdeltakerne ikke får uttrykt, eller ønsker å si deres mening i en større gruppe. Verdifull informasjon kan gå tapt. Enkeltintervjuer i tillegg til fokusgrupper vil kunne styrke validiteten av studien. Individuelle intervjuer kan samtidig fange opp og utforske ytterlige viktige temaer som tidligere har kommet opp i fokusgruppene.

Valgte fremgangsmåte har en delvis strukturert tilnærming. Intervjuene er utført semistrukturert. Intervjuguiden sirkler inn på bestemte temaer, men er fleksibelt utformet ved at den inneholder forslag til spørsmål. Temaene trenger ikke å bli spurt på den nøyaktige

skisserte måten, og i tillegg kan forskeren stille spørsmål som ikke er skissert i intervjuguiden. Etter hvert kan det dukke opp andre viktige temaer fra intervjudeltakerne relatert til problemsstillingen (Bryman, 2012, s. 471; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46 & 357). Temaene skal forstås ut fra kontaktpersonenes perspektiver, med henblikk på å fortolke meningen av fenomenet som beskrives.

5.3.1 Fokusgrupper og individuelle intervjuer som innsamlingsmetode

Definisjonen av fokusgrupper varierer, men har en datainnsamlingsteknikk som kombinerer prinsipper fra kvalitativ forskning og gruppedynamikk (Carey, 2015, s. 274). Krueger og Casey (2015, s. 2) definerer fokusgrupper til å være en spesiell type gruppe i form av hensikt, setting, størrelse og prosedyre. Hovedsakelig brukes fokusgrupper til å forstå meninger, motivasjoner, holdninger og tanker bak handlinger basert på et sosialt objekt eller hendelse (Winke, 2017, s. 73). Forskeren kan i tillegg studere hvordan deltakerne kollektivt gir mening til et fenomen og konstruerer meninger rundt temaet (Bryman, 2012, s. 508). Fokusgrupper som innsamlingsmetode bidrar til utveksling av mange forskjellige synspunkter på hva kontaktpersoner erfarer og forstår som gode samværsordninger, og hva som er viktig for å få dette til, i saker der barn er fosterhjems plassert.

Fokusgrupper produserer data i form av gruppediskusjoner. Essensielt i interaksjonen med gruppen er å «dele» og «sammenligne». Ved å dele kan kontaktpersonene vise hva som er likt og hva som er forskjellig imellom kontaktpersonene. Jeg kan således fange opp likhetene og forskjellene i gruppediskusjonene, som kan gi innsikt i hva og hvorfor kontaktpersonene tenker som de gjør (Flick, 2018, s. 2-3). Ifølge prosedyren skal flere fokusgrupper med samme type diskusjoner og lignende deltakere utføres. Til slutt identifiseres trender og mønstre i de ulike diskusjonene (Krueger & Casey, 2015). Kvale og Brinkmann (2015, s. 180) hevder intervjuformen er velegnet til å undersøke et nytt område. Da en kollektiv ordveksling bringer frem mer sterke og emosjonelle synspunkter, enn ved bruk av individuelle intervjuer. Selv om denne masteroppgaven ikke er et nytt tema i barnevernsforskningen, så eksisterer det lite forskning på kontaktpersoners beskrivelse av gode samvær og erfaringer av hensyn til hva som er viktig.

Et personlig forskningsintervju består kun av forsker og en intervjuperson. Formålet er å få fyldig og omfattende informasjon om kontaktpersonens synspunkter og perspektiver på

samvær (Thagaard, 2013, s. 95 - 99). Intervjuer og intervjuende produserer kunnskap sammen i en samtalerelasjon. I tillegg kan intervjuutsagn relateres til kontaktpersonens kontekst, men det er ikke gitt at intervjuet kan overføres til andre kontekster. Forskerens rolle og påvirkning på intervjupersonen er av stor betydning (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 36 & 76). Ettersom individuelle intervjuer gir en annen type dybde og gir intervjudeltakeren mulighet til å fritt uttrykke sine synspunkter, ble det avgjort med veileder å supplere fokusgrupper med personlige intervjuer.

5.3.2 Utvalg og utvalgsstørrelse

Intervjudeltakere ble valgt basert på hva som best besvarte forskningsspørsmålet (Creswell, 2014, s. 189). Et strategisk utvalg ble trukket, som betyr at deltakerne hadde egenskaper og kvalifikasjoner tilpasset for problemsstillingen (Thagaard, 2013, s. 60). Essensielt i fokusgrupper er at deltakerne har spesifikke karakteristikk til felles, slik at alle kan relatere seg til problemsstillingen (Krueger & Casey, 2015, s. 2). I informasjonsskrivet var deltakelseskriteriene å være kontaktpersoner i kommunale barneverntjenester og arbeide med samværsspørsmål i saker etter omsorgsovertakelse, jf. barnevernloven § 4 – 12. Videre var det ønskelig med kontaktpersoner som har hatt flere overveiende positive erfaringer i arbeidet med samværsordninger etter omsorgsovertakelse. Målsetningen for prosjektet ble formidlet i informasjonsskrivet, samt at deltakelsen kunne bidra til økt kunnskap om hvordan kontaktpersoner, sammen med barn, biologiske foreldre og fosterforeldre kan skape gode samværsordninger. Det kunne signalisere at de ville «få noe tilbake» for deltakelsen (Vedlegg 1, s. 92).

Det ble intervjuet til sammen tre omsorgsteam basert på Krueger og Casey (2015, s. 23) sin anbefaling om å ha minst tre til fire fokusgrupper. I fokusgruppe nr.1 var tre deltakere til stede. I fokusgruppe nr.2 var det kun to deltakere tilstede, men omsorgsteamet bestod kun av tre kontaktpersoner. I fokusgruppe nr. 3 var et helt omsorgsteam tilstede bestående av seks kontaktpersoner. I sin helhet består forskningsprosjektets fokusgrupper av elleve kontaktpersoner. Det ble i tillegg foretatt tre individuelle intervjuer i ulike barneverntjenester. Kontaktpersonene var ansatt i det kommunale barnevernet i tre fylker. Av disse var det kun en mann og resten kvinner. Det deltok dermed betydelig flere kvinner enn menn i studien. I utvalget var flere utdanninger representert. De fleste var sosionomer eller barnevernspedagoger. En var sosialantropolog og en var pedagog. Noen få hadde tatt relevant

videreutdanning eller mastergrad. Erfaringsmessig hadde flesteparten arbeidet mange år i fosterhjemsavdelingen med samværsordninger eller i barneverntjenesten. Det var kun en nyutdannet.

Fokusgruppene bestod av relativt få deltakere med unntak av fokusgruppe nr. 3. Det var dette som ble gjort tilgjengelig for meg under forskningsprosjektet. Mindre grupper kan begrense variasjonen av ulike erfaringer (Krueger og Casey, 2015, s. 82). På en annen side kan det være fordeler med små grupper. Peek og Fothergill (2009, s. 37) og Krueger og Casey (2015, s. 82) hevder at større grupper er vanskeligere å kontrollere og begrenser deltakernes sjanse til å dele innsikter. Denne studien ønsker dypere forståelse av kontaktpersoners erfaringer om samvær. I tillegg var mindre grupper lettere å rekruttere og kan oppleves mer komfortabelt for deltakerne. Bryman (2012, s. 507) anbefaler mindre grupper til komplekse temaer, som samvær er. Ut fra kriteriene for deltakelsen ble det antatt at kontaktpersonene ville ha mye erfaring om samvær, så av den grunn var det ikke essensielt for forskningsprosjektet å ha mange kontaktpersoner i fokusgruppene. Erfaringen var at i små fokusgrupper ble det delt flere ulike og detaljerte beskrivelser på masterprosjektets fokus.

5.3.3 Intervjuguide

To ulike intervjuguider ble utformet. En for fokusgruppeintervju og en for personlig intervju (Vedlegg nr. 2. og nr. 3, s. 95 og 96). Veileder gav kontinuerlig tilbakemeldinger på intervjuguiden, som ble justert og endret deretter. Fokusgruppeintervjuguiden hadde seks enkle og åpne hovedspørsmål med flere underspørsmål. Hovedspørsmålene inviterte til diskusjon i omsorgsteamet, og kontaktpersonene kunne selv komme frem med temaer relevante og viktige for dem. Spørsmålene var organisert i en bestemt rekkefølge med ulike temaer rettet mot kontaktpersoners beskrivelser av gode samvær; refleksjoner knyttet til beslutninger om samvær, organisatoriske spørsmål i forhold til tilrettelegging og gjeldende lovverk, samarbeid og relasjon knyttet til ulike aktører, samt spørsmål knyttet til kontaktpersoners fagkunnskap og profesjonalitet. Intervjuguiden for personlig intervju inneholdt til sammen tjue åpne spørsmål, med samme type temaer som i fokusgruppeintervjuguiden, men hvorav noen spørsmål var mer spesifikt knyttet til biologiske foreldre, barnet og fosterforeldrene, men ellers knyttet til beslutninger, organisering, relasjon og samarbeid. Under intervjuguideprosessen utførte jeg i tillegg et prøveintervju med en kontaktperson. Prøveintervjuet gav ny inspirasjon og ideer til hvilke spørsmål som var relevante.

5.3.4 Rekrutteringsprosessen

Rekrutteringsprosessen var ressurskrevende. Jeg begynte rekrutteringsprosessen oktober 2018 og var ferdig med alle intervjuer 7. februar 2019. Informasjonsskrivet om prosjektets formål, hensikt, deltakelse og informert samtykke ble sendt på epost til 16 barnevernledere i ulike kommunale barnevern, hvorav fem tjenester ønsket å delta. Igjennom medlemslisten på www.barnevernledere.no fant jeg aktuelle barnevernledere (Norsk Barnevernlederorganisasjon, u.å.). Jeg søkte i hovedsak på barneverntjenester plassert i tre fylker. Både små og store kommuner er representert i studien, spredt geografisk. Dette bidrar til et rikt datamateriale.

Barnevernlederne fikk i epost forespørsel om å videreformidle invitasjonen til omsorgsteamet eller teamlederen for fosterhjemsavdelingen. Der enten barnevernleder opprettholdt kontakten eller aktuelle deltakere kontaktet meg. For å forenkle rekrutteringsprosessen gikk jeg istedenfor ut fra at omsorgsteam kunne være fokusgrupper, og ville ha kontaktpersoner med gode erfaringer på samvær etter omsorgsovertakelse. Det var ønskelig å spørre aktuelle deltakere om personlige intervju i etterkant av fokusgruppeintervjuet, hvorav kriteriet fortsatt var å ha overveiende positive erfaringer i arbeidet med og rundt samvær. Det var imidlertid utfordrende å utføre personlige intervjuer i etterkant pga. kontaktpersonenes hektiske arbeidshverdag. Istedenfor ble det formidlet til barnevernleder eller avdelingsleder i epost om at personlig intervju var et alternativ, hvis det ikke var mulighet for fokusgrupper. For eksempel hadde en barneverntjeneste kun en fosterhjemskontaktperson, som da istedenfor takket ja til et personlig intervju.

Ulike utfordringer oppstod under rekrutteringsprosessen. Et avtalt fokusgruppeintervju ble avlyst av akutte årsaker som resulterte i en ny rekrutteringsprosess. Et annet fokusgruppeintervju ble forskjøvet to uker frem i tid av samme årsak. Det var utfordrende å rekruttere flere personer i omsorgsteamet da ulike barneverntjenester er av ulik størrelse og organisering. Et omsorgsteam bestod kun av tre kontaktpersoner hvorav to kunne stille til intervju. Til slutt endte jeg opp med et personlig intervju da den ene deltakeren måtte i et møte. Deltakeren kom tilbake, men gruppeintervjuet fikk begrenset med tid. Tidsaspektet på intervjuene var således en utfordring. Fokusgruppeintervju nr. 2 varte i 37 minutter og det personlige intervjuet i 38 minutter. Fokusgruppe nr. 1 varte i 1,5 timer og i fokusgruppe nr. 3 varte i 1 time. I prøveintervjuet, som takket ja til deltakelse, varte intervjuet i 1 time. I

personlig intervju nr. 3 varte intervjuet i 2 timer som gav mye intervjudata. Selv utfordringene med rekrutteringsprosessen opplevde jeg og veileder at datamaterialet allerede ved fokusgruppe nr. 2 gav mye lik informasjon, som ble bekreftet i senere intervjuer.

5.3.5 Praktisk gjennomføring

Alle intervjuene, utenom prøveintervjuet ble foretatt på et barnevernskontor. Skype-samtale ble brukt i prøveintervjuet som følge av geografisk avstand. Lydopptaker tar samtaler godt opp, men den nonverbale kommunikasjonen mistes da av syne (Carey, 2015, s. 274). Stort sett lå alle barneverntjenestene lett tilgjengelig til, men i et fokusgruppeintervju benyttet jeg fly. Båndopptaker, Iphone og en Sennheiser mikrofon handmic digital ble benyttet under intervjuene. Mikrofonen var koblet til Iphone for å styrke lydopptaket. En ekstra båndopptaker var viktig i tilfelle intervjumaterialet ville gå tapt.

I selve intervjusituasjonen ble intervjuet avbrutt ved to anledninger av kontaktpersonens telefon, men de kom raskt tilbake i intervjusituasjonen. Boller, kjeks og godteri ble kjøpt inn til deltakerne for å bidra til god atmosfære i intervjuet, imens deltakerne tilrettela for kaffe og vann. I følge Krueger og Casey (2015, s. 81) kan noen deltakere ta mer styring i samtalen enn andre. Av den grunn bestrebet jeg å få alle til å snakke ved å vise bekræftelse og ved å henvende meg til ulike personer hvis jeg oppfattet vedkommende ville komme til ordet. Etter min oppfattelse kom alle til ordet, selv om det var noen som snakket mer enn andre.

Å ha intervjuet omsorgsteam fra samme barnevernskontoret kan både ha vært negativt og positivt for hva deltakerne var villige til å dele av innsikter. Kontaktpersonene i omsorgsteamene er ofte kjent med hverandres verdier, vaner og interesser. Det var dermed viktig å prøve å skape et miljø hvor de ansatte var villige til å være ærlige. På en side kan kontaktpersoner som kjenner hverandre skape en god atmosfære i gruppen. Det var ikke var meningen å komme til konsensus eller finne en løsning, som ble opplyst om i forkant av intervjuet og informasjonsskrivet (Krueger & Casey, 2015, s. 5, 6 & 224). Jeg opplyste om at jeg var ute etter ulike perspektiver og meninger om emnet i fokus. Det kan ha bidratt til at intervjuedeltakerne følte seg komfortable til å uttrykke personlige og motstridende synspunkter om emnet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 179). Samtidig kan sammensetningen ha begrenset enkeltes deltakers uttalelser omkring for eksempel ledelsen eller kollegaforhold.

5.4 Tematisk analyse

Braun og Clarke (2006) definerer tematisk analyse som «A method for identifying, analyzing and reporting patterns («themes») within qualitative data» (Braun & Clarke, 2006, s. 79). Med andre ord betyr dette å identifisere, kode og fortolke temaer og mønstre i datamaterialet relatert til forskningsspørsmålet. Tematisk analyse er egnet for kvalitativ forskning da den er fleksibelt utformet og ikke bundet til spesifikke forskningsmetoder. Tematisk analyse brukes innenfor mange forskningsparadigmer og disipliner, noe som gjør metoden akseptabel innenfor studiets konstruksjonistiske og hermeneutiske forståelsesramme (Braun & Clarke, 2006, s. 79; 2017, s. 297). I tillegg er metoden velegnet til å identifisere mønstre relatert til deltakernes erfaringer og meninger, som passer studiets fokus på kontaktpersoners erfaringer om samvær.

I tematisk analyse arbeider forskeren aktivt og gjennom systematiske prosedyrer for å generere koder og temaer. Forskeren blir således godt kjent med datamaterialet og kan brukes både induktivt og deduktivt. Tematisk analyse ble valgt da utformingen er enkel og fleksibel, og kan brukes innenfor flere forskningsparadigmer og gir rike og detaljerte beskrivelser av datamaterialet. Valget ble videre forsterket av at analysen kan brukes både til personlige intervjuer og fokusgruppeintervjuer, samt av at analyseringen kan utføres abduktivt (Braun & Clarke, 2006, s. 78; 2017, s. 298). Det dialektiske forholdet mellom induksjon og deduksjon kalles for abduksjon. Kvalitativ forskning kan påvirkes både av induktive og deduktive tilnærminger. En induktiv framgangsmåte baseres på antakelsen om at teoretiske perspektiver utvikles på grunnlag av empiriske studier. Datamaterialet suppleres således med nye undersøkelser for å fremheve mønstre og sammenhenger. Den deduktive framgangsmåten preges av at dataanalysen tar utgangspunkt i teoretiske perspektiver. I tillegg knyttes abduksjon til forskerens teoretiske bakgrunn eller forståelsen knyttet til etablert teori, samt forskerens oppfatning av dataenes meningsinnhold (Thagaard, 2013, s. 197-198). Jeg har f.eks. noen teoretiske forutsetninger, men er åpen for hva datamaterialet forteller meg.

Analysen ble gjort i samsvar med Braun and Clark sin modell for tematisk analyse, som består av seks ulike faser. Fasene impliserer ikke en statisk prosess, men snarere en dynamisk og gjentakende arbeidsprosess, hvor forskeren jobber frem og tilbake mellom fasene. Fasene samsvarer med min framgangsmåte og danner rammen for videre redegjørelse. Fasene er å gjøre seg kjent med dataen, generere de første kodene, søke etter temaer, gjennomgå temaer,

definere og navngi temaer og produsere rapporten (Braun & Clarke, 2006, s. 87-93, min oversettelse)

Første fasen av analysen omhandler å transkribere, gjennomlese dataene og notere seg begynnende ideer (Braun & Clarke, 2006, s. 87). Jeg startet fasen med å intervju med lydopptaker og etter hvert intervju ble et sammendrag skrevet ned med refleksjoner og tanker. Stikkord ble ikke notert under selve intervjuene i fare for å miste fokus på intervjudeltakerne. Deretter begynte transkriberingen av intervjuene. Transkripsjon er en fortolkningsprosess, som betyr å oversette fra talespråk til skriftspråk. Transkriberingsprosessen krever en rekke vurderinger og beslutninger i forbindelse med at den non-verbale kommunikasjonen mistes av syne (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 205). Deltakernes navn ble omkodet til tilfeldige bokstaver fra *A* til *N*. Jeg lagde ulike tegn for betoning, avbrytelser og pauser for å være mest mulig tro mot dataene. En av utfordringene var å oversette ulike dialekter til bokmål uten å miste essensen. Grammatiske endringer ble gjort for å bevare taushetsplikten til deltakerne. Begynnende ideer til temaer ble skrevet ned under transkriberingsprosessen.

Fase to innebærer å kode interessante tanker av dataene systematisk gjennom hele datasettet. Koder henviser til hva forskeren trekker frem som interessant og meningsfullt i datamaterialet i henhold til fenomenet som studeres (Braun & Clarke, 2006, s. 88). Jeg kodet hvert intervju fortløpende etter transkriberingen, frem og tilbake mellom fase en og to, som viser til den dynamiske arbeidsmetoden i tematisk analyse. Hele datamaterialet ble kodet for å ikke miste verdifull informasjon. Koder av interesse ble først kodet manuelt med penn og papir. Deretter brukte jeg NVivo, et kvalitativt dataanalyseprogram, designet for å organisere og analysere ustrukturerte kvalitative data (Bryman, 2012, s. 591). Ved å kode først løsrevet fra Nvivo kom jeg nærmere teksten, men NVivo gjorde transkriberingsprosessen mer håndterlig. Datamaterialet kunne kodes på tvers, som gav oversikt over hvilke intervju som var representert under de ulike kodene, samt hvor mange sitater som var registrert under hver kode. Mange av kodene gjentok seg, så jeg matchet kodene med hverandre og flere aspekter ved dataene passet inn i mange ulike koder.

I fase tre begynte søkingen etter temaer ved å sortere identifiserte koder inn i potensielle temaer. Et tema er i følge Braun og Clarke (2006, s. 82) noe viktig som fanges opp i dataene relatert til forskningsspørsmålene. De representerer mønstre og mening innenfor datasettet. Flere tankekart ble utarbeidet parallelt med Nvivo for å forenkle sorteringsprosessen, som

resulterte i elleve overordnede temaer med flere underordnede temaer. Det var få temaer i de personlige intervjuene som skilte seg ut fra fokusgruppeintervjuene. De var snarere et supplement til refleksjonene og erfaringene i fokusgruppeintervjuene, men ble markert og plassert i underordnede temaer. Datamaterialet ble således gjennomgått på nytt for å se om kodingen representerte de potensielle hovedtemaene. Dette var en komplisert prosess ettersom mange koder stod i relasjon til hverandre. Til slutt endte jeg opp med fire potensielle viktige temaer i forhold til problemsstillingen. Et tema er kategorisert som uidentifisert ettersom kodene ikke passet inn i et overordnet tema, men ble bevart for å se om de senere kunne plasseres inn i et overordnet tema.

I fase fire ble temaene gjennomgått systematisk. Tekst tilhørende hvert enkelt tema ble gjennomgått for å kvalitetssikre om teksten samstemte med hovedtemaene. Tekst som ikke ble funnet relevant ble plassert i det uidentifiserte temaet. Datasettet ble deretter re-kodet på nytt for å sikre at tekst tilhørende hvert tema ikke hadde blitt utelatt i en tidligere fase. I femte fase begynte defineringsprosessen av temaene. Viktig for navngivingen av temaene var å identifisere essensen av hva hvert tema omhandlet (Braun & Clarke, 2006, s. 92). I denne fasen ble hva som var interessant med dataene tydeligere, for eksempel kontaktpersoners balansering av interessekonflikter. Temaene ble konsist og forenklet definert, selv om hovedtemaene er komplekse og store. Av den grunn ble det identifisert undertemaer til hvert tema ut i fra Braun og Clarke (2006, s. 92) sin forståelse av at undertemaer i hovedsak er temaer innenfor et tema. De navngitte undertemaene ville således gi bedre forståelse og struktur av temaets innhold.

I sjette fase ble rapporten utformet hvor det er essensielt at temaene fremstilles troverdig, presist, sammenhengene, logisk og ikke- repetitivt (Braun & Clarke, 2006, s. 93). I rapporten fremstilles funnene først ved å presentere funn i fokusgrupper og deretter utdypninger fra de individuelle intervjuene. Det fremkommer eksplisitt hvor mine fortolkninger på temaet uttrykkes. Alle kontaktpersonene refereres til som hunkjønn ettersom det kun var en mannlig deltaker. Det bevarer konfidensialiteten til deltakeren. I selve rapporten ble det også gjort et redigeringsarbeid på sitatene. Grammatikalske feil er tatt vekk og noen steder er sitatene kuttet ettersom de var for lange. I sitater fra personlige intervju er navnene kodet med A til C, mens sitater fra fokusgruppeintervjuene er kodet fra D til N. Det viser leseren hva som er sitater fra personlig intervjuer og fokusgruppeintervjuer. Intervjuer er imidlertid bokstaven *I*.

Presentasjon og drøfting av funn fremstilles senere med utgangspunkt i Kvale og Brinkmann (2015) sine tre analysenivåer, eller fortolkningskontekster for å få frem meningsinnholdet i datamaterialet. Analysenivåene passer den abduktive forståelsen på virkeligheten.

Analysenivåene er selvforståelse, kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk forståelse, som gir forskeren anledning til å komme frem til ulike fortolkninger av teksten. Fortolkningskontekstene kan differensieres og overlappes, er ikke tilfeldige eller subjektive ved at ulike spørsmål blir stilt til teksten.

I analysenivået selvforståelse formuleres det den intervjuede selv formidler, som omskrives slik forskeren forstår dem, vist ved sitater eller sammenfatninger av det informanten formidler. Kritisk forståelse basert på sunn fornuft har fokus på intervjuedes selvopplevelse og meninger om et emne, men fortolkningen har en bredere forståelsesramme enn intervjupersonens egen. I tillegg er det viktig å inneha et kritisk blikk på hva som blir sagt ved å fokusere enten på uttalelsenes innhold eller personen som står bak. Hva forstår jeg og hva understreker intervjuende blir viktig. I siste analysenivå benyttes en teoretisk ramme for fortolkningen av en uttalelse. Fortolkningskonteksten innebærer å diskutere intervjupersonenes utsagn i lys av teori og empiri (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 240 - 243).

5.5 Egen posisjon og forforståelse

Ettersom forskeren deltar aktivt med deltakerne i kvalitative studier bør forskeren identifisere sine feilkilder, verdier og personlige bakgrunn, som kan forme fortolkningen gjennom studien (Creswell, 2014, s. 187). Malterud (2001, s. 483 - 484) sier forskeren bør inneha refleksivitet, som betyr å ha en reflekterende holdning til hvordan ens egen tilstedeværelse påvirker studien gjennom hele forskningsprosessen. Relevante forhold ved min forforståelse presenteres derfor kort. Undertegnende er en hvit og norsk middelklasse kvinne med høyere utdanning. Min utdanning preges av et fagperspektiv, menneskesyn og livssyn, som får betydning for hva jeg ser og trekker frem som betydningsfullt. Selv om jeg ikke har egenerfaring relatert til samvær etter omsorgsovertakelse, har jeg personlig erfaring med hvordan skilsmissebarn kan oppleve samværsordninger. I begge situasjoner må det besluttes hvordan barnets samvær med forelderen skal være, og beslutningene påvirkes av barnets relasjon til forelderen, selv om samværsordninger for fosterbarn tilhører offentlighetssfæren og en skilsmisse hører inn under privatsfæren (Havik & Moldestad, 2003, s. 111).

I forhold til mitt faglige ståsted har jeg vært utplassert på en fosterhjemsavdeling under sosionomutdannelsen. Min for forståelse om samværsordninger for barn og unge etter omsorgsovertakelse kan være preget av denne erfaringen. Utplasseringen vekket min interesse for dette feltet og bidrog til valget av problemsstilling. Erfaringsmessig har jeg arbeidet med mødre og barn med minoritetsbakgrunn relatert til et integreringsprogram. I tillegg har jeg tidligere og nå arbeidet frivillig i flere organisasjoner relatert til barn og unge, som kan prege min forståelse av hva som er viktig for foreldre og barn.

5.6 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Faglitteraturen viser til ulike synspunkter på hvilke dimensjoner som er relevante for å studere forskningens kvalitet. Denne studien tar utgangspunkt i kvalitetsbegreper i kvalitativ metode, som er troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet. Begrepene henviser til forskningens pålitelighet, gyldighet og om undersøkelsen kan overføres til andre kontekster (Thagaard, 2013, s. 21, 193 & 201). I kvantitativ metode brukes som regel betegnelsene validitet, reliabilitet og generaliserbarhet, men de benyttes også i kvalitativ metode. Flere av lærebøkene anvender de tradisjonelle begrepene, men gir de et annet innhold i kvalitative studier (Creswell, 2014, s. 201; Grønmo, 2004, s. 234; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 275; Thagaard, 2013, s. 23). Av praktiske metodologiske årsaker må begrepene tilpasses kunnskapsproduksjonen i kvalitative studier (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 275; Shenton, 2004, s. 63). Derfor brukes begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet for å tydeliggjøre metodevalget og det vitenskapsteoretiske utgangspunktet.

Troverdighet henviser til om forskningen er utført pålitelig og tillitsvekkende. Det innebærer at forskeren rede gjør for fremgangsmåtene i løpet av forskningsprosessen. Om dataene er innsamlet på en systematisk måte og samsvarer med forutsetningene og fremgangsmåtene i undersøkelsesopplegget. Troverdighet baseres også på at forskeren redegjør for relasjonen til deltakerne og hvilken betydning erfaringer i feltet har for de dataene forskeren får frem (Grønmo, 2004, s. 222 & 229; Thagaard, 2013, s. 194, 201 & 203). I forskningsprosessen har jeg gitt konkret, detaljert og spesifikk informasjon om forskningsstrategier og analysemetoder. Jeg har tydelig skilt mellom hva som er primærdata og mine egne vurderinger. Tidligere forskningsfunn er sammenlignet med egne forskningsfunn for å se om funnene er kongruente. Videre har jeg vært åpen om rekrutteringsprosessen og brukt åpne spørsmål i intervjuguiden for å ikke påvirke intervjudeltakernes svar i for stor grad. Ingen

informasjon har blitt holdt tilbake angående forskningsprosjektet. Jeg har hatt et bevisst forhold til forskningsetiske hensyn gitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskaps og humaniora, som står beskrevet i siste del av metodekapittelet.

Bekreftbarhet viser til datamaterialets gyldighet av problemsstillingen, og i hvilken grad en den kvalitative metoden undersøker det den skal undersøke (Grønmo, 2004, s. 231; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Thagaard (2013, s. 205) knytter bekreftbarhet til intern validitet, som henviser til forskerens fortolkning av datamaterialet og dets gyldighet. Bekreftbarheten har vært svært viktig i analysen, men også gjennomsyret hele forskningsprosessen. Jeg har vært åpen om og kritisk til mine fortolkninger. Prosjektansvarlig har kontinuerlig gitt veiledning og jeg har spurt om tilbakemeldinger på utformingen av intervjuguide, transkriberingsprosessen og analyseringsprosessen. Det har gjort meg oppmerksom på egne bias.

Jeg har redegjort for min forforståelse og vært refleksiv igjennom hele forskningsprosessen. Mitt vitenskapsteoretiske ståsted preger mine fortolkninger og dermed kvaliteten på studien. Jeg tror ikke på en absolutt sannhet og anser min tilstedeværelse som en del av analyseringsprosessen. Transkriberingsprosessen var ressurs- og tidskrevende ettersom jeg ønsket å være tro mot intervjupersonenes utsagn. Jeg har bestrebet nøyaktighet og gjennomgått lydopptakene flere ganger. Selv med nøyaktighet har jeg vært bevisst på at transkripsjonsprosessen og selve intervjuet er en sosial konstruksjon, som kan ha påvirket kunnskapsproduksjonen. Trianguleringen av både individuelle intervjuer og fokusgrupper kan sammen ha styrket kvaliteten på studien, ettersom begge inneholder metodologiske svakheter og fordeler som kan komplementere hverandre.

Et annet sentralt begrep for studiens kvalitet er overførbarhet, som henviser til ekstern validitet, generalisering eller det engelske ordet «transferability», som vil si om studiens funn kan anvendes i andre situasjoner. Kvalitative studier er kun spesifikke for en liten gruppe mennesker i en gitt kontekst. Det er ikke mulig å si om noe er valid for en hel populasjon, som i kvantitative studier, hvor data brukes isolert fra enhver kontekst eller situasjon (Shenton, 2004, s. 69; Tracy, 2010, s. 845). Lincoln and Guba (1985) sitert i Shenton (2004, s. 69) adresserer viktigheten av å sikre detaljrik informasjon om studiens kontekst i kvalitative studier, slik at leseren selv kan vurdere overførbarheten. Studiens funn kan gjenkjennes av alle som arbeider med samvær i kommunale barneverntjeneste eller med kjennskap til

fenomenet. Tolkningene i teksten kan således gi mening til tidligere kunnskaper og erfaring, og samtidig bidra til en dypere forståelse av fenomenet (Thagaard, 2013, s. 213). På en annen side er det vanskelig å bekrefte eller avkrefte om studiens funn og analyse kan overføres til andre kontaktpersoner i kommunale barneverntjenester.

Gjennom forskningsprosjektet er en detaljert beskrivelse av utvalget presentert, som viser hvilken kontekst studien baseres på. Utvalget består av tre fokusgrupper og tre individuelle intervjuer fra forskjellige typer kommuner, både i store og små, spredt ulike steder i Norge. Det kan ha gitt et omfattende og variert nok datamateriale. Svarene til intervjurespondentene gav i tillegg saturasjon, som vil si at ny data sluttet å gi ny innsikt og jeg kunne forutsi hva neste gruppe ville si (Creswell, 2014, s. 189). På den måten ble ulike temaer, mønstre og kategorier sikret. Funnene som er presentert støttes samt av sentral litteratur og forskning på feltet.

5.7 Forskningsetiske hensyn og vurderinger

Prosjektet er meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og registrert med prosjektnummeret 303253 (Vedlegg 4, s. 98). Forskningsetikken utgjør et allment akseptert og viktig grunnlag for samfunnsvitenskapens legitimitet og troverdighet i samfunnet (Grønmo, 2004, s. 20). Forskningsetikken består av ulike verdier, normer og institusjonelle ordninger, som sammen organiserer og regulerer vitenskapelig virksomhet. Retningslinjene er ideelle krav, som skal sikre moralsk forsvarlig vitenskapelig virksomhet (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016).

På NESH oppgis fire ulike retningsgivende normer, som kan ha forskjellige og motstridende komplikasjoner, som ofte må avveies og drøftes (Grønmo, 2004, s. 20 & 27). De er normer for god vitenskapelig praksis (akademisk frihet, åpenhet og etterprøvbarhet), normer som regulerer forskersamfunnet (redelighet, etterrettelighet, habilitet og kritikk), forskerens forpliktelser ovenfor deltakere i forskningen (respekt, menneskeverd, konfidensialitet og fritt og informert samtykke) og forskningens relasjon til resten av samfunnet (uavhengighet, interessekonflikter, samfunnsansvar, forskningsformidling) (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016).

Herunder beskrives forskningsetiske vurderinger knyttet til forskningsprosjektet, som tar utgangspunkt i forskerens forpliktelser ovenfor deltakerne. Normen er spesielt viktig for

denne studien, selv om andre retningslinjer er overlappende og i relasjon til nevnte norm. Retningslinjene fritt og informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle ble brukt som ramme helt fra prosjektbeskrivelsen til sluttarbeidet i masteren (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 102 & 110). Etiske problemsstillinger preger forskningsprosessen kontinuerlig (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). Igjennom masterprosjektet har jeg kontinuerlig hatt et bevisst forhold til de forskningsetiske retningslinjene og annen litteratur om forskningsetikk, spesielt i forhold til bruken av fokusgruppeintervju.

Ettersom forskningsprosjektet behandlet personopplysninger ble det informert om prosjektet og innhentet samtykke fra deltakerne. Informert samtykket baseres på individuell autonomi og respekt for menneskets beslutninger. Samtykket måtte være fritt, informert og uttrykkelig (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Samtykket ble innhentet frivillig og fritt uten ytre press. Jeg informerte deltakerne om undersøkelses overordnende formål, hovedtrekk for metoden, mulige risikoer og fordeler ved deltakelsen. I tillegg ble det informert om deltakernes rettigheter, som innsyn, retting, kopi og sletting av personopplysninger. Videre informasjon om muligheten til å kontakte Personvernombudet NSD, prosjektansvarlig og meg for spørsmål. Et uttrykkelig samtykke henviser til deltakernes mulighet til å avbryte eller avstå fra deltakelse uten negative konsekvenser. Deltakerne ble opplyst om at de til enhver tid kunne trekke seg fra studien basert på hva som passer den enkelte best, uten negative konsekvenser for eget liv. All informasjon ble gitt i forkant via e-post og informasjonsskriv, dernest muntlig formidlet i intervjuene. Samtykkeerklæringer ble signert før intervjuene startet.

Prinsippet om konfidensialitet henviser til å behandle innsamlet informasjon om personlige forhold fortrolig. Personlige opplysninger skal være aidentifisert og publiseringen og formidlingen av forskningsprosjektet skal være anonymisert (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Både i informasjonsskrivet, e-post og i selve intervjusituasjonen ble det formidlet at all personsensitiv informasjon ville bli aidentifisert og anonymisert. All data med identifiserbare opplysninger ble kodet og slettet som en del av transkripsjonsprosessen. I mellomtiden ble lydopptak og identifiserte opplysninger oppbevart på en minnebrikke nedlåst i en skuff med kode. Carey (2015, s. 275) hevder konfidensialitet er spesielt utfordrende i fokusgrupper, ettersom forskeren ikke kan garantere at gruppemedlemmene vil overholde taushetsplikten ovenfor hverandre. Her var fokusgruppene bestående av egne omsorgsteam i

en enkel barneverntjeneste, som ivaretok taushetsplikten imellom deltakerne. Jeg oppfordret likevel deltakerne til å fortelle om saker helt anonymisert.

Konsekvenser viser til om prosjektet er etisk forsvarlig. Forskeren har et ansvar for å unngå at deltakernes utsettes for alvorlig fysisk skade, eller andre alvorlige eller urimelige belastninger som følge av forskningen (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Mitt forskningsprosjekt innebar ikke store konsekvenser for deltakerne da intervjuene fokuserer på positive samværsordninger. Studiets tema kan ha bidratt til refleksjon over mestring og gitt økt kunnskap om samværssituasjoner i barneverntjenesten. Carey (2015, s. 275) adresserer viktigheten av å overvåke ubehag for deltakerne i fokusgrupper. Det ble av den grunn vurdert å forebygge eventuell belastning, som risikoen for å krenkelse i en gruppekontekst. Jeg planla hvordan jeg kunne skape en god atmosfære i gruppen, og informerte om at det ikke er meningen å komme til enighet og finne løsningen på fenomenet i intervjuene. Jeg sa videre at det er lov å uttrykke personlige og motstridende synspunkter om emnet i fokus.

Til slutt er forskerens rolle avgjørende for kvaliteten på kunnskapen og etiske beslutninger som treffes. Jeg bør vise moralsk integritet som vil si å ha empati, sensitivitet og engasjement i moralske spørsmål og handlinger. Det er spesielt viktig i intervjuer fordi intervjueren er det viktigste redskapet for innhentning av kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108).

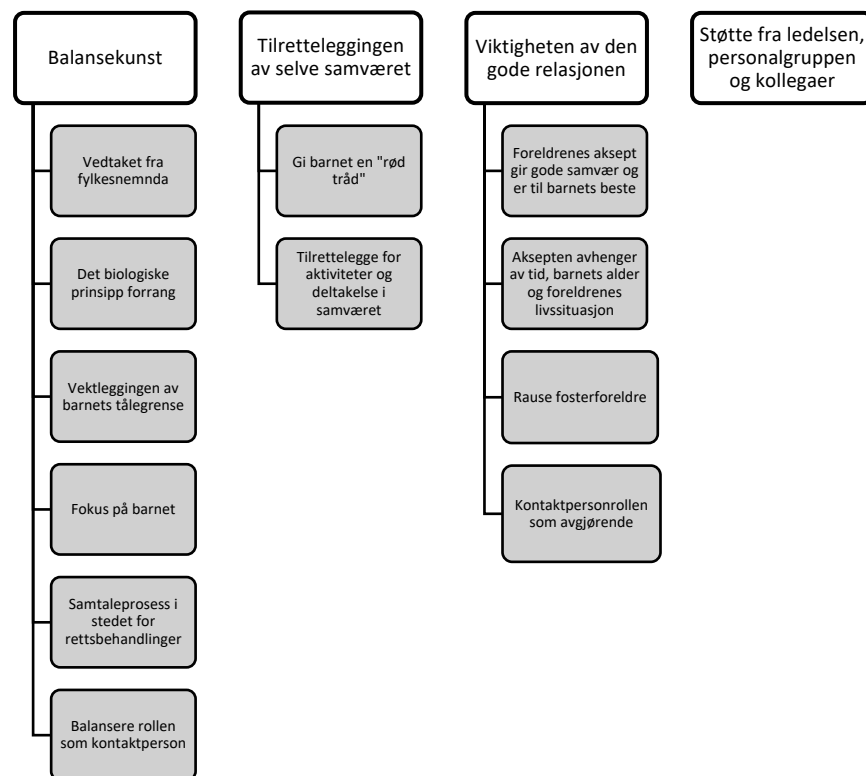
Kvale og Brinkmann (2015, s. 52) fremhever at det kvalitative forskningsintervjuet har et klart asymmetrisk maktforhold mellom forskeren og den eller de som intervjues, f.eks. ved at intervjueren har monopol på å fortolke intervjupersonens utsagn. Under forskningsprosessen reflekterte jeg over muligheten for at deltakerne ville gjenkjenne egne utsagn og for eksempel reagere på min fortolkning (Thagaard, 2009, s. 30). Det ble av den grunn viktig for meg å respektere saksbehandlerne meninger, verdier og holdninger. Jeg bruke mye «mhm» underveis i fokusgruppeintervjuene for å være nøytral, deltakende og respektfull.

6.0 Fremstilling av funn og drøfting

I dette kapitlet presenteres funn og drøfting av disse. Kapitlet bygges opp med utgangspunkt i de fire hovedtemaene med underordnede undertemaer som fremkom i analysen, knyttet til hva kontaktpersoner erfarer som gode samværsordninger og hva som er viktig for å få dette til i saker etter omsorgsovertakelse jf. barnevernloven § 4 – 12. I første del, hovedtema 1, presenteres dilemmaer knyttet til kontaktpersoners balansering av ulike interesser og rolle. I andre del, hovedtema 2, presenteres to viktige områder i tilretteleggingen

av selve samværet. I tredje del, hovedtema 3, presenteres viktigheten av den gode relasjonen og i siste del, hovedtema 4, presenteres viktigheten av støtte innad i organisasjonen for å få til gode samværsordninger. Fremstillingen av funnene og drøftingen tar utgangspunkt i tematisk analyse og bygges opp i henhold til Kvale og Brinkmann (2015) sine tre analysenivåer. Funnene vil bli drøftet opp mot aktuell teori og forskning etter hvert hovedtema, med en oppsummerende drøfting til slutt.

Hovedtemaene med tilhørende undertemaer illustreres i figur 3.0 nedenfor:

Figur 3.0 Hovedtemaer med undertemaer

For å bevare kontaktpersonenes anonymitet refererer jeg til alle kontaktpersonene som kvinner, ettersom det kun var en mann i utvalget. Tegnet (...) illustrerer at noe av sitatet er kuttet, understreking betegner ulike betoningar og tegnet (.) henviser til avbrytelser eller tenkepauser. Informanter i de individuelle intervjuene tituleres a-c, mens informanter i fokusgrupper tituleres med bokstavene d til n. Bokstaven (i) henviser til intervjuer.

6.1 Balansekunst – å balansere barnets interesser med foreldrenes interesser

Den viktige balanseringen av ulike aktørers interesser og kontaktpersonrollen fremstod som viktige diskusjonstemaer i omsorgstemaene. Barnevernets mandat innbefatter et tosidig mål

om å beskytte barnet og å opprettholde familieenheten. Omfattende samvær kan både dempe smerte og utsette barnet for sviktende omsorg. Omvendt kan begrenset samvær forsterke smerte, men beskytte barnet mot sviktende omsorg. Å finne en viktig balanse her reduserer sjansen for å at samværsordningen vil ha stor grad av uønskede konsekvenser knyttet til seg (Haugli & Havik, 2010, s. 17, 81 & 82).

6.1.1 Vedtaket fra Fylkesnemnda som utgangspunkt jf. barnevernloven § 4 – 12

Vedtaket i fylkesnemnda dannet utgangspunktet for tilretteleggingen av samværsordningene, og inngikk i kontaktpersoners vurderinger. A: *«Nei, altså. Vi må innfinne oss i det fylkesnemnda bestemmer, og så må vi gjøre det beste ut av det. Og legge til rette for at det skal gjennomføres»*. Kontaktpersonene fulgte først og fremst vedtaket og formålet for plasseringen fra fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 4 – 12. Om fylkesnemnda vurderte plasseringen kortvarig med sikte på tilbakeføring, eller beregnet plasseringen som en oppvekstplassering påvirket samværsmengden og lengden. To kontaktpersoner i et omsorgsteam viser eksempler på viktige vurderinger i forslaget til fylkesnemnda om samvær, som illustreres her:

N: (...) en viktig vurdering, forslag til samvær, er jo hvorvidt vi tenker at dette barnet skal (.), er det en midlertidig plassering, er det snakk om at barnet skal tilbakeføres til foreldrene. Eller tenker vi at her er det en oppvekstplassering. Barnet skal vokse opp og knytte seg til nye omsorgspersoner. Bo der over tid. Det er helt avgjørende og da sier jo også lovteksten at formålet med samværet skal være, at du skal ha (.), med en oppvekstplassering ikke sant så skal du, så er formålet at du skal opprettholde en kontakt med biologiske foreldre, men det er ikke dem du skal utvikle eller styrke tilknytningen hos, det er jo de nye omsorgspersonene, som da blir fosterforeldrene. Men du skal ha en kjennskap til hvorvidt opphavet og hvor du kommer fra. M: Og ved kortsiktig plassering så skal du ha flere samvær, for da er det snakk om tilbakeføring igjen.

I denne vurderingen legger kontaktpersonene slik jeg forstår det barnets behov for kontinuitet og stabilitet til grunn. I en oppvekstplassering er formålet å styrke stabiliteten hos fosterforeldrene og gi barnet kjennskap til sitt opphav, altså kontinuiteten. I kortsiktige plasseringer legges det mer vekt på å styrke kontinuiteten hos biologiske foreldre. Selve årsaken til plasseringen jf. Barnevernloven § 4 – 12 var også viktig. En kontaktperson sier for

eksempel: «E: Og så er det problemsstillingen, hvorfor er det, hvorfor måtte vi gå til 4 - 12, ikke sant? Så det er liksom mange faktorer som spiller inn da». Hvorvidt det skal være samvær påvirkes av type omsorgssvikt og hvor omfattende den har vært for barnet (Gording Stang & Baugerud, 2018, s. 18).

6.1.2 Det biologiske prinsipp forrang

Gjennomgående uttrykker kontaktpersoner at fylkesnemnda gir for mye samvær og i større grad bør gi mindre samvær, slik at barneverntjenesten istedenfor kan utvide samværsmengden hvis de ser det er til «barnets beste». Hvor mye samvær som er bra for barn var et omdiskutert tema både i omsorgsteamene og i de personlige intervjuene.

E: Det en opplever er jo det at noen ganger så blir samværene så lange, så mange timer. Og så ser vi det at mange ganger er det barn til slutt, som bærer samværet på en måte. F: Mhm.

E: Det er litt tøft å se på, og så har det vært litt sånn, undret oss over liksom over om fylkesnemnda må gi litt for de har tatt omsorgen for barnet, så derfor må de gitt litt mer i forbindelse med samvær lurer man på. I: Ja. E: Når man vet at barna viser veldig sånn uregulert atferd, du vet du har dokumentert at her er det grov omsorgssvikt, ikke sant. Og til og med overgrep. Også gir de masse samvær og da lurer jeg på (.), da undrer jeg meg over om dette er til barns beste, hvis det er mor som er overgriper skal barnet være så mange timer så mange ganger i året. Er det barns beste? Hvem tar vi hensyn til her, liksom? Så ser vi på samme tid, for alle barn er det en verdi å treffe sine biologiske foreldre, det er det, men det er liksom mengden på en måte og lengden. Hvor ofte og hvor mange timer.

Slik jeg forstår kontaktpersonen ser hun verdien i at barn og foreldre har kontakt, men at mengden og lengden på samværet ofte i større grad imøtekommer foreldrenes behov. I alle omsorgsteam diskuterer kontaktpersonene vektleggingen av det biologiske prinsipp på bekostning av barnet i rettsprosessene.

N: (...) Hele problemet med barnevernloven, selv om det kommer en ny en, så er det biologiske prinsipp altfor mye lagt vekt på. Og det er ikke barnets rettsikkerhet som blir tatt mest hensyn til. Det er foreldre og ja, vi må følge opp samværet tett, vi vet ikke om hvordan samværet vil fungere, det er et forslag, så vi må følge nøye opp og hvis vi ser det må vi redusere så har vi ikke foreldrenes støtte med på det, så må vi en ny runde i retten. Og det

tenker jeg at vi bør prøve å unngå så mye som mulig, mest mulig i hvert fall, for barna blir involvert. Barn helt nede i fem år skal høres (...). Det er spørsmål som er helt umulig for et lite barn å svare på. Og hvis jeg sier at, blir mamma lei seg, hva jeg sier det så blir fosterforeldrene lei seg, hva skal jeg svare for noe da. Det er forferdelig situasjon å sette barn i, mener jeg. Så ja, barns rettsikkerhet blir ikke tatt godt nok vare på. (...) Og det er ingen barn som liker å bli stilt et spørsmål om hvor vil du bo, for eksempel, eller hvem vil du ha mest kontakt med og hvor ofte (...). Så barn bør vel egentlig, for det er mer mellom oss voksne tenker jeg. At man kan kunne skjerme barna, det er snakk om de små barna, ikke de store.

Kontaktpersonen vil unngå mange runder i rettsapparatet for «barnets beste», samtidig uttrykkes motstridende synspunkter. På en side vil hun styrke barnets rettssikkerhet og beskyttelse, samtidig uttrykkes en bekymring knyttet til at små barn skal høres i fare for å utsette barnet for belastende lojalitetskonflikter. Dette viser belastningen med en rettsbehandling og hvordan det i seg selv kan bli styrende, og gå på bekostning av barnets interesser. En annen kontaktperson er enig i refleksjonen om at foreldrenes interesser får en større vektlegging i rettsprosessene, men samtidig understreker hun at rettsikkerheten til barnet blir ivarettatt når de blir hørt. Hun sier:

K: Det som jeg synes er jo når ungene har fått sånn tilknytning til fosterfamilien og skal bo der, så bør de stoppes der, at de skal få opp sakene sine igjen. Enten bør de adopteres eller så bør de få fred fra disse foreldrene om krav om tilbakeføring og krav om samvær. Hele tiden. At den bør endres, men at ungene blir hørt synes jeg er en rettsikkerhet for ungene, og det blir lagt veldig vekt på at ungene skal snakkes med.

Slik jeg forstår kontaktpersonen er det selve foreldrenes rettighet til å få behandlet samværsaken på nytt etter tolv måneder, jf. barnevernloven § 4 – 19 femte ledd, som vanskeliggjør barnets behov for stabilitet i fosterhjemmet. I likhet med rapporten til Gording Stang og Baugerud (2018, s. 113) som fant at Myrsnipa samværssted mener foreldrenes rettighet til å prøve saken på nytt hver tolvte måned er for hyppig, ut fra den belastningen det utgjør for barnet. I et annet omsorgsteam uttrykker en kontaktperson at de bør bli tøffere til å gå i nemnda på vegne av barnet, selv om det er en terskel for å gjøre det.

E: (...) men at man bør i de tilfellene der vi kan regulere ned for barns beste, så bør vi kanskje være litt tøffere med det. Å gjøre det. For det er en stor, som saksbehandler å da skal skrive

ny sak og gå i nemnda. Det krever litt fordi vi har så mye annet å gjøre og vi blir stadig pålagt til å gjøre nye ting.

6.1.3 Vektleggingen av barnets tålegrense

Flere kontaktpersoner diskuterte barnets tålegrense og barnets behov for samvær. Dette temaet har relevans under tilretteleggingen av gode samværsordninger, men jeg har valgt å presentere temaet her. Verdioppfatningen om at samvær er viktig for barnet er kontaktpersonene i stor grad enig i. Dilemmaet er ofte omfanget av samværsrettigheten gitt av rettsapparatet. Flere kontaktpersoner erfarer at det tar tid før barnets samværsbehov fremtrer og blir tydelig, som igjen kan bidra til at foreldrenes samværsbehov veier tyngre i fylkesnemnda.

D: Men i denne saken for eksempel har han blitt så stor nå, at nå har vi lagt litt vekk samværsplanen og nå har vi gitt han ansvar i forhold til, i hvor mye kontakt vil du egentlig ha. Også ser vi at i praksis så blir det kanskje lite treffpunkt på en liten halvtime, time, og så er det nok. (...), så når jeg ser tilbake tenker jeg denne gutten har vært pålagt på en måte å ha seks timer samvær med sin alkoholiserte far, med tilsynsfører i mange, og så kommer vi til et punkt der han får lov til å bestemme litt selv, og så sitter man igjen med en time her og en time der. Det er hans behov. Så det er en utrolig sterk kontrast, så da kan man sitte igjen å kjenne litt på hva var egentlig barnets behov for tre år siden? Det var kanskje mer foreldrenes behov. Og det var det tingretten hørte på. F: Mhm. E: Ja.

I et personlig intervju forteller også kontaktpersonen om å balansere samværsmengden knyttet til barnets tålegrense.

A: Det er jo kjempevanskelig å egentlig bestemme hvor mye samvær det skal være mellom barn og foreldre. For hvordan kan jeg vite hva et barn tåler og hva som er for mye og hva er egentlig til «barnets beste». Altså er det tolv eller åtte samvær? Assa, det er jo liksom ja, veldig vanskelig å vurdere. Også ofte har jo barn veldig sterke reaksjoner i etterkant, men så sier jo loven at de skal kjenne til biologisk opphav og kjennskap. Det er litt sånn, ofte sånn balansegang med at, okay akkurat sånn at de tåler, men likevel sånn at det kanskje er mer enn de tåler og at(.), mens noen er litt veldig sånn usikker på om burde de har mer, er det for lite, er det (.).

I utgangspunktet skal barneverntjenesten sikre at barnets rettigheter blir ivaretatt, også når de går på tvers av foreldrenes interesser. Flere kontaktpersoner erfarte at å ha fokus på barnet, finne andre løsninger og bruk av samtaleprosesser kunne lette balansekonflikten.

6.1.4 Først og fremst fokus på barnet og se på andre muligheter

Kontaktpersonene er slik jeg forstår det opptatte av hvordan barnet opplever samværet. De følger først og fremst vedtaket gitt av fylkesnemnda, men så fokuserer de på barnet i tilretteleggingen av samværsordningene. Dette illustreres med sitater fra de personlige intervjuene.

C: Så i første hand er jo det det. At vi følger vedtaket fra fylkesnemnda. Det andre er jo faktisk det at, er det gode samvær? Hvordan er det for barnet og noe sted likevel som vi tenker foreldrene skal fokusere, og fosterforeldrene skal ha fokus på barnet, skal vi også ha det. For å se om barnet tåler dem samværene som fylkesnemnda har foreslått.

En annen forteller:

B: Å prøve og liksom møtes. Samvær må jo til. Da er det litt også, liksom hva de voksne omsorgspersonene uttrykker og hva barna opplever. I: Mhm. B: Og at det skal bli trygt for barnet i den situasjonen, og det er jo det som er hovedfokuset.

Den tredje kontaktpersonen la vekt på å ha fokus på barnet og ikke konflikten: «A: Ja, det er jo å prøve så godt vi kan å ha fokus på barnet og ikke ha så fokus på konflikt». Å se på andre løsninger og lage midlertidige samværsavtaler med foreldrene var en strategi flere kontaktpersoner brukte for å unngå nye rettsbehandlinger. Et omsorgsteam fortalte de hadde flere eksempler på å lage midlertidige avtaler med redusert samværskontakt i nødvendighet for barnet. Dette fremkom også i et personlig intervju. Kontaktpersonen var opptatt av å se etter andre løsninger hvis barnet ikke ville ha samvær med foreldrene sine. Hun forteller:

B: Nei, i forhold til disse to søsknene som er veldig sånn ambivalent, nå er det jo ikke kontakt, men det er samvær, men det er også vondt for dem. Og man må jo utgangspunktet da ta hensyn til barnet, da blir det jo (.), hvis de sier nei og forstår at dette er for vanskelig, da må

man prøve å få biologisk mor på banen og prøve å forklare. Enten utsette eller gjør det på en annen måte. Se på andre muligheter. Barnets trygghet og mor kommer, hvis barnet setter seg på bena og sier nei. Da er det helt (.). I: Da er det tydelig. B: Ja, da er det helt tydelig og da følger vi det altså. Vi gjør det, men det er også viktig å se på andre muligheter som kan gjøre det lettere, og kanskje få til en god opplevelse, så men et barn som sier nei (.). Vi tvinger ikke et barn som, men vi må jo prøve å finne andre løsninger da.

Barnets opplevelse av samværet ble ofte identifisert gjennom barnets samværsreaksjoner i forkant, i og i etterkant av samværet. Kontaktpersonene erfarte det var viktig å vurdere samværsreaksjonene kontinuerlig for å ha fokus på barnet i tilretteleggingen av samværsordningene. De fleste var likevel enige om at det alltid vil være en form for reaksjon fra barnet, som dette sitatet fra et omsorgsteam illustrerer:

D: At det ikke er noen store reaksjoner, eller sånn du merker ikke så mye til det. Men det har vært tilfeller der det har vært noen unger som ikke viser reaksjoner, så kan man bare anta at sannsynligheten er stor for at de bærer med seg noe innvendig, som ikke vi voksne får tak i. Da bærer sannsynligvis barnet reaksjonene inne i seg.

Det var viktig for flere kontaktpersoner å hjelpe barnet med samværsreaksjonene, slik at de kunne komme fort tilbake i hverdagslivet igjen. Blant annet gi barna muligheten til å snakke om samværsreaksjonene. B: «Da er det jo ja viktig at barna får mulighet til å ja prate om hvordan det var og så det som er ja. Det som er vanskelig og hva det trigger». Et omsorgsteam var opptatt av at samvær kan være godt selv om det er en sorgreaksjon etterpå.

D: Noen ganger så ser man jo reaksjoner hos barn etter samvær, som ikke nødvendigvis ikke blir så dysfunksjonelle, store og langvarige, men at det er sorg for eksempel. Jeg tenker at et samvær kan være godt, selv om det blir en sorgreaksjon etterpå. For det hører med til savnet og det hører med til, ja. Det er helt naturlig for du er jo selvfølgelig fortsatt glad i mamma og pappa, selv om du ikke bor hjemme. Og sånn totalt sett, selv om det er vondt å gå å bære på sorg, så kan allikevel, kan samværene være gode i seg selv og bidra til at det er godt for den psykiske helsen til ungen på sikt, selv om det kan stikke litt, gjøre litt vondt eller man gråte på kvelden når man kommer hjem fra samvær, og ja.

6.1.5 Samtaleprosess i stedet for rettsbehandling

I stor grad opplevde kontaktpersonene samtaleprosesser som positivt i henhold til å forhandle frem gode samværsordninger. Sitatet kan illustrere dette poenget:

G: Og det synes jeg de gjorde egentlig ganske bra på den saken du var i på samtaleprosess. For der var det jo egentlig full pakke, hun spurte jo om tilbakeføring, gjorde mor, men faktisk dommeren gikk inn og sa (.). H: Dette kan du bare glemme. G: Den tar vi ikke, ikke i det hele tatt. Vi diskuterer samvær og dette diskuterer vi ikke. Det var faktisk ivaretagende, tenker jeg egentlig. Du skal ikke få høre dette en gang til, at du er (.), du kommer aldri til å kunne ta hand om dine barn. Det trenger du ikke å høre mer. Hvordan skal vi få et godt samvær og heller legge fokus på det i stedet.

Slik jeg forstår kontaktpersonene tydeliggjorde samtaleprosessen fokuset for møtet. Selve samværet kom i fokus og andre temaer som f.eks. spørsmål om tilbakeføring ble tilsidesatt. I de fleste eksemplene gitt fra kontaktpersonene var ikke barna inkludert i selve samtaleprosessen, som ofte ble knyttet til barnets alder.

K: Også er det vel litt med alder og. Hadde det vært et yngre barn så hadde vi vel kanskje sagt at vi måtte ha ham i fylkesnemnda, jeg vet ikke. N: Hadde det vært et yngre barn så hadde det vært en helt annen situasjon og andre vurderinger.

En kontaktperson hadde erfart å ha med to eldre barn i en samtaleprosess, hvorav hun i den ene opplevde at advokaten til barnet tok barneperspektivet og formidlet barnets ønsker. I et annet tilfelle var hun i tvil om advokaten hadde presset barnet frem til en løsning og vektlagt foreldreperspektivet. I et personlig intervju erfarte en kontaktperson at de kunne føle på et press på å komme frem til en løsning for å imøtekomme foreldrene. Hun sier:

A: De føler seg veldig presset til å komme fram til en løsning, sant. For det er jo veldig sånn, at nemndleder legger fram til at de skal bli enige. Ja, de føler seg veldig presset til å imøtekomme foreldrene. Ja. Også kan det hende at de er uenige i noe, også okey så prøver vi å finne ut av det, så blir det en ny samtaleprosess om et halvt år, også står man på en måte på det samme.

Samtaleprosesser kan således være et annet eksempel på hvor balanseringen mellom barnet og foreldrenes interesser kommer til syne, hvorav kontaktpersonene kan oppleve dette som utfordrende med tanke på å ivareta barnet. I andre tilfeller kunne det fungere godt med samtaleprosesser.

6.1.6 Balansere rollen som kontaktperson

Kontaktpersonene må også balansere og håndtere mange ulike roller for å få til gode samvær. Balansegangen mellom kontrollør og hjelper var fremtredende, som igjen utfordret balansegangen mellom å være profesjonell og personlig. Rammer rundt tilsynsførerrollen viste seg å være svært viktig for tilretteleggingen av gode samværsordninger. Det var varierte erfaringer knyttet til tilsynsførerrollen, som kan knyttes til ulik organisering innad i tjenesten. Gjennomgående beskrives hvordan kontaktpersonen må forholde seg til organisasjonen, norsk lov og føringer ovenfra. En kontaktperson fortalte om utfordringen ved å stå i kryssilden mellom å være den som har makt til å bestemme og vurdere, og samtidig vise forståelse for foreldrenes reaksjoner på en opplevd krenkelse. Hun sier:

E: (...) mange ganger når, i hvert fall foreldrene, når de gir uttrykk for krenkelsene så er det jo, så sier de til meg, at det er du som saksbehandler som er. Ja, så det er meg, som person de jager. Det er meg. Jeg er den som skal tas på en måte. Så er det faktisk, vi jobber med norsk lov. Så det er liksom å skjønne det om at jeg hadde stått der, eller om Fru Olsen eller Herr Olsen, så hadde de sagt det samme. Men det kan være tøft på en måte når du står i det der krysset. På en måte å stadig bli hengt ut på nett eller ja, så du må tåle litt på en måte.

Dette kan relateres til Levin (2004) som sier det er viktig å være bevisst spenningsfeltet slik at ikke klientens situasjon og kontekst mistes av syne. Kontaktpersonen forteller videre, noe som også framkom i alle omsorgsteam, viktigheten av å være bevisst dilemmaene i kontaktpersonrollen. Dette samsvarer med Kokkinn (2005, s. 200) som uttrykte at balanseringen er en del av hjelperrollen. Barna skal komme først, men samtidig må barnets hensyn balanseres mot deres forpliktelser til å følge opp foreldrene og fosterforeldrene. I tillegg ble hensynet til kontaktpersonens egen tid og kapasitet viktig for oppfølgingen.

E: (...) Og så er det hensyn til dem og så er det hensyn til vår, som saksbehandler, hvis det skal være tilsyn, så må vår kabal og gå opp. Det krever litt fordi vi har så mye annet å gjøre

og vi blir stadig pålagt til å gjøre nye ting. Hele tiden, hele tiden, og så får vi nye barn vi skal følge opp, problemstillinger er de samme. Og så får vi bare mer og mer oppgaver, så en kunne kanskje hatt mer fokus på det. Det er liksom det å ha fokus på tingene når vi jobber. Det er så hektisk på en måte.

For mange kontaktpersoner var det viktig å ha egne profesjonelle tilsynsførere under samværet. Dette kunne bidra til å skille kontrollør- og hjelperrollen. Følgende sitat illustrerer dette:

N: Også er det ikke i alle sakene det er heldig at du som saksbehandler går inn og tar en kontrollfunksjon. For det er jo det tilsynsperson på oppdrag har. Det er jo kontroll, ikke sant. Da blir det litt sånn blandende roller og det er ikke alltid det kan være heldig i forhold til samarbeidet med foreldrene.

Tilsynsordningene i de ulike barneverntjenestene var organisert forskjellig og gav ulike dilemmaer i kontaktpersonrollen. Noen kontaktpersoner sa fylkesmannen har gitt nye føringer om at det var feil å leie tilsynsførere, som ikke er ansatt i barneverntjenesten. I og med at tilsynspersoner i utgangspunktet skal være en ansatte (Forskrift om samvær med tilsyn etter barnelova, 2013). Dette opplevdes utfordrende for to omsorgsteam. I et omsorgsteam var de av den grunn nå pliktige til å utføre alle tilsyn selv, i et var de aldri med på selve samværet, men leide inn profesjonelle tilsynsførere uavhengige fra barneverntjenesten. Et omsorgsteam leide både inn profesjonelle tilsynsførere i saker hvor det var nødvendig, men var også tilsynsførere selv. De som i stor grad måtte utføre tilsynet selv opplevde dette som praktisk komplisert, som gav stor arbeidsmengde. En kontaktperson forteller for eksempel:

E: Jeg har jo 140 ganger i året som jeg skal være i tilsyn med samvær. Ja, det er bare ganger. Noen har jo opp mot fire - fem timer samvær, ikke sant. Så kan du jo gange opp de 140 gangene med timer. Så det går jo veldig mye tid. Da tenker jeg jo, vi har diskutert det mange ganger og vi håper at det er noe på gang. Men at kanskje det kunne vært en løsning som (...) og ansette egne folk som tar de tilsynene og det.

I et personlig intervju var de i startfasen av å måtte utføre tilsynet selv. Hun sier:

A: (...) Det synes jo vi er jo helt, ja. Jeg får jo en sånn dobbeltrolle hvis jeg skal være tilsynsfører på samvær, samtidig som jeg er kontaktpersonen til barnet. Også skal jeg sitte i retten å fortelle hvordan samværene fungerer, samtidig som jeg er partsrepresentant på en måte mot foreldrene. Det får jo ikke en sånn. Tilsynsfører skal jo være nøytral og det gir jo ikke. Og så kan det jo være vanskelig for barnet å se at jeg skal være med på samvær, og så skal jeg være en trygg kontaktperson, samtidig som de ser at jeg snakker med foreldrene. Så jeg håper. Det er kjempeviktig, at vi får fortsette å ha nøytrale tilsynsførere. Vi prøver å ansette gode tilsynsførere som har utdanning, og høyere utdanning enn de fleste av oss, men så er det jo ikke alle på en måte, som vi har muligheten til å gi veiledning til.

I sitatet ovenfor kan kontaktpersonen være bekymret over å måtte balansere mellom å utøve kontroll og samtidig være en trygg kontaktperson for barnet og foreldrene. De som ikke var med i noen tilsyn selv beskrev samværet som «fjernt» hvorav de dro i trådende bak og tilrettela for samværet.

H: Tilsynsførere, men det er vi på en måte som må organisere det praktiske, å sende ut samværslistor og sende meldinger, prøve å minne foreldrene på at nå er det samvær, sånne ting liksom. Det er mer vår bit. Også får vi jo etter samværet tilsendt en rapport da. I: Mhm. H: Så samvær er egentlig litt fjernt. I hvert fall for meg. Det blir liksom litt distansert. Vi er ikke der fysisk egentlig. G: Nei, vi er ikke det. H: Nei, vi er ikke det. I: Dere er bak? H: Vi drar i trådende bak. I: Mhm.

En kontaktperson forteller om viktigheten av å overholde en profesjonell avstand til de involverte i barnevernssaken og å være personlig. Den profesjonelle avstanden kan være for å beskytte seg selv sier hun, men samtidig er det veldig vanskelig å overholde den avstanden enten pga. motstand eller følelsen av omsorg. Hun forteller:

D: (...) Jeg tror det er en fordel for relasjonsbyggingen at, man tør å være litt sånn, ikke sånn privat utleverer. Tørre å være personlig og være seg selv. Å ikke være så høytidelig. Og så skal man være profesjonell samtidig, og på lang sikt er det kanskje til beskyttelse for seg selv, hvis man klarer å være profesjonell å ha en viss distanse til de du skal følge opp. Men den balansen er kjempevanskelig. (...) Men vi balanserer veldig i noen av disse relasjonene. Også, vi blir jo faktisk glad i de vi følger opp. Ikke alle (.). Det er noen vi klarer å, når vi følger opp og har et godt forhold til dem, men det er noen som kryper meg innunder huden enn andre, så

en kjenner det gjør vondt i hjertet når du ikke har det godt. E: Mhm. I: Ja. D: Og det kan jo være slitsom å bære på. I: ja. Man blir jo veldig knyttet og engasjert. D: Ja, man legger veldig mye seg selv inn i dette arbeidet.

I de personlige intervjuene samsvarer mye av det som ble sagt i omsorgsteamene. En av kontaktpersonene stiller spørsmålstegn til å ha så mange roller i fosterhjemsarbeidet. Hun sier:

B: (...) Så, så kom jeg her og da helt fra begynnelsen da egentlig (.) og mitt sånt spørsmålstegn det er jo det at man får så mange roller. Som kontaktperson eller som fosterhemkonsulent da, for vi har ansvaret for barna, vi har ansvaret for fosterforeldrene og vi har ansvar for biologiske foreldre, og liksom hele den pakken (...) Ja, og da kan det liksom komme konflikter og ja at det er litt mer vanskelig å samle det, tenker jeg da.

6.1.7 Diskusjon

Balansegangen mellom foreldrenes og barnets interesser kan ses i sammenheng med det biologiske prinsipp og «barnets beste». Diskusjonen om det biologiske prinsipp og dets betydning for barns utvikling har lenge vært gjenstand for debatt (Slettebø, 2008, s. 2). Den nye barnevernloven tydeliggjør rettighetene til barnet og viser at barnet skal være hovedpersonen i en barnevernssak (Brun et al., 2018, s. 36). Bunkholdt (2013) og Brynildsrud (2016) drøfter begge hvordan det biologiske prinsippet bør nedtones i barnevernsretten. Bunkholdt (2013) vil ikke ugyldiggjøre betydningen av biologien, men i stedet ha utviklingsstøttene tilknytning som et overordnet prinsipp. Hun vil flytte fokuset fra biologi og over på tilknytning. Det synes som kontaktpersonene vektlegger å ha fokus på barnets tilknytning og hvor barnets tilknytning bør styrkes i samværsvurderinger, samt at det biologiske prinsipp må ses i lys av «barnets beste» begrepet. Det er imidlertid vektleggingen av det biologiske prinsipp i rettsprosessene som utfordrer interessebalanseringen.

Det biologiske prinsipp kan således komme i konflikt med barnets beste, barnets deltakelse og rett til trygghet og omsorg (Brun et al., 2018, s. 34 - 35). Terskelen er høy for at barnet skal slippe samvær, som «Jacob-saken» illustrerer. Dommen ble sterkt kritisert i dagsmediene og faglitteraturen (Letvik & Skogstrøm, 2017; Nordanger, 2017). Riiber og Syse (2018, s. 97) hevder blant annet at høyesterett gav et for sterkt krav for å kunne nekte samvær når

tilknytningen er liten. Det er store utfordringer med å avgjøre hvilke kontaktordninger som er til barns beste. Gording Stang og Baugerud (2018) påpeker utfordringen er å avgjøre hvilke kontakt- og samværsordninger som best tjener barnets velferd og interesser. Bunkholdt (2017) hevder at «barnets beste» ikke er et nyttig styring- og arbeidsredskap i det praktiske barnevernet. Barnets beste er for et vidt og bredt prinsipp til å kunne hjelpe beslutningstakerne i å ta avgjørelser og beslutninger til beste for barnet. Flere kontaktpersoner påpeker, i likhet med Andenæs (2005), Gording Stang og Baugerud (2018, s. 17) at det må gjøres individuelle vurderinger knyttet til barns forskjellighet i «barnets beste» vurderinger.

Kontaktpersonenes barneperspektiv var fremtredende i deres fokus på barnet i tilretteleggingen av gode samværsordninger. Brottveit (2013) er opptatt av at «barnets beste» vurderingen må balanseres med barnets eget perspektiv og i et barneperspektiv. Et barneperspektiv inkluderer kontaktpersonenes egen fortolkning av barnets livsverden (Brottveit, 2013). Barnets eget perspektiv synes vanskeligere å inkludere da barnet kan risikere å bli utsatt for store belastninger i rettsprosessene eller av lojalitetskonflikter. På en annen side erfarer kontaktpersonene at hva som kan være til barnets beste tar tid å finne ut av i tilretteleggingen av gode samværsordninger. Dette kan ses i sammenheng med Havik og Moldestad (2003, s. 118) som både fant at samværsordningene fant sin form gjennom forhandlinger over mange år. Ut fra min fortolkning er kontaktpersonenes erfaring at barnets eget perspektiv oftere kommer til syne når barnet er eldre og har større kapasitet til å uttrykke egne ønsker og meninger om samværsordningen. For små barn er vurderingen i større grad fattet på bakgrunn av kontaktpersonenes barneperspektiv. Dette er jo naturlig og i tråd med føringer i barnevernloven § 1 – 6, jf. Grunnlova § 104 og Barnekonvensjonen. Art 12. Barn skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet (Barnevernloven, 1992 § 1 - 6; Grunnlova, 1814 § 104; Menneskerettsloven, 1999).

Barneperspektivet som er en fortolkning av barnets livsverden kan knyttes til beslutningsterskler i beslutningsmodellens psykologiske prosess. En beslutningsterskel refererte til et punkt hvor kontaktpersonen har nok informasjon om saken til å kunne handle (Fluke et al., 2014, s. 168 - 169). Ut fra min fortolkning har kontaktpersonene behov for inngående saksinformasjon om barnets samværsreaksjoner og tålegrense for å kunne tilrettelegge for gode samværsordninger, men også for å gå i ny rettsbehandling for å redusere samværsmengden. Kontaktpersonene har en høy beslutningsterskel for å utsette barnet for flere påkjenninger og for å ødelegge foreldresamarbeidet i nye nemndsbehandlinger. Dette

ettersom flere kontaktpersoner erfarer at beslutningsterskelen for å gi mindre samvær er høy i rettssystemet. Havik og Moldestad (2003, s. 113) fant også at å fremme saker for fylkesnemnda ble ansett som en kilde til konflikt, uten garantier for ønsket endring.

Rettssystemene har etter kontaktpersonenes erfaringer behov for mer bevis eller relativt stor grad av bekymring for å fatte vedtak om redusert samvær. Barneverntjenesten vil avvente med å gi mer samvær til de skjer et skifte i denne terskelen. Hvis barnet gir uttrykk for å trives i samværet og etter en del tid har behov for mer samvær i langvarige plasseringer vil det kunne være nok bevis for å utvide samværsordningen. Det vil si at barnets eget perspektiv kan være et skifte i denne terskelen. I tillegg kan dette knyttes til at kontaktpersonene vil unngå et falskt positivt eller falskt negativt utfall, som betyr at beslutningen er feil og gir negative konsekvenser for barnet. Det kan være utfordrende å tolke barns samværsreaksjoner og hente frem barnets ønsker når de er små. Beslutningsmodellen kan vise at ulike oppfatninger av faktorer og beslutningsterskler i barneverntjenesten og rettssystemet utfordrer kontaktpersonenes interessebalansering (Fluke et al., 2014, s. 472 - 473).

Samtaleprosesser ble fremhevet som en bedre modell enn full fylkesnemndsbehandling når gode vurderinger/beslutninger knyttet til samvær skal gjøres. Samtaleprosesser jf. barnevernloven § 7 – 25 kan knyttes til eksterne faktorer (lover og føringer) i den økologiske beslutningsmodellen (Fluke et al., 2014, s. 467). Samtaleprosesser ble oppfattet positivt ettersom det var en mindre formell prosess og fokuset ble snevret inn mot selve samværsordningen. Det kan synes som at kontaktpersonene erfarte at foreldrenes interesser ble ivaretatt på en bedre måte, og at de også i flere tilfeller kunne ivareta barneperspektivet og barnets eget perspektiv. Dette samsvarer med evalueringsrapporten av Oxford Research (2019, s. 115), som fant at kontaktpersoner anser samtaleprosess som en bedre måte å forankre samværsordninger i familien på, enn et forhandlingsmøte eller en samtale med familiens prosessfullmektige. I rapporten framkom det også, som samsvarer med mine funn, at enkelte tjenester kunne føle på et press om å oppnå enighet mellom partene i samtaleprosesser, som kunne gå på bekostning av hensyn til barnet (Oxford Research, 2019, s. 117).

6.2 Tilretteleggingen av selve samværet

To viktige undertemaer er å gi barnet en «rød tråd» i livet og den andre er å tilrettelegge for deltakelse og aktiviteter under samværet.

6.2.1 Gi barnet en «rød tråd» i livet

I datamaterialet kom det frem i et omsorgsteam og i et personlig intervju at det er viktig å gi barnet en «rød tråd» i livet i hensyn til deres familiebakgrunn. I et omsorgsteam forteller kontaktpersonen at barnets behov i samværet kan være å høre sin livsfortelling for å få en følelse av sammenheng.

D: Det er tematisert direkte med barnet, men så klarer ikke hun eller han alltid å sette ord på (.). Fosteremor kan si at hun hører fra hun eller ham når kvelden kommer at (.). Det er en sårhet i forhold til historikken, i forhold til hvorfor bruddet kom, hvorfor flyttingen kom. Det kan foreldre synes er nifst og skummelt, å vite om man skal ta det opp eller ikke. Så man prater med barna om sånne vanskelig ting når man har et samvær man skal gjerne kose seg på, men det å få fanget opp hva som er behovet for barnet, så kan jeg veilede biologisk mor før neste samvær og si noe om det at jeg tror det er lurt for henne, for datteren din sin del at du setter ord på, tør å ta initiativ til å prate om, fortelle fortellingene hennes en gang til. Og kanskje rapporteres flere ganger gjennom noen år for at de skal få den røde tråden i livet. Det med å hjelpe til på den måten og legge til rette for at samværene blir gode. At det kommer et utbytte ut av samværet, som ikke har kommet ut fra automatikk med å gi foreldrene veiledning så kan de tilføre det barnet noe som de hadde behov for og få hjelp til. Som kanskje bare foreldrene kunne gjøre.

Slik jeg forstår kontaktpersonen kan det å tilrettelegge for at barnets foreldre forteller barnets historie gi et utbytte i selve samværet og bidra til gode samvær. I et personlig intervju illustreres det samme. Kontaktpersonen forteller at det viktig å ha kontakt med foreldrene for å gi barnet en realistisk oppfatning av foreldrene.

B: Så det å kjenne til bakgrunnen sin og ha den informasjonen sånn at det blir en del av hverdagen og en del av deres oppvekst. Det synes jeg for meg er veldig viktig. Ja, det blir en rød tråd så det ikke blir det store mysteriet og det at de en gang er store nok til å også (.). I: Forstå sin historie. B: At det blir en del av oppveksten sånn at det kanskje, hvis de da trekker tilbake og ikke vet om sin egen familie og det. Det er kanskje ikke like greit.

6.2.2 Tilrettelegge for aktiviteter og deltakelse i samværet

Å tilrettelegge for aktiviteter og tilpasse aktivitetene til barnet og barnets hverdag var viktig. Å organisere selve samværet var kontaktpersonens oppgave. Organiseringen krevde fleksibilitet og nøye planlegging hvorav kontaktpersonene måtte ta hensyn til fosterforeldrenes hverdag, barnets hverdag og biologiske foreldrene sin hverdag. Kontaktpersonen tilrettela også for henting og levering av barnet for å implisitt bidra til en trygg opplevelse for barnet.

D: Der har vi valgt å kjøpe inn mat til lunsj, lage til et koselig bord med lunsj, i det huset vi har tilgjengelig når de har samvær. Også har barnevernet vært diskre til stede. Gjerne i rommet ved siden av. Også får de kose seg sammen sånn som de vil. Og far styrer innholdet i samværet forså vidt. Jeg tror det er viktig for denne jenta at både praktisk, at vi lager til litt mat når hun kommer. For hun kommer rett fra skolen. Det er fostermor eller fosterfar som kjører, de har en prat sammen og forbereder det som skal skje i bilen. Det tror jeg er viktig for henne for å innstille seg på det som skal skje.

Flere kontaktpersoner uttrykte at det var positivt hvis foreldrene var i stand til å medvirke og tilrettelegge for aktiviteter sammen med barnet, som dette sitatet illustrerer:

G: Ja, nei hun styrer veldig fint og legger opp og lytter til han, så for neste år har han lagd en plan og da så. Hvordan han tenker de skal treffes og hva de skal finne på, så der. Så har hun tittet over den, og så har hun sett kanskje visse dager det ikke fungerer. Da har hun bare skiftet aktivitetene, men hun har skiftet etter årstid liksom.

I alle omsorgsteam fremhevet kontaktpersonene møteplassen for samværet som viktig, for å kunne tilrettelegge for gode samvær. I tilfeller der møteplassen ikke var barnevennlig opplevdes samværene som mer kunstige og ukoselige.

D: så har vi et hus vi leier hvor vi kan ha samvær, tilsyn med samvær, som vi har i en del saker. Det huset er en gammel enebolig, som er litt sånn kjipt på en måte. Det er et hjem, men det er allikevel ikke et hjem for det bor ingen der. Det er litt sånn der, jeg føler på en bismak i forhold til de rammene, i forhold hvor godt de samværene er for at de (.). At det er litt sånn ukoselig.

Å legge til rette for naturlige samvær ble ansett som gode samvær, for eksempel ved å ha samværet i en park eller gå på bowling eller kino. Dette ble knyttet til å ta hensyn til barnets ønsker, som et sitat fra et personlig intervju kan illustrere:

B: Å prøve og få til noe barn faktisk vil gjøre. For eksempel å gå på bowling eller å besøke en besøksgård eller leke. I: Så dere prøver å legge til rette for det? B: Ja, vi prøver å få til noe koselig og så litt ut fra det barnet ønsker, men så må vi også prøve og finne balansen rundt det. De skal ha tid til å sitte rundt et bord og (.). Bli litt kjent også.

Kontaktpersonen påpeker her to viktige ting. Det ene er å legge til rette for gøyе aktiviteter, men også gi rom for samtale mellom forelder og barnet for at de skal bli bedre kjent. I tilfeller der samværet ikke kunne tilrettelegges med uteaktiviteter av hensyn til barnet var et egnet lokale viktig, som denne kontaktpersonen sa:

I: Og også sted man har samværet på og at det er egnet. Hvis det skal være, at de ikke kan møtes ute for eksempel, men at man har et egnet lokale man kan være på. Det har jo mye og si at det er tilrettelagt.

Noen kontaktpersoner uttrykte også at samværsordningen kunne virke kunstig og oppstilt.

H: Et samvær det er jo veldig sånn, en veldig sånn kunstig greie på en måte. Veldig unaturlig. Det er liksom to eller tre timer skal du liksom være veldig knæsje og ha det veldig fint på en måte, på en veldig ukjent arena som oftest.

6.2.3 Diskusjon

Viktigheten av å tilrettelegge for at barn skal bearbeide vanskelige familieerfaringer og få en realistisk oppfatning av foreldrene fremkom i et omsorgsteam og i et personlig intervju. Å tilrettelegge for å gi barnet en «rød tråd» i livet og en realistisk oppfatning av foreldrene er ikke et nytt fenomen i samværsforskningen. Samvær kan redusere opplevelsen av skyld, lojalitetskonflikter og påvirke sorgprosessen positivt, selv om det ikke er bekreftet av systematisk forskning (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 316; Quinton, Rushton, Dance & Mayes, 1997). Haugli og Havik (2010, s. 108 & 112) sier en særlig viktig vurdering i samværstilretteleggingen er i hvilken grad samværet vil fremme eller hemme barnets arbeid

med å modifisere sine arbeidsmodeller av seg selv og andre. Kontaktpersonene bør da vurdere om foreldrene evner å snakke med barnet om deres livshistorie på en måte som blir bra for barnet.

Moyers et al. (2006, s. 557 - 558) argumenterer for at barn under omsorg trenger bedre hjelp til å bearbeide tidligere reaksjoner på sorg og avvísninger, og få hjelp til realitetsorientering. I deres studie fikk barna det bedre om de hadde kapasitet til å snakke om tidligere familierelasjoner med deres kontaktperson eller andre. Sen og Broadhurst (2011, s. 305) fant det samme, at samvær alene ikke er utviklingsfremmende for barnet. Kontakt med biologisk familie uten veiledning og støtte fra sosialarbeideren, ble ansett som skadelig for barnet. I Gording Stang og Baugerud (2018, s. 110) sin rapport fremheves det at Landsforeningen for barnevernsbarn vil at barneverntjenesten skal være mer i dialog med barnet, slik at deres egne erfaringer fremtrer.

Kontaktpersonene viser at organiseringen rundt samværsordningen er en komplisert prosess som krever nøye planlegging og fleksibilitet, samt inneholder en rekke vanskelige avveininger. Haugli og Havik (2010, s. 24) sier kontaktpersonene er administratorer i utarbeidelsen av samværsavtalen. Praktiske forhold skal avklares og veiledning skal gis for å legge til rette for gode samvær. I tillegg kan kontaktpersonene fungere som støtte under selve samværet, men må også kontrollere og observere hvordan samværet påvirker barnet. Jørgensen (2015, s. 190) fant i sin studie at mødrene ønsket naturlige samvær og å være til nytte for barna, men at restriksjonene i samværsavtalene begrenset muligheten til nettopp det. I denne studien tilrettela flere kontaktpersoner for naturlige samvær, selv om noen ikke opplevde å ha et godt nok tilpasset og barnevennlig lokale tilgjengelig.

I studien til Haight et al. (2002) fant de også, i likhet med mine funn, at et viktig tema for saksbehandlerne var de kontekstuelle forholdene rundt samværet. Et barnevennlig og komfortabelt miljø var viktig for foreldre – barn interaksjonen. Kontaktpersonene ønsket også at foreldrene med sine kapasiteter og forutsetninger, skulle medvirke på innholdet i samværet, så lenge det ble tatt hensyn til barnets ønsker. En reell medvirkning mellom kontaktpersonene og foreldrene i slike saker, fremkom imidlertid ikke som viktig i min studie. Havik og Moldestad (2003, s. 125) hevder at et reelt samarbeid om samværsavtalen kan skape forvirring og uklarhet omkring posisjon, roller og oppgaver i forhold til barnet. Ut fra min

fortolkning kan det være et uttrykk for at kontaktpersonene opplever det forvirrende hvis foreldrene skal være deltakende i alle forhold rundt samværsutarbeidelsen.

6.3 Viktigheten av den gode relasjonen

Å opparbeide en god relasjon mellom fosterforeldrene og barnets foreldre ble beskrevet som viktige forutsetninger for gode samvær. Kontaktpersonenes rolle for å få til en god relasjon mellom aktørene var sentralt, men kontaktpersonens relasjon til aktørene fikk mindre oppmerksomhet i mine funn. To tydelige undertemaer i sammenheng med å få til en god relasjon mellom foreldresettene var fosterforeldrenes aksept for plasseringen av barnet, og fosterforeldrenes raushet.

6.3.1 Foreldrenes aksept gir gode samvær og er til barnets beste

Alle omsorgsteam fortalte om hvordan foreldrenes aksept for plasseringen var et viktig premiss for å kunne tilrettelegge for gode samværsordninger. Å trygge foreldrene på at barnet blir godt ivaretatt er en forutsetning for å kunne skape slik aksept ifølge flere kontaktpersoner. En kontaktperson forteller:

D: (...) Og far har full tillit til at fosterforeldrene tar vare på henne på en god måte. Og har på en måte gitt full aksept til omsorgsovertakelsen. Disse premissene ligger i bunnen og da er det mulig å opprettholde en sånn type samarbeid, tenker jeg.

Barnets beste er ifølge flere kontaktpersoner å få foreldrenes aksept for plasseringen, men understreker også utfordringene ved å få foreldrenes aksept i saker hvor foreldrene er uenige i vedtaket. En kontaktperson forteller:

N: Det jeg tenker også, er veldig sånn viktig forutsetning i forhold til når vi vurderer samvær og hvordan vi tilrettelegger det er jo, hvorvidt vi har (.), dessverre så er en jo ofte i konflikt med foreldre når man havner i fylkesnemnda. Det sier jo seg selv, da er vi uenige, men i tilfellene der vi klarer få foreldrene, eller at foreldrene klarer å akseptere situasjonen. Akseptere at barnet skal bo i fosterhjemmet, det tenker jeg er en viktig forutsetning for at barnet og foreldrene skal kunne klare å få gode samvær. (Alle: Mhm). Legge bort skyldfølelsen. Alle barn er jo lojale mot foreldrene, alle barn tar skyld. Hva er det jeg har gjort galt også videre. Hvis du får den aksepten fra foreldrene så har du en helt annen

forutsetning for å skape gode samvær. Det tenker jeg er veldig viktige faktorer faktisk, men veldig vanskelig. I noen saker får man det til og i andre saker får man det ikke til.

I forrige sitat viser kontaktpersonen til at foreldrenes aksept kan være viktig for barnets håndtering av skyldfølelse. En kontaktperson viser i følgende sitat at barnets aksept kan påvirke barnets psykiske helse positivt.

D: Og det at mamma kan forklare hvorfor barnet måtte flytte i fosterhjem og at mor kan si at «jeg vet du har det godt i fosterhjemmet. Jeg vil at du skal fortsette å bo der men jeg vil alltid være der». Det å gi den aksepten for plasseringen har mye å si for den psykiske helsen for det barnet. Og at de ordene kommer direkte fra foreldrene har en utrolig stor effekt. Det er ikke bare barnevernet som sier, det er mamma som sier.

6.3.2 Aksepten avhenger av tid, barnets alder og foreldrenes livssituasjon

Flere kontaktpersoner mener foreldrenes aksept kan være når foreldrene tar imot råd og veiledning fra tjenesten. Det betyr når foreldrene tilsidesetter egne behov og har fokus på barnets beste. En kontaktperson forteller for eksempel at gode samvær er hvor foreldre evner å omstille seg til et samarbeid.

F: (...) Og de klarer å ta det til seg, og de har den evnen til å omstille seg til slik samarbeidet egentlig var bestemt. Man ser at det vil være bedre for barnet å gjøre det på en annen måte. Jeg opplever at det blir veldig gode samvær, bedre samvær både for foreldrene og barnet.

Videre understreker flere kontaktpersoner at foreldrenes aksept må bygges opp over tid og avhenger av foreldrenes livssituasjon. En kontaktperson sier: «E: Men akkurat, et annet ord for gode samvær, er jo og tid. At mange ganger ser vi at det må gå en tid før de gode samværene kommer». For flere kontaktpersoner er målet for en samværsordning på sikt å minke samværsreguleringen, som istedenfor kan avtales imellom foreldrene, barnet og fosterforeldrene. Tidsaspektet, barnets alder og foreldrenes aksept er avgjørende for en slik regulering.

E: Og, så målet må være at ikke vi skal være inne å regulere da. Da ungdommene blir så store. I: Så at de tar mer ansvar selv? E: Ja, at da er det mer aksept for foreldrene kan akseptere at tingene er sånn. Ungdommene har en stemme inn hvordan de vil ha det. Og at de

selv kan treffes på kafé en ettermiddag eller sånn (.) Ja, at vi ikke er med inn å regulere det da.

6.3.3 Rause fosterforeldre

I datasettet kom det tydelig frem at raise fosterforeldrene var en forutsetning for gode samværsordninger. Opparbeidingen av foreldrenes aksept kan knyttes til fosterforeldrenes raushet. I omsorgsteamene ble raise fosterforeldre beskrevet som inkluderende og åpne for samarbeid med biologiske foreldre. Videre at fosterforeldrene inviterer biologiske foreldre med på spesielle begivenheter, som fritidsaktiviteter og høytider. Følgende sitat illustrerer fosterforeldrenes avgjørende rolle for gode samværsordninger: D: *Det er jo, det er helt klare egenskaper ved fosterforeldrene, tenker jeg. Til å make og tørre å stå i en direkte kontakt med foreldre og være raise».* Fosterforeldrenes raushet ble i mange tilfeller beskrevet som viktig for barnet. Flere kontaktpersoner sa det var viktig for barnet å se at biologiske foreldre og fosterfamilien samarbeider.

I: Når det fungerer så tenker jeg at det er veldig bra at barna ser at barna og fosterforeldrene kan samarbeide. M: Ja, det er jo det beste for barnet. I: Ja, i forhold til det så er det best for barna. N: Absolutt.

Fosterfamiliens raushet kunne smitte over på foreldrene. Det kunne bidra til informasjonsutveksling dem imellom og trygge foreldrene i at fosterforeldrene ivaretar barnet. Samtidig understrekes det at kontaktpersonen bør oppmuntre til slik kontakt. En kontaktperson forteller:

E: Det kan noen ganger være særdeles viktig at det er mulighet til å ha bare si hei, og ikke om det blir så mye mer så er det i hvert fall å få se, foreldrene kan se hvem som tar vare på barnet mitt. Og man kan få mulighet til å stille et spørsmål hvis det er noe man kan lure på eller ja. Også med at fosterforeldre forteller hva de har gjort og opplevelser, så tenker jeg og at foreldrene ser at de vil mitt barn vell. Ikke sant og det er en stor verdi tenker jeg. Og jeg oppmuntrer veldig ofte biologiske foreldre til å snakke med fosterforeldre. Å fortelle det er med på tror jeg, altså dette med å samarbeide, ikke sant.

Flere kontaktpersoner fortalte at i tilfeller hvor fosterforeldrene var rause og inkluderende kunne samværet foregå i fosterfamiliens hjem, som ofte ble beskrevet som en trygghetsarena for barnet.

D: Det er et fosterhjem som er veldig inkluderende og rause. I: Mhm. D: Ja, de gir jo gode samvær for gutten, tenker jeg. Når de skjer hjemme hos han der han er trygg.

I: Ja. F: Mhm. D: Ja, så er det liksom mamma og pappa som kommer. Han har på en måte to sett foreldre. Veldig tydelig.

På en annen side ble det ansett som skadelig for barnet å ha samværet i fosterhjemmet hvis fosterforeldrene ikke ønsket en relasjon med barnets familie.

L: Og noen er veldig romslige og tar alle inn og, og tar nærmest vare på foreldrene og ikke sant. Så har du jo noen som er, ikke vil ha kontakt og nærmest ikke vil høre at det finnes biologiske foreldre der. Ja, ikke sant. Du har jo veldig forskjellig fosterforeldre. K: Da blir det ikke samvær hjemme. L: Nei. K: Da går ikke det. N: Da er det til skade for barnet å ha samvær hjemme, rett og slett.

Rausheten kunne også være positiv i saker hvor det var bestemt eller tenkt at barnet skulle tilbakeføres til biologiske foreldre. I tilbakeføringssaken som beskrives av kontaktpersonen satte fosterfamilien egne behov til side og hadde «barnets beste» i fokus. Fosterforeldrene ønsket å inkludere barnets foreldre i tilbakeføringsprosessen for å skape en trygg overgang for barnet.

F: Jeg har og et, synes jeg i hvert fall, er et godt eksempel på rause fosterforeldre og gode samvær (...). Fosterhjemmet har åpnet opp for at samværene foregår i fosterhjemmet (.). Og nå når det ble snakk om tilbakeføring og alt gikk den veien da på en måte. At barnet skulle tilbakeføres så åpnet fosterhjemmet opp hjemmet og mor kan bo der. De siste månedene før barnet blir tilbakeført. Og den rausheten egentlig som (.). For det er klart for i utgangspunktet tenkte nok fosterforeldrene at dette var en omsorgsovertakelse (...). Sånn de følte på en måte at det var deres barn da (...). Men allikevel den rausheten de viser og handler egentlig om at de vil, at de må se at barnet har det bra, at barnet knytter seg til mor igjen og sånn.

I en annen tilbakeføringssak beskriver kontaktpersonen det gode samarbeidet med biologisk forelder og fosterhjemmet.

E: Jeg har og en sånn vellykket der barnet og ble tilbakeført, men det var og rause fosterforeldre som var. Vi først inne og hadde tilsyn og regulerte alt. Og så ser vi forelder har utvikling, og etterhvert så er vi ikke inne og regulerer. Det er veldig godt samarbeid mellom biologisk mor og fostermor, eller fosterhjemmet da. De er veldig rause og de ønsker å hjelpe biologisk forelder, og så tilbakefører vi og de forsetter å hjelpe.

I alle omsorgsteamene kom det også frem at rausheten kunne åpne opp for at foreldrene og fosterforeldrene kunne regulere samværsordningen på egenhånd i saker hvor biologiske foreldre og fosterforeldrene samarbeidet, for eksempel sier en kontaktperson:

E: Jeg synes det er veldig fint, så men det handler (.). Det må alltid gå tid, det er noen prosesser og så handler det litt om fosterforeldrene og foreldre. Hvor er de og hvilken innstilling har de til dette på en måte. Vil de samarbeide, så der en ser det, så ønsker vi å trekke oss ut. At vi ikke skal være inne å regulere. Men så har vi andre, nei det var suksess du skulle ha.

En kontaktperson forteller om et samvær hvor fosterforeldrenes raushet resulterte i at tilsynet falt bort.

N: Det starta med (.) han var først plassert i et beredskapshjem, i den perioden så tok jeg samværet sammen med forelderen, og så satt vi inn en tilsynsfører for dette er føringer fra retten på at vi har mulighet. Så kommer han i et fosterhjem som er superinkluderende og superromslige og der foregår, der er det hyppige samvær (...) Og fosterforeldrene synes dette bare er en hyggelig tid og det har jo da resultert, for dem at disse fosterforeldrene er så romslige og inkluderende, så trenger ikke vi å ha noe tilsyn der lenger. Det har naturlig nok falt bort og denne gutten har jo da totalt falt til ro, mye fortere enn andre barn bruker tenker jeg.

Samtidig er kontaktpersonene opptatt av at det er individuelle vurderinger i hver enkelt sak.

K: Det er viktig å gjøre individuelle vurderinger hele tiden og så har vi jo noen ganger samvær hjemme, foreldre kommer til fosterhjemmet. Vi har jo også det, der fosterforeldrene er veldig inkluderende og tar imot foreldrene og hvordan det er for å si det sånn. Lager mat og tar de imot som de skulle være, som de alltid har vært der. Det ser vi også funker da. Så det er veldig forskjellige sånne samværsordninger som vi må vurdere da til hver enkelt sak, hvordan det skal være.

I likhet med omsorgsteamene erfarer kontaktpersonene i de personlige intervjuene at fosterforeldrenes raushet mot barnets foreldre gir gode samvær. Relasjonen mellom fosterforeldrene og foreldrene tydeliggjøres som viktig for barnet. B: *«Jeg vet jeg har pratet mye om fosterforeldre og biologiske foreldre, men jeg tror hvis vi får det på plass, så blir det til barnets beste»*. I tillegg ble fosterforeldrenes forståelse av foreldrenes situasjon beskrevet som viktig. Selv om biologiske foreldre i flere tilfeller kunne streve med rusproblematikk og psykiske lidelser beskrev kontaktpersonene rause fosterforeldre som aksepterte foreldrenes situasjon.

C: Jeg tenker da at fosterforeldrene, foreldrene kanskje da, trenger å gjøre sitt, så trenger også fosterforeldrene å forberede barnet godt. I: Mhm. C: Og være litt rause i forhold til foreldrene. C: Det er letter også egentlig. Foreldrene kjenner dem er akseptert av fosterforeldrene som dem er. I: Mhm. C: Ut ifra sine (.). Det er jo en grunn til at de har barn plassert.

En annen kontaktperson forteller hvordan fosterforeldrene har vært rause mot foreldre med store problemer og samtidig ivaretar tryggheten til barnet.

B: Og der har fosterforeldrene til den eldste gutten, de har klart å være veldig rause mot foreldre med store problemer, men samtidig innen de rammene for at dette er trygt for gutten, men at spesielt både biologisk mor og mormor føler seg, ja veldig godt ivaretatt og møtt når de treffes, og kan dele erfaringer, og liksom, det har liksom blitt greit, det er greit at gutten kaller fosterforeldrene for mamma og pappa. Som kan jo være et sårt punkt, men det er greit.

I samme personlig intervju var også kontaktpersonen mer opptatt av fosterforeldrenes aksept enn rausheten. Aksept for at barnet ikke kan bo hjemme, men samtidig akseptere at barnet må

opprettholde kontakten med biologisk opphav. Barnet kunne få en trygghet i at foreldresettene aksepterte barnets situasjon, følelser, identitet og tilhørighet. Kontaktpersonen forteller:

B: (...)For eksempel hva kan barna, hva føler barna seg trygge til å si både til biologiske foreldre og til fosterforeldre for de er jo veldig, veldig ofte redd for å såre. I: Ja, det er jo veldig forståelig. B: Ja, ikke sant. Men det at hvis barn føler seg trygge på at fosterforeldre og biologiske foreldre på en måte klarer å ha et samarbeid som vi føler gjør dem trygge og føler at det at der er det greit, så tror jeg at det kan føre til at barna også kan, ja, kan være tryggere i å si at for eksempel: " At jeg savner mammaen min" eller "jeg lurer på hvordan mammaen min har det" og. I: Ja. B: Og motsatt til biologiske foreldre liksom bare at "ja, vi har det greit hos min nye mamma og pappa".

6.3.4 Kontaktpersonens avgjørende rolle for et godt foreldre- og fosterhjemssamarbeid

Nesten alle kontaktpersoner erfarte at de selv har en avgjørende rolle for å bygge opp foreldrenes aksept. Følgende sitat viser igjen til hva som anses som aksept fra foreldrene, men samtidig understrekes kontaktpersonrollen som avgjørende.

N: Er de villige til å akseptere, er de villige til å ta imot veiledning og hjelp i fra oss eller er de der, helt der, at det er vi som har ødelagt livene deres. Jeg skal kjempe og bruke resten av livet mitt på å kjempe om å få de tilbake. For da har de en mur, men i de situasjonene der du har foreldrene med en innsikt som faktisk skjønner, og kan også rett og slett kjenne på en lettelse av at "Jeg fikk jo ikke til det her, men jeg kan ikke si det høyt, men nå er situasjonen sånn og så må jeg gjøre det beste ut av det". Så klarer de å ha fokus på barnets beste istedenfor i å ha fokus på konflikten med barnevernet. Så det handler jo om hvordan vi møter dem og hvordan vi snakker med dem, men det handler også om hvor de er hen i prosessen og for mange tar det også mange runder før de på en måte klarer og (.). M: Akseptere. N: "Okey, nå, løpet er kjørt. Nå må jeg bare akseptere". M: Mhm. N: Og det er jo også forståelig. (Alle: Mhm) Så det er mange faktorer, som spiller inn, men vi har en avgjørende rolle der, helt klart. I hvordan vi inkluderer dem i barnets liv, viser at vi har en forståelse for at dette er vanskelig. Hvordan vi møter dem, ikke sant. Det er kjempeviktig, tenker jeg.

I et personlig intervju var en kontaktperson opptatt av å ikke gi opp når foreldrene viser motstand, som følgende sitat illustrerer:

A: Det er noen ganger vi tenker «okey dette gikk ikke bra» og da er det liksom lett å la den ligge litt da og tenke at «nei det er ikke vits å prøve med dem, de vil ikke samarbeide uansett», så vi må liksom være flinke til å tenke at «okey, men vi skal nå gjøre det vi kan få til for et godt samarbeid», også må en liksom bare invitere de til møte ganske jevnlig for å få det til sant.

Sitatet kan illustrere at man ikke skal undervurdere kontaktpersoners mer beskjedne innsatser som å invitere foreldrene jevnlig til møter (Skilbred & Moldestad, 2010, s. 36). Ettersom fosterforeldrene ble ansett som en viktig byggekloss for å få til gode samvær var kontaktpersonene opptatt av å gi støtte til fosterforeldrene av hensyn til barnet. Relasjoner preget av konflikt kunne føre til fosterhjemssbrudd og ble ansett som skadelig for barnet. Det var viktig å ha forståelse for at fosterhjemmet åpner opp sitt hjem for offentligheten. I et av omsorgsteamene fortelles det for eksempel om å ivareta nye fosterhjem som ikke vet hva fosterhjemsoppgavene innebærer enda.

E: Og så skal vi ivareta et nytt fosterhjem som aldri har vært borti samvær i, hva er samvær, ikke sant? Hva gjør vi på et samvær, hvordan skal jeg oppføre meg? Hvordan skal vi ivareta de også, og så skal de igjen ivareta barnet, som kommer hjem fra samvær.

I et personlig intervju fortelles det at å støtte fosterforeldrene kan være mangt, som å gi avlastning, kurs, veiledning, økonomisk støtte og frikjøping av fosterforeldrene. Generelt var det viktig å være åpne for hva fosterforeldrene trenger og viser interesse for. En kontaktperson forteller følgende:

«B: Så det med kontakten og relasjon er viktig og også å se, å være åpne for og se hva de trenger og kan tilby for at fosterforeldrene skal stå i oppgaven». Støtte var også viktig å gi til fosterforeldrenes egne barn:

B: Det er også litt viktig fordi veldig mange gir veldig mye og skal være forståelsesfulle og mister mer tid med mamma og pappa kanskje og. Det er en viktig del av kan du si arbeidet og så ha kontakt med fosterfamiliens egne barn, sånn at de opplever at de blir hørt.

6.3.5 Diskusjon

Hovedtemaet med undertemaene foreldrenes aksept, rause fosterforeldre var de mest fremtredende funnene i denne studien, men også at kontaktpersonene har en avgjørende rolle for få til et godt foreldre- og fosterhjemsamarbeid. Raushet og aksept ble forklart på forskjellige måter i alle intervjuer, men ut fra min fortolkning med det samme hovedbudskapet. Hvis foreldrene og fosterforeldrene på sikt får til å bygge opp en god relasjon vil det være til barnets beste og bidra til gode samværsordninger. Dette viser hvor viktig relasjonsoppbyggingen er for å få til gode samværsordninger. Viktigheten av den gode relasjonen mellom hjelper og klient illustreres som svært betydningsfullt for å få til et godt resultat både i litteratur og forskning (De Boer & Coady, 2007, s. 39; Jensen & Ulleberg, 2011, s. 47; Lee & Ayon, 2004, s. 351; Norcross, 2010, s. 113).

Et nøkkelord som ble hyppig nevnt for å skape en god relasjon mellom aktørene var trygghet. Foreldrenes aksept av plasseringen var viktig for å trygge barnet i samværet og ble beskrevet som positivt for barnets psykiske helse og utvikling. En annen studie viser at en god relasjon mellom forelder og sosialarbeider kan resultere i bedre emosjonell omsorg og forbedringer i barnets psykiske helse (Lee & Ayon, 2004, s. 356). Fosterforeldre som var rause mot foreldrene kunne både trygge barnet og foreldrene. I det ligger en erkjennelse og aksept for barnets behov for samvær med sine biologiske foreldre. Foreldrene kunne få trygghet i hvem som ivaretar deres barn og føle seg akseptert ut fra hvem dem er. Barna kunne få trygghet i å se at foreldrene og fosterforeldrene samarbeider, som igjen kan føre til at barnet føler at sin identitet og tilhørighet blir akseptert av begge foreldresettene. Når både fosterforeldrene og foreldrene satte egne behov til side med fokus på barnet, kunne det også føre til fleksible samværsordninger og var positivt i tilbakeføringssaker.

I studien til De Boer og Coady (2007) ble også trygghet og tillit hyppig nevnt som en viktig faktor som bidrog til utviklingen av en god relasjon mellom forelder og den profesjonelle. Christiansen & Øivin (s.37) adresserer også viktigheten av å trygge fosterforeldrene og barnet. De anbefaler bedre fosterhjemsopplæring før plassering og kompetent veiledning underveis. Havik og Moldestad (2003, s. 115) kan i tillegg støtte argumentet om at foreldrenes aksept for plasseringen og fosterforeldrenes raushet er positivt for kontaktordningssamarbeidet. De fant i sin studie at to forhold hang sammen med gjensidig tilfredshet eller misnøye i samarbeidet mellom fosterforeldre og foreldrene, om barn i

langvarige fosterhjemsplasseringer. Det første var om foreldrene erkjente og aksepterte barnets tilhørighet i fosterhjemmet. Det andre var om fosterforeldrene forstod foreldrenes vanskelige livssituasjon.

Funnene indikerer videre at relasjonen mellom foreldrene og fosterforeldrene avhenger av kontaktpersonens støtte. Ut fra min fortolkning må kontaktpersonene i stor grad bruke sin kommunikative kompetanse, som innbefattet evnen til å mestre vanskelige og konfliktfylte situasjoner for å bygge opp og trygge relasjonene mellom aktørene (NOU 2009:8, 2009, s. 89). Studier viser at sosialarbeiderne har en sentral rolle for å påvirke kvaliteten og tryggheten på kontakten. Kontakt uten støtte fra kontaktpersonen og dårlige organiserte samværsordninger blir ansett som skadelig for barnet (Moyers et al., 2006, s. 557 - 558; Sen & Broadhurst, 2011, s. 306).

Slik jeg forstår det jobber kontaktpersonene ofte i uenighet med foreldrene fordi de har ulike synspunkter på omsorgsovertakelsen. Det kan skape utfordringer i den videre kontakten om samværsordningen. Den triadiske modellen viste et forenklet bilde av hvordan relasjoner kan utvikles i et samspill mellom saken eller innholdet, og deres relasjon til hverandre. I tilretteleggingen av en kontaktordning vil relasjonene utvikles i mer omfattende og komplisert samspill. Relasjonene mellom de ulike aktørene påvirkes og preges av mange ulike synspunkter og fortolkninger på samværsordningen. Samtidig vil den videre kontakten mellom aktørene preges av hvordan relasjonene mellom dem oppleves (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 40 - 43). Det er funnet sammenheng mellom klientens persepsjon av saksbehandleren, og om hjelpen oppleves effektiv, samt at kontaktpersonens praksisferdigheter påvirker hjelperelasjonen på ulike måter (Shulman, 1978, s. 274 - 280).

6.4 Støtte fra ledelsen og personalgruppen

Å gi støtte og ta imot støtte fra ledelsen og kollegaer var viktig for flere kontaktpersoner i arbeidet med samværsordninger etter omsorgsovertakelse. Dette funnet var imidlertid mer fremtredende i de personlige intervjuene enn i fokusgruppeintervjuene. Spørsmålet er om det var lettere å snakke om ledelsen og kollegaforhold i et personlig intervju, enn i et fokusgruppeintervju hvor kollegaene har ulik kjennskap til hverandre. Et omsorgsteam ønsket en mer håndterlig arbeidsmengde i samværsarbeidet, for eksempel å ansette flere saksbehandlere for å forhindre «turn – over» og hyppigere utskiftninger av kontaktpersoner.

Utskiftninger, «turn- over» og sykmeldinger erfares som negativ støtte. En kontaktperson forteller:

E: Men det når du tenker på system. Det er den ene tingen og det er den andre tingen. Det er jo det at det blir ikke, sånn som barnevernsansatte, det er så mye turn-over og mye sykmelding. Det tenker jeg bør ses på igjen og igjen; om jobben du skal gjøre og kravene som stilles til stillingen, om de samsvarer med de timene du har fått til å gjøre det. For der mener jeg det ikke er samsvar. Ja, for det verste er når du skal føre tilsyn og følge opp fosterhjem og biologisk. Det er disse bruddene hele tiden. De må liksom ha nye saksbehandlere. Det er et sånn stort minus på en måte.

Hyppige utskiftninger av kontaktpersoner vanskeliggjør videre samarbeid og oppleves vanskelig. I et personlig intervju trekker kontaktpersonen frem at flere stillinger ville gitt bedre tid og oppfølging til foreldrene:

A: At vi kanskje alltid kunne fått flere stillinger. For det er ofte at vi ja, for vi (.). Det er ikke alle saker det går med veiledning. Jeg har kanskje to sånne saker nå og kunne ønske vi fikk mer tid sammen med foreldrene til å kunne følge de bedre opp, og gi bedre, tryggere og gode veiledninger. For det er ikke så mye rom for det. Det må nesten være når tilsynsfører ofte har tid og kapasitet til det og.

I samme omsorgsteam forteller en kontaktperson om viktigheten av å kunne snakke åpent om utfordringer i arbeidet innad, og å ha kollegaer som ønsker å støtte hverandre i en krevende jobb. De andre kontaktpersonene responderer bekreftende med: «D: Ja, det blir litt sånn terapeutisk effekt av kollegaforhold. F: Ja. E: Mhm, det gjør det. D: Vi er hverandres terapeuter for så vidt. F: Mhm». Videre opplever kontaktpersonene det som viktig å ha kollegadiskusjoner forut for vurderinger, for eksempel før det sendes en begjæring til fylkesnemnda om redusert samvær. Dette sitatet kan illustrere dette, i forbindelse med å inngå en midlertidig samværsavtale med foreldrene for å unngå nemndsbehandling: «E: Vi tar jo diskusjonene på kontoret innad og gjør noen vurderinger. Vi er flinke til det, synes jeg. D: Mhm. E: Til å snakke om det og ha barns beste fokus». Her tydeliggjøres også å ha fokus på «barnets beste». En kontaktperson i et personlig intervju sier også at de bruker hverandre som kollegaer hvis noe er vanskelig, men trekker frem avdelingslederen som spesielt nyttig:

A: Hun har jo vært her, sant. Det er jo mange av oss som er nye saksbehandlere, og ofte skiftes på. Imens hun har på en måte vært her lenge og fulgt sakene lenge, at hun kjenner de godt, så at det, ja det kan hjelpe på litt.

Det samme sier en annen kontaktperson i et personlig intervju. Kontaktpersonen forteller:

B: (...) jeg jobber veldig tett med faglederen min. Hun har vært her lenge og kjenner familien og kjenner barna veldig godt. Så vi jobber ganske tett sammen og hun er en fantastisk veileder kan du si for meg i disse sakene».

I samme intervju forteller kontaktpersonen om en stabil barneverntjeneste med god ledelse.

B: Vi har jo et veldig stabilt barnevern her og jeg tenker vi har en fantastisk leder og gode ledere, som gjør at det er en veldig stabil gruppe. Og i utgangspunktet så er det veldig bra og det reflekterer, det kan man se på hele.

Kontaktpersonen forteller videre om en tidligere positiv erfaring da hun fikk hjelp av en annen kontaktperson i en utfordrende sak:

B: Før jeg kom i denne jobben da, da jobbet jeg blant annet med to familier med den tidligere fosterhjemsconsulenten da, sånn at da delte vi på dem da i forhold til at den ene den tok mer omsorg, eller ansvar for samtaler med ungdommen og mens jeg jobbet med fosterforeldrene, så det er også en løsning som vi praktiserer her.

6.4.1 Diskusjon

Kontaktpersonenes positive erfaring med støtte fra ledelsen og personalgruppen i tilretteleggingen av samværsordninger etter fosterhjems plassering, kan også forstås i lys av den økologiske beslutningsmodellen av Fluke et al. (2014). Støtte kan knyttes til organisatoriske faktorer (organisasjonen, personalet og støtten her), sakfaktorer og eksterne faktorer (lover, ressurser og politikk). Å oppleve støtte fra personalgruppen, å ha god ledelse og faglige diskusjoner innad kan bli ansett som gode organisatoriske faktorer. Motsatt kan hyppige utskiftninger av saksbehandlere, stor arbeidsmengde og utbrenthet erfares som negative organisatoriske faktorer. Dette gjelder ikke bare for kontaktpersonenes opplevelse av

støtte, men også for den videre relasjonen og oppfølgingen av barnet, barnets foreldre og fosterforeldre. Kontaktpersonene erfarer at en presset arbeidssituasjon kan føre til dårligere oppfølging i samværsarbeidet. Dette kan støttes av flere undersøkelser.

Skilbred og Moldestad (2010, s. 36) fant at foreldrenes negative oppfatning av barneverntjenesten etter fosterhjemsplassering, bunnet i hyppige skifter av kontaktpersoner, lite anerkjennelse og negative erfaringer på oppfølgingen. Kontaktpersonene forklarte imidlertid ikke dette ut fra en manglende forståelse av foreldrenes situasjon. Tidspress, manglende personalressurser og organiseringen av arbeidsoppgavene ble hyppig nevnt som begrunnelse for manglende oppfølging av foreldrene. Browne og Moloney (2002, s. 44) vurderte også at høy «turn-over» i barnevernet kan føre til at samværsordningen ikke blir overvåket slik den burde av kontaktpersonene. I Havik og Moldestad (2003, s. 113) handlet saksbehandlerne sjeldent proaktivt for endring i samværsplanen dels som følge av hyppige skifter av saksbehandlere. Det førte til at nye saksbehandlere måtte gjøre seg skikkelig kjent med alle sakene og sakens historie før de kunne gripe fatt i samværsordningen. Med andre ord saksfaktorene i den økologiske beslutningsmodellen. I NOU 2017:12 (2017, s. 55) kunne manglende kollega- og lederstøtte i barnevernet resultere i alt for stor arbeidsmengde, høyt arbeidspress, overfladisk saksbehandling og gale beslutninger.

7.0 Oppsummerende drøfting

I den oppsummerende drøftingen vil jeg diskutere de ulike påvirkningsfaktorer i lys av den økologiske beslutningsmodellen, slik disse fremkommer i mine funn. Jeg diskuterer og i lys av relevant empirisk forskning. Modellen tilsier at gode samværsordninger er et resultat av flere viktige påvirkningsfaktorer, som også påvirker hverandre gjensidig. Det betyr at gode samværsordninger for eksempel ikke kun er resultat av vurderinger til familiehistorikken, og hva som er best for det enkelte barnet, men også påvirkes av andre faktorer som ikke nødvendigvis er direkte forbundet til den enkelte barnevernssak (Graham et al., 2015, s. 13). I oppsummerende drøfting vil jeg diskutere balansering av interesser, den viktige kontaktpersonrollen og viktigheten av profesjonell kompetanse, organisatorisk støtte og ressurser, samt samtaleprosesser som beslutningsform i samværsaker.

Å balansere ulike interesser mellom samfunnet og mellom aktørene viste seg å være en kontinuerlig del av kontaktpersonenes tilrettelegging av samværsordninger.

Interessebalanseringen knytter seg først og fremst til eksterne faktorer, som lover og regler,

og saksfaktorer (for eksempel ulike nivåer for hvor beslutninger fattes). Mine funn viste at kontaktpersonene og fylkesnemnda sannsynligvis har ulike beslutningsterskler som vanskeliggjør interessebalanseringen for kontaktpersonene (Fluke et al., 2014, s. 471). Kontaktpersonene hadde et ønske om at rettssystemet skulle ha en lavere beslutningsterskel for å gi mindre samvær. Kontaktpersonene ville heller gi noe mindre samvær og avvente vurderinger om utvidet samvær frem til en visste mer om kvaliteten av samværene, eller for eksempel inntil barnets eget perspektiv ble klart for aktørene. Siden kontaktpersonene erfarte at fylkesnemnda hadde en annen beslutningsterskel enn de selv, fremkom det i mine funn, slik jeg forstår det, at kontaktpersonene vegret seg for å gå til full fylkesnemndsbehandling. Dette også for å ikke utsette barnet for mulige påkjenninger en rettsprosess kan ha. Dette kan kalles for beslutningskonflikter i den økologiske beslutningsmodellen. Ulike aktører kan ha samme type vurderinger av saksfaktorene, som f.eks. barnet, men samtidig vurdere ulikt hva slags handling som bør gjøres. Fluke et al. (2014) sier beslutningskonflikter er vanskeligst å løse ettersom de avhenger av hva slags verdier ulike aktører gir på de mulige konsekvensene av beslutningen (Fluke et al., 2014, s. 473)

Selve kontaktpersonrollen utfordret muligheten for god oppfølging av samværsordningene. Dette kan knyttes til både individuelle faktorer, saksfaktorer og eksterne faktorer i den økologiske beslutningsmodellen. Balansegangen mellom hjelp og kontroll, pluss hensynet til egen arbeidskapasitet og følelsesmessig involvering utfordret kontaktpersonrollen. Profesjonelle tilsynsførere kunne lette krysspresset, men utfordre det også. Ut fra min fortolkning opplevde jeg at kontaktpersonene som utførte tilsyn selv, på grunn av større innsikt i saken, hadde bedre forutsetninger for å ta beslutninger til barnets beste ettersom de da selv også kunne observere og vurdere. Dette til tross for at mangel på tid og dobbeltrollen som hjelper og kontrollør opplevdes utfordrende. De kontaktpersonene som hadde egne tilsynsførere beskrev i større grad samværstilretteleggingen som utfordrende, selv om de ikke fikk en dobbeltrolle i selve samværet mellom foreldrene og barnet (Fluke et al., 2014, s. 467). Ut fra min fortolkning var da viktige saksfaktorer mindre synlige og tilgjengelige for kontaktpersonene. Når flere aktører, også noen som ikke kjenner barnet og saken, er inne og tilrettelegger, og vurderer kvaliteten på samværene, kan dette vanskeliggjøre «barnets beste» - vurderinger i samværssaker.

Den profesjonelle kompetansen, særlig den kommunikative og relasjonelle kompetansen, som både knytter seg til individuelle faktorer og saksfaktorer i den økologiske

beslutningsmodellen, er ut fra mine funn viktig for å få til gode samværsordninger mellom barnet, barnets foreldre og fosterforeldre. I min studie fremkommer det at kontaktpersonen har en nøkkelrolle for å få til gode samvær. Dette bekreftes også i annen forskning (Haight et al., 2002; Havik & Moldestad, 2003; Jørgensen, 2015; Moyers et al., 2006; Sen & Broadhurst, 2011). Kontaktpersonene har en sentral og unik posisjon til å gi støtte til hver enkelt aktør, og til å skape tillit mellom aktørene i tilretteleggingen av gode samværsordninger. Kontaktpersonene erfarer at det krever tålmodighet og tid til å bygge opp en god relasjon mellom partene, ettersom samarbeidet avhenger av foreldrenes livssituasjon, foreldrenes aksept for plasseringen av barnet og fosterforeldrenes raushet (Fluke et al., 2014). Funnet støttes som tidligere nevnt av Havik og Moldestad (2003, s. 115), som fant at godt samarbeid om samværsordninger etter omsorgsovertakelse avhenger av foreldrenes aksept for plasseringen av barnet, og fosterforeldrenes forståelse av foreldrenes vanskelige livssituasjon.

Slik jeg forstår kontaktpersonene, jobber de ofte i uenighet med foreldrene om samvær, på bakgrunn av omsorgsovertakelsesvedtaket jf. barnevernloven § 4 – 12. Foreldrene kan preges av sorg, traumer og sinne rettet mot barneverntjenesten, som følge av å ha blitt fratatt sine barn (Haight et al., 2002). Havik og Moldestad (2003, s. 115) fant at samarbeidsrelasjonen mellom saksbehandlerne og biologisk foreldre var minst vellykket. Slik jeg forstår kontaktpersonene blir ikke en samværsordning beskrevet som veldig god før fosterforeldrene og barnets foreldre klarer å samarbeide. Det er tidligere kjent at resultatet av en kontaktordning styres av samspillet mellom partene (Koch og Walstad, s. 21).

Kontaktpersonene erfarte at god organisatorisk og ekstern støtte (ressurser) var viktig beslutningsstøtte for kontaktpersonene i vanskelige interesseavveininger og samværsvurderinger. Samtidig var god organisatorisk og ekstern støtte også viktig for den videre oppfølgingen av barnet, foreldrene og fosterforeldrene. Fluke et al. (2014, s. 470) sier den enkeltes oppfattelse av ressurser og saksmengde i spørsmål om omsorgsovertakelse kan assosieres med endringer i beslutningsterskler. I mitt prosjekt erfarte kontaktpersonene at hyppige sykemeldinger, «turn-over» og altfor stor saksmengde var negativt for den videre oppfølgingen og støtten til hver enkelt aktør.

Viktigheten av god organisering, ledelse, kollegaer og nok ressurser i barneverntjenesten kom tydelig frem i mine funn. Dette kan bekreftes i studien til Graham et al. (2015, s. 12-23), som brukte den økologiske beslutningsmodellen for å forklare beslutninger om å plassere barn i

fosterhjem. Graham et al. (2015, s. 19) fant at selve konteksten for hvor beslutningene fattes, og oppfatningen av saksfaktorer og organisatoriske faktorer påvirket beslutningene mest. Kontaktpersonene foretok flere beslutninger om omsorgsovertakelse hvis de hadde håndterlig arbeidsmengde og god oppfattelse av ressurser. Med flere ressurser hadde muligens kontaktpersonene bedre tid til å utføre sitt arbeid tilfredsstillende og identifisere risikofaktorer, som berettiget plassering utenfor hjemmet. Overført til mitt prosjekt kan flere ressurser gi kontaktpersonene bedre tid til å identifisere barnets samværsreaksjoner, tålegrense og behov for samvær.

I Graham et al. (2015, s. 19) var det også mer sannsynlig å plassere barn hvis kontaktpersonen ikke opplevde støtte fra ledelsen, og hvis barn tok skade av deres saker og de ville bli holdt ansvarlige. Kontaktpersonene plasserte muligens av bekymring for eget ansvar, som kunne gå på bekostning av barnets egne interesser. Studien til Graham et al. (2015) viser at mange saker og uhåndterlige arbeidsforventinger kan resultere i dårligere beslutninger i barnevernet. Videre at gode organisatoriske faktorer er et viktig behov for kontaktpersonene.

Samtaleprosesser som beslutningsmodell i min studie i stedet for full FN behandling i samværsaker ble erfart som positivt. Beslutningsmodellen er annerledes i det at den inviterer til dialog mellom privat part og barnevernet. Ut fra min fortolkning passer denne formen samværsaker bedre, ettersom partene i lengre perioder, muligens over flere år, må være i dialog og ha et godt samarbeid for at samværet skal bli bra for barna (Oxford Research, 2019, s. 114)

Oppsummert viser mine funn et svært komplekst bilde av hvordan kontaktpersoner erfarer gode samværsordninger for fosterhjemplasserte barn. Det fremkommer at ulike påvirkningsfaktorer på hver sin måte og gjensidig kan påvirke utfallet av en samværsordning, noe som kan gi ulike konsekvenser for barnet, foreldrene og fosterforeldrene, samt kontaktpersonene (Fluke et al., 2014, s. 467; Graham et al., 2015, s. 15). Samvær er mangefasettert og påvirket av mange hensyn og forhandlinger mellom foreldre, kontaktpersoner, fosterforeldre og barnet (Backe-Hansen, 1994, s. 24). Til slutt viste det seg å være vanskelig for kontaktpersonene å si noe generelt og «allmenngyldig» om gode samværsordninger. Det er individuelle vurderinger og ulik saksinformasjon knyttet til hvert enkelt barn og deres familie. Dette er imidlertid også positivt ettersom forskning anbefaler at «barnets beste» vurderinger bør ta høyde for barns forskjellighet (Andenæs, 2005; Bunkholdt, 2017, s. 274-288; Gording Stang & Baugerud, 2018, s. 17).

8.0 Avslutning

Formålet med denne studien er å belyse hva kontaktpersoner erfarer som gode samværsordninger og hva som er viktig for å få dette til sammen med barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. barnevernloven § 4 – 12. For å besvare oppgavens problemsstilling valgte jeg en kvalitativ semistrukturert tilnærming. I denne studien befinner jeg meg innenfor et sosialkonstruktivistisk og hermeneutisk syn på virkeligheten. Tematisk analyse ble benyttet og analysen er kjennetegnet av min fortolkning av informantenes utsagn. Avslutningsvis vil jeg beskrive studiens styrker og begrensninger, og ta for meg studiens implikasjoner for videre forskning og praksis.

8.1 Studiens styrker og begrensninger

Studiens utvalg består av tre ulike fokusgrupper med til sammen elleve deltakere og tre individuelle intervjuer, i tre ulike fylker. Geografisk avstand bidrar til et rikt datamateriale. Det var stort samsvar mellom hva ulike kontaktpersoner og omsorgsteam erfarte om ulike forhold ved tilretteleggingen av kontaktordninger for fosterhjemsplasserte barn. Studien kan gi viktige bidrag for å gi økt forståelse om hvordan barnevernsansatte erfarer å tilrettelegge for samværsordninger etter omsorgsovertakelse. Kombinasjonen av både individuelle intervjuer og fokusgrupper styrker også kvaliteten på studien. Selv om mine data kun består av tre fokusgrupper og tre individuelle intervjuer tror jeg at funnene mine er gjenkjennbare og har en verdi for andre kontaktpersoner i kommunale barneverntjenester (Thagaard, 2013, s. 213).

Studien er kun knyttet til barnevernsansattes erfaringer. Å intervju barnets foreldre, fosterforeldre og barnet selv ville gitt flere perspektiver på emnet i fokus, men med tanke på godkjenning og gjennomførbarhet ble det vanskelig å inkludere deres perspektiv i undersøkelsen. Barns erfaring av et godt samarbeid om samværsavtaler kan tolkes annerledes enn en barnevernsansatt. Spesielt når barnevernssaken om samvær først og fremst er barnets sak (Stang, 2007, s. 37). På en annen side gir min studie bedre innsikt og dypere forståelse av hva kontaktpersonene mener om å tilrettelegge for gode samværsordninger sammen med barnet, foreldrene og fosterforeldrene. Mitt fokus er inspirert av «best-practice» forskning. Studien kan bidra til diskusjon om kjennetegn ved god praksis på samvær i barnevernfeltet. Samtidig snevrer det inn mitt fokus og er således en begrensning med min studie. Mine data

bestod av historier om suksess, men med historier om suksess inngår også mange refleksjoner om utfordringer.

Gjennomgående har jeg uttrykt at denne studien baseres på min fortolkning av det kontaktpersonene forteller meg. Forskerens bakgrunn påvirker undersøkelsens fokus, metode, analyse og konklusjon (Malterud, 2001, s. 484). Jeg har gjennomgående i forskningsprosessen vært refleksiv knyttet til mine fortolkninger, men mine forkunnskaper og min tilstedeværelse i forskningsprosessen kan ha påvirket kontaktpersonenes svar og således mine funn. Forskeren har stor innflytelse på analysen og tolkningen av data. Av den grunn har jeg vært tydelig på hva som er mitt perspektiv på informantenes utsagn (Thagaard, 2013, s. 214-215). Samtidig har jeg støttet meg til sentral teori og forskning på feltet. Annen relevant forskning kunne videre vært med og belyst dette temaet i en større grad enn hva som har vært mitt tilfelle i denne studien. Begrensninger i forhold til tid og omfang av masteroppgaven har vært av sentral betydning. Samtidig erfarer jeg at jeg har drøftet relevante tema hensiktsmessig ut fra allerede eksisterende litteratur og forskning på feltet.

8.2 Implikasjon for videre forskning

I likhet med Gording Stang og Baugerud (2018, s. 12) mangler det ny og oppdatert forskning på dette feltet. Hvordan samværsordninger fungerer i praksis og hvordan samværsordninger oppleves for ulike aktører er lite kjent. Det er også behov for flere studier inspirert av «best-practice» for å løfte opp hvordan samvær kan bli bedre for alle involverte parter (Haight et al., 2002). Generelt bør ny og oppdatert kunnskap om hvordan samværsordninger virker inn på barnet, familien og nettverket løftes frem (Browne & Moloney, 2002, s. 44; Sen & Broadhurst, 2011, s. 306). I tillegg viser mine funn at forskningen bør se nærmere på hvordan beslutninger om samvær kan styres av et sett med faktorer, som sammen påvirker samværskvaliteten (Graham et al., 2015). Det eksisterer få kvantitative studier om samvær da feltet er komplekst, dynamisk og påvirket av mange faktorer. Fremtidig forskning bør også ha flere longitudinelle kvantitative design, for eksempel ved å måle effekten av kontakt mellom foreldre – barn og barneverntjenestens oppfølging, som kan bidra til bedre beslutninger om samvær (McWey & Cui, 2017, s. 693).

8.3 Viktige råd til praksisfeltet

Mine funn understreker et behov for å løfte frem positive erfaringer i en barnevernfaglig kontekst. Saksbehandlerne opplevde det positivt å ha fokus på gode samværsordninger i denne undersøkelsen. Det anbefales å ta dette opp til diskusjon fordi det kan bidra til at taus kunnskap ulike kontaktpersoner besitter blir eksplisitt, og videreført til andre praksissammenhenger. Mine funn pekte på at ulik tilsynsorganisering skaper dilemmaer og utfordringer i kontaktpersonrollen. Dette bør også løftes opp til diskusjon i praksisfeltet for å kunne vurdere hva slags implikasjoner organiseringen kan ha på samværskvaliteten.

Viktigheten av gode relasjoner må bli adressert som viktig i praksis. Jeg mener følelser og holdninger i forhold til samarbeid med foreldre er vesentlige tema og drøfte i den enkelte barneverntjeneste. I tillegg til å diskutere hvordan kontaktpersoner kan gi støtte og skape bedre relasjoner mellom aktørene, bør også kontaktpersonene diskutere hvordan de kan opparbeide en bedre relasjon til aktørene. Selv om balansegangen mellom kontrollør og hjelper kan begrense en slik mulighet.

Bruken av samtaleprosesser som en relativt ny modell bør også diskuteres nærmere. Det bør adresseres i hvilke sammenhenger det er hensiktsmessig å bruke beslutningsmodellen. Videre bedre opplæring i samtaleprosesser, som kan ivareta barnets interesser og foreldrenes interesser på en bedre måte. Avslutningsvis mener jeg praksis i større grad bør bruke den økologiske beslutningsmodellen for å få en bedre forståelse av hvordan den enkelte kontekst kan påvirke beslutninger som fattes, og for å identifisere beslutningsfeil. Kontaktpersoner bør også reflektere over hvordan ulike påvirkningsfaktorer, særlig rettssystemet og politiske føringer, kan påvirke utfallet av en samværsordning. Hva slags konsekvenser mengden og lengden på samværet utgjør for barn og unge bør nærmere utforskes i praksis.

Kontaktpersoner bør også tydeliggjøre hva slags hensikt og innhold samværet mellom foreldrene og barn skal bestå av.

Litteraturliste

- Andenæs, A. (2005, 1. desember). Til barnas beste? Hentet fra <https://psykologtidsskriftet.no/node/13782/pdf>
- Aubert, V. (1979). *Sosiologi 1: Sosialt samspill* (1. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Backe-Hansen, E. (1994). Contact between young children in long-term care and their parents. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 3(1), 24-30. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.1994.tb00051.x>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Endringer i barnevernloven* (Prop. 106, 2012 - 2013). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-106-l-20122013/id720934/>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). *Veileder: Samvær med tilsyn etter barneloven § 43 a*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/veileder1220.pdf>
- Barne- og familiedirektoratet. (1992). *Ot.prp.nr.44 (1991–1992): Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*, (Prop. 44, 1991 - 1992). Hentet fra https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/otprp-44-199192/KAPITTEL_4-4-19
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006). *Ot.prp.nr. 76 (2005-2006): Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.)* (Ot. prp. nr. 76, 2005 - 2006). Hentet fra https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/otprp-76-200506/KAPITTEL_9-1-5
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettsikkerhet for barn og foreldre)* (Prop. 169 L, 2016 - 2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-169-l-20162017/id2568801/>
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/NL/lov/1992-07-17-100>
- Bergum, A. (2004). Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge): barnevernloven § 4 - 19. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2, 100-126. Hentet fra <https://www.idunn.no>
- Brandtzæg, I., Smith, L. & Torsteinson, S. (2011). *Mikroseparasjoner: Tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297-298. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Brottveit, G. (2013). Barnets beste: En fortolkende tilnærming til begrepets betydning i en barnevernfaglig kontekst. *Fellesorganisasjonen (FO)*, 13(1), 18-31. Hentet fra <https://fonteneforskning.no/pdf-15.19405.0.3.6fbfd13461>
- Browne, D. & Moloney, A. (2002). 'Contact Irregular': A qualitative analysis of the impact of visiting patterns of natural parents on foster placements. *Child & Family Social Work*, 7(1), 35-45. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2002.00217.x>
- Brun, M., Toresen, G. & Steinrem, I. (2018). *Barnas barnevern: Trygt, nyttig og samarbeidende for barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4. utg.). Oxford University Press.
- Brynildsrud, K. (2016). Trenger vi et biologisk prinsipp i barnevernloven? Noen betraktninger i kjølvannet av NOU 2012: 5 og Prop. 106 L (2012–2013). *Tidsskrift for familierett*,

- arverett og barnevernrettslige spørsmål, 14(03), 264-298.
<https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2016-03-03>
- Bunkholdt, V. (2010). *Fosterhjemsarbeid: Fra rekruttering til tilbakeføring* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bunkholdt, V. (2013). Det biologiske prinsipp: På vei ut av barnevernet? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 90(1), 52-62. Hentet fra <https://www.idunn.no>
- Bunkholdt, V. (2017). Ikke ta selvfølghelighetene selvfølghelig: Når selvfølgheligheter møter virkeligheten. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(4), 274-288.
<https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-04-05>
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Carey, M. A. (2015). Focus Groups. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2, 274-279. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.10543-4>
- Continuum. (2019). I *Store norske leksikon*. Hentet 7. april 2019 fra <https://snl.no/continuum>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4. utg.). Los Angeles: SAGE.
- Dahle, R. & Hennum, N. (2008). *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep* (NOVA Rapport 5/2008). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2008/Barneverntjenestens-haandtering-av-saker-med-vold-og-seksuelle-overgrep>
- De Boer, C. & Coady, N. (2007). Good helping relationships in child welfare: Learning from stories of success. *Child & Family Social Work*, 12(1), 32-42.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00438.x>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016, 27. april). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Devaney, J. & Spratt, T. (2009). Child abuse as a complex and wicked problem: Reflecting on policy developments in the United Kingdom in working with children and families with multiple problems, 31(6), 635 - 641.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.12.003>
- Fanshel, D. & Shinn, E. B. (1978). *Children in foster care: A Longitudinal Investigation*. New York: Columbia University Press.
- Fellesorganisasjonen. (2015). Yrkesetisk grunnlagsdokument: For barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1548957631/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Ferguson, H. (2003). Outline of a Critical Best Practice Perspective on Social Work and Social Care. *British Journal of Social Work*, 33(8), 1005-1024.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/33.8.1005>
- Flick, U. (2018). Focus groups ID. Morgan & K. Hoffman (Red.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Collection* (s. 250 - 263).
- Fluke, J. D., Baumann, D. J., Dagleish, L. I. & Kern, H. D. (2014). Decisions to protect children: A decision making ecology. I J. E. Korbin & R. D. Krugman (Red.), *Handbook of Child Maltreatment* (Vol. 2, s. 463 - 476). https://doi.org/10.1007/978-94-007-7208-3_25

- Forskrift om fosterhjem. (2013). *Forskrift om fosterhjem* (FOR-2003-12-18-1659). Hentet fra <https://lovdata.no/SF/forskrift/2003-12-18-1659>
- Forskrift om samvær med tilsyn etter barnelova. (2013). *Forskrift om samvær med tilsyn etter barnelova* (FOR-2013-12-19-1636). Hentet fra <https://lovdata.no/pro/SF/forskrift/2013-12-19-1636>
- Freud, A. & Burlingham, D. (1944). *Infants without families: The case for and against residential nurseries*. New York: International Universities Press.
- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (2017). *Årsrapport* (2017). Hentet fra <https://www.fylkesnemndene.no/no/om-fylkesnemndene/arsrapport/>
- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (u.å.). Samtaleprosess. Hentet 23. November 2018 fra <https://www.fylkesnemndene.no/no/saksgang/samtaleprosess/>
- Golstein, J., Freud, A. & Solnit, A. (1979). *Beyond the best interest of the child*. New York: Free Press.
- Gording Stang, E. & Baugerud, G.-A. (2018). *Samvær etter omsorgsovertakelse: En barnefaglig og juridisk utredning* (10). Hentet fra <https://skriftserien.hioa.no/index.php/skriftserien/article/view/612/133>
- Graham, C. J., Dettlaff, A. J., Baumann, D. J. & Fluke, J. D. (2015). The Decision Making Ecology of placing a child into foster care: A structural equation model. *Child Abuse & Neglect*, 49, 12-23. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.020>
- Grenness, T. (1997). *Innføring i vitenskapsteori og metode*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Grunnlova. (1814). Kongerikets Noregs grunnlov (LOV-1814-05-17) Hentet fra <https://lovdata.no/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haight, W., Black, J., Mangelsdorf, S., Giorgio, G., Tata, L. & et al. (2002). Making visits better: The perspectives of parents, fosterparents and child welfare workers. *Child Welfare*, 81(2), 173-202.
- Haugli, T. (2003). Partsrettigheter i barnevernssaker når andre enn foreldrene krever samværsrett. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 1, 47-59. Hentet fra <https://www.idunn.no>
- Haugli, T. (2016). Hensynet til barnets beste. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3. utg., s. 51 - 73). Oslo: Universitetsforlaget
- Haugli, T. & Havik, T. (2010). *Samvær i barnevernsaker: Psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldre ser det: Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005: 2*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet. Hentet fra <http://hdl.handle.net/1956/3142>
- Havik, T. & Moldestad, B. (2003). Etter plasseringen: Samvær og samarbeid. I E. Backe-Hansen (Red.), *Barn utenfor hjemmet: Flytting i barnevernets regi* (s. 110-126). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Helland, H. S. & Skivenes, M. (2019). *Adopsjon som barneverntiltak*. Hentet fra <https://www.bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00004816>
- Haarberg, A. K. (2009). God praksis: Fra mangler til muligheter. Hentet fra <http://fonteneforskning.no/boker/god-praksis--fra-mangler-til-muligheter-6.19.265319.4fa41e46b0>
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene: Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.

- Juffer, F., Van Ijzendoorn, M. H. & Cooper, H. (2007). Adoptees Do Not Lack Self-Esteem: A Meta-Analysis of Studies on Self-Esteem of Transracial, International, and Domestic Adoptees. *Psychological Bulletin*, 133(6), 1067-1083. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.6.1067>
- Jørgensen, E. T. (2015). Moderskap med restriksjoner. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 92(3), 182-201. Hentet fra <https://www.idunn.no>
- Kjøs, P., Madsen, O. J. & Tjersland, O. A. (2015). «Barnets beste» i mekling ved samlivsbrudd. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 52(7), 570 - 579.
- Koch, K. & Walstad, E. (2005). *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kokkinn, J. (2005). *Profesjonelt sosialt arbeid* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2015). *Focus groups: A practical guide for applied research* (5. utg.). Los Angeles: Sage.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lee, C. D. & Ayon, C. (2004). Is the Client-Worker Relationship Associated with Better Outcomes in Mandated Child Abuse Cases? *Research on Social Work Practice*, 14(5), 351-357. <https://doi.org/10.1177/1049731504265833>
- Letvik, H. & Skogstrøm, L. (2017, 12. Desember). Jusprofessor: Hensynet til foreldrene kommer foran gutten. *Aftenposten*. Hentet fra www.aftenposten.no
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mahler, M. S., Pine, F. & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant: Symbiosis and individuation*. New York: Basic Books.
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: Standards, challenges, and guidelines. *The Lancet*, 358(9280), 483-488. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(01\)05627-6](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(01)05627-6)
- McWey, L. M. & Cui, M. (2017). Parent-Child Contact for Youth in Foster Care: Research to Inform Practice. *Family Relations*, 66(4), 684-695. <https://doi.org/10.1111/fare.12276>
- Mead, G. H. & Morris, C. W. (1934). *Mind, self, and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30) Hentet fra https://lovdata.no/pro/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8
- Moyers, S., Farmer, E. & Lipscombe, J. (2006). Contact with Family Members and its Impact on Adolescents and Their Foster Placements. *The British Journal of Social Work*, 36(4), 541-559. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch270>
- Munro, E. (2008). *Effective child protection* (2. utg.). London: SAGE.
- Norcross, J. C. (2010). The therapeutic relationship. I B. L. Duncan, S. Miller, B. E. Wampold & M. E. Hubble (Red.), *The heart and soul of change: Delivering what works in therapy* (s. 113-141) American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12075-004>
- Nordanger, D. Ø. (2017, 6. desember). Dommen i «Jacob-saken» legitimerer offentlig svik mot de mest sårbare og utsatte. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Norsk Barnevernlederorganisasjon. (u.å.). Medlemsliste. Hentet 29. April 2019 fra <http://www.barnevernledere.no/medlemmer-nobo>

- NOU 2009:8. (2009). *Kompetanseutvikling i barnevernet: Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-08/id558007/>
- NOU 2012: 5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling: Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-5/id671400/>
- NOU 2016: 16. (2016). *Ny barnevernslov: Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-16/id2512881/>
- NOU 2017:12. (2017). *Svikt og svik: Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-12/id2558211/sec1>
- Oxford Research. (2019). *Kompetanse og dialog: Evaluering av utprøving av samtaleprosess i fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*. Hentet fra <https://oxfordresearch.no/publications/evaluering-av-utproving-av-samtaleprosess-i-fylkesnemndene-for-barnevern-og-sosiale-saker/>
- Peek, L. & Fothergill, A. (2009). Using focus groups: Lessons from studying daycare centers, 9/11, and Hurricane Katrina. *Qualitative Research*, 9(1), 31-59. <https://doi.org/10.1177/1468794108098029>
- Quinton, D., Rushton, A., Dance, C. & Mayes, D. (1997). Contact between Children Placed Away from Home and their Birth Parents: Research Issues and Evidence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2(3), 393-413. <https://doi.org/10.1177/1359104597023007>
- Riiber, T. (2018). Samvær etter barnevernloven § 4-19. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 16(2-3), 141-155. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2018-02-03-04>
- Riiber, T. & Syse, A. (2018). Høyesteretts sirkelgang i Jakob (HR-2017-2015). *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 16(1), 96-99. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2018-01-06>
- Rittel, H. & Webber, M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Integrating Knowledge and Practice to Advance Human Dignity*, 4(2), 155-169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Schofield, G., Beek, M. & Ward, E. (2011). Part of the family: Planning for permanence in long-term family foster care. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 244-253. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.10.020>
- Sen, R. & Broadhurst, K. (2011). Contact between children in out-of-home placements and their family and friends networks: A research review. *Child & Family Social Work*, 16(3), 298-309. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00741.x>
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information*, 22(2), 63-75. <https://doi.org/10.3233/efi-2004-22201>
- Shulman, L. (1978). A study of practice skills. *Social Work*, 23(4), 274-280. <https://doi.org/10.1093/sw/23.4.274>
- Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118. <https://doi.org/10.2307/1884852>
- Sinclair, I. (2005). *Fostering now: Messages from research*. Philadelphia: Jessica Kingsley.

- Skilbred, D. & Moldestad, B. (2010). Når barn bor i fosterhjem: Utfordringer i samarbeidet mellom foreldre og barneverntjenesten. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 87(1), 32-46. Hentet fra <https://www.idunn.no>
- Slettebø, T. (2008). Barn og foreldres medvirkning i barnevernet: Samspill og interessenmotsetninger. Hentet fra <https://core.ac.uk/download/pdf/52042730.pdf>
- Smith, L. (2016). FNs konvensjon om barnets rettigheter. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3. utg., s. 17 - 29). Oslo: Universitetsforlaget.
- Stang, E. G. (2007). Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker. *Kritisk Juss*, 33(1-2), 36-56.
- Stang, E. G. (2016). Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (2018). Barnevern. Hentet 29. Oktober 2018 fra <https://www.ssb.no/barnevern>
- Stortinget. (u.å.). Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettsikkerhet for barn og foreldre). Hentet 29. mars 2019 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=69455>
- Sunde, J. Ø. (2017). Høyesterett. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no>
- Søvig, K. H. (2018). Avgjørelser fra EMD i saker om vern av privat- og familieliv fra 2017: Nærmere om barnevernssakene mot Norge. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 16(2-3), 123-140. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2018-02-03-03>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tracy, S. J. (2010). Qualitative Quality: Eight "Big-Tent" Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837-851. <https://doi.org/10.1177/1077800410383121>
- Ulvik, S. O. (2002). Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre: En diskusjon av kunnskapssituasjonen. *Nordisk sosialt arbeid*, 22(2), 66-75. Hentet fra <https://www.idunn.no>
- Winke, P. (2017). Using focus groups to investigate study abroad theories and practice. *System*, 71, 73-83. <https://doi.org/10.1016/j.system.2017.09.018>

Vedlegg:

1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring
2. Intervjuguide til fokusgrupper
3. Intervjuguide til individuelle intervju
4. Godkjennelse NSD

1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet:

Hvordan erfarer barnevernansatte gode samværsordninger for barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. Barnevernloven § 4 - 12?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å gi beslutningsprosessen om samvær i barneverntjenesten ny og økt oppmerksomhet. Det gjennom å undersøke barnevernsansattes erfaringer av et godt samarbeid om samvær med barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. Barnevernloven § 4 – 12. Ditt bidrag til denne undersøkelsen kan føre til økt kunnskap i saker om samvær i barneverntjenesten. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for forskningsprosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å belyse hvordan kontaktpersoner beskriver «gode samvær» når barn er plassert i fosterhjem etter omsorgsovertakelse. Vi fokuserer på positive erfaringer med dette arbeidet i barneverntjenesten. Studien kan bidra til økt kunnskap om hvordan barnevernsansatte, sammen med foreldrene, og barn, kan skape gode samværsordninger. Spørsmål som vil bli stilt er blant annet hvordan barnevernsansatte kan ivareta barnets beste gjennom gode samværsordninger, samtidig som et godt samarbeid med ulike parter og aktører skapes.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Førsteamanuensis Ragnhild Hollekim er veileder og prosjektansvarlig.

Jeg Hilde Nybakk, er masterstudent ved master i barnevern, HEMIL-senteret, Universitet i Bergen. Dette er mitt masterprosjekt. Jeg er sosionom og arbeider som voksenleder i et prosjekt av Norsk folkehjelp Oslo og Kvinner krysser grenser Oasen. I tillegg til å være frivillig i Kors på Halsen, Røde Kors. Jeg har tidligere arbeidet som miljøterapeut for Psykisk helse Bergen og i et ambulerende tjenestetteam i Kristiansand.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om deltagelse fordi du er ansatt i en kommunal barneverntjeneste og arbeider med samværsspørsmål og samværsavtaler relatert til saker etter bvl. § 4 – 12. Jeg ønsker å gjennomføre fokusgruppeintervju av to omsorgsgrupper i to ulike barneverntjenester. Bestående av minst 6 - 8 personer i hver gruppe. I tillegg til 2 – 4 intervjuer for å få supplerende informasjon. I dybdeintervjuet må du ha erfaring med saker der du vurderer at prosessen rundt arbeid med samvær ble opplevd som overveiende positiv og at løsningen er blitt bra for partene.

Denne invitasjonen om å delta i prosjektet blir sendt til et utvalg barnevernledere i kommunale barnevern, med forespørsel om å videreformidle invitasjonen til aktuelle deltakere i studien.

Hva innebærer det for deg å delta?

Fokusgrupper er et gruppeintervju, som har en spesifikk hensikt, setting, størrelse og prosedyre. Fokusgrupper brukes hovedsakelig til å forstå meninger, motivasjoner, holdninger og tanker bak handlinger basert på et sosialt objekt eller hendelse. Hensikten med fokusgrupper i denne undersøkelsen er å klargjøre hva som fungerer godt for kontaktpersoner i samarbeid med fosterforeldre, barnets foreldre og barnet, i saker om samvær etter omsorgsovertakelse. Fokusgruppene kan bidra til utveksling av mange forskjellige synspunkter, perspektiver og erfaringer.

Et individuelt intervju kan gi mer dybde og detaljer for hver enkelt deltaker, og kan samt fange opp og utforske ytterligere viktige temaer som tidligere har kommet opp i fokusgruppene.

Et individuelt intervju vil ta deg ca. 1 time, mens et fokusgruppeintervju kan ta ca. 1 – 2 timer. Hvis du velger å delta i studien, innebærer det at intervjuet vil bli tatt opp på bånd og transkribert. Lydopptakene blir så slettet. Sted for intervju avtales i forhold til hva som passer best for deg/dere.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet og du kan når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi behandler alle opplysninger konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Etter endt prosjekt vil informasjon om informanter bli anonymisert.

Studien er meldt til NSD – Norsk senter for forskningsdata som har vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2019. Alle personopplysninger skal slettes innen prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien ta kontakt med:

- Masterstudent Hilde Nybakk enten via e-post (hildenybakk93@gmail.com) eller telefon: +47 95 87 30 83
- HEMIL-Senteret ved prosjektansvarlig Ragnhild Hollekim, førsteamanuensis via e-post (Ragnhild.Hollekim@uib.no) eller telefon: +47 55 58 31 32
- Vårt personvernombud NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Student (Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan erfarer barnevernsansatte et godt samarbeid om samvær med barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelser jf. Bvl. § 4 – 12?», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- ☐ Å delta i (*Fokusgruppe*)
- ☐ Å delta i (*Eventuelt individuelt intervju*)

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

2. Intervjuguide til fokusgrupper

Introduksjonsspørsmål:

1. Fortell meg kort deres navn, hvor lang erfaring du har med barnevernsarbeid og med samvær

Intervjuspørsmål:

1. Hva er gode samvær i saker om samvær etter omsorgsovertakelse?

Stikkord:

- *Tenk tilbake på en god samværsordning. Hva gjorde samværsordningen bra?*
- 2. Hva er viktig å reflektere over/ta stilling til når det skal fattes beslutninger om samvær i saker etter omsorgsovertakelse?

Stikkord:

- *Fortell om dilemmaene man kan stå ovenfor i slike vurderinger*
- 3. Hva er viktig å sikre, ta hensyn til, når gode samværsordninger skal planlegges/etableres? Hva kan du som kontaktperson gjøre og hva kan din organisasjon gjøre for å skape gode samvær?

Stikkord:

- *Hva tenker du er viktig innad i barneverntjenesten for å kunne skape gode samværsordninger?*
- 4. Med utgangspunkt i en samværsordning som har fungert bra, fortell om erfaringene du gjorde deg? Hva ble aller viktigst?
- 5. Hva tror du er særlig viktig for barnet, fosterforeldrene og biologiske foreldre når samværs spørsmål skal tas stilling til og gjennomføres på en måte som blir bra for alle parter

Stikkord:

- *Hva slags støtte er viktig å gi til barnet, fosterforeldre og biologiske foreldre?*

6. Hva er dine tanker om gjeldende lovverk, retningslinjer og saksbehandlingsregler i forbindelse med samværssaker (Inkludert. Dette med bruk av samtaleprosesser og Fylkesnemndsbehandling).

3. Intervjuguide til personlig intervju

Introduksjonsspørsmål:

1. Fortell meg ditt navn, hvor lang erfaring har du barnevernsarbeid og med samvær
2. Hva er bakgrunnen for at du arbeider med barn under omsorg, i det kommunale barnevernet?

Spørsmål om samvær:

3. Hva er gode samvær i saker etter omsorgsovertakelse?
4. Vil du fortelle om en sak (helt anonymisert) du har fulgt opp, der samarbeidet har vært særlig godt?
5. Fortell hva du tror kan skape et godt samarbeid over tid?
6. Fortell hvordan du en gang mestret en vanskelig situasjon om samvær, på en god måte.
7. Hvordan erfarer du samvær mellom foreldre og barn via sosiale medier? Hvordan har du løst utfordringer i forbindelse med dette?

Beslutninger

8. Beslutninger om samvær er på mange måter komplekse og vanskelige. Kan du si noe om dilemmaene du kan stå ovenfor i slike vurderinger?
9. Hva er viktig å reflektere over/ta stilling til når det skal fattes beslutninger om samvær i saker etter omsorgsovertakelse? Hva kan du som kontaktperson gjøre og hva kan din organisasjon gjøre for å skape gode samvær?

Organisering

10. Hva er dine tanker om gjeldende lovverk, retningslinjer og saksbehandlingsregler i forbindelse med samværssaker (Inkludert Fylkesnemndsbehandling og samtaleprosess i Fylkesnemnda).

Relasjon og samarbeid

11. Hva tror du er særlig viktig for barnet, fosterforeldre og biologiske foreldre når samværsspørsmål skal tas stilling til og gjennomføres på en måte som bra for alle parter?

Barnets foreldre:

12. Hvordan inkluderer du foreldrene i utarbeidelsen av samværsavtaler?
13. Hva slags støtte og oppfølging er viktig for foreldrene i saker om samvær etter omsorgsovertakelse?

Barnet:

14. Hva slags støtte antar du er viktig barnet får fra deg og din organisasjon i saker om samvær?
15. Hvordan erfarer du å balansere ivaretagelsen av barnets beste i samarbeid med fosterforeldre og barnets foreldre?
16. Hva slags faktorer hos barnet kan være viktig for å få til et godt samarbeid?
17. Hvordan kan du skape stabilitet og kontinuitet for barnet under en samværssituasjon?

Fosterforeldrene:

18. Hva slags støtte/oppfølging er viktig å gi til fosterforeldre?
19. Hvordan etablere et godt samarbeid med fosterforeldre i samværssaker?

Oppfølgingsspørsmål fra fokusgruppeintervjuet:

20. Hva fant du særlig interessant i fokusgruppediskusjonen knyttet til gode samvær?

4. Godkjennelse NSD

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

01.05.2019, 08:58

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hvordan erfarer barnevernsansatte et godt samarbeid om samvær med barnet, barnets foreldre og barnets fosterforeldre i saker om omsorgsovertakelse, jf. barnevernloven § 4 - 12?

Referansenummer

303253

Registrert

07.09.2018 av Hilde Hasfjord Aamodt Nybakk - Hilde.Nybakk@student.uib.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Bergen / Det psykologiske fakultet / Hemil-senteret

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ragnhild Hollekim, Ragnhild.Hollekim@uib.no, tlf: 55583132

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Hilde Hasfjord Aamodt Nybakk, Hilde.Nybakk@student.uib.no, tlf: 95873083

Prosjektperiode

01.09.2018 - 31.12.2019

Status

26.10.2018 - Vurdert

Vurdering (1)

26.10.2018 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet

26.10.2018 med vedlegg samt i dialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD finner at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

De registrerte vil ha følgende rettigheter i prosjektet: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). Rettighetene etter art. 15–20 gjelder så lenge den registrerte er mulig å identifisere i datamaterialet.

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUTEJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp behandlingen av personopplysninger ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen er avsluttet.